

Fondatori: George Bacovia, Grigore Tabacaru (1925)

ateneu

www.ateneu.info
ateneubc@gmail.com

Revistă
de cultură
Nr. 601

• Revistă editată de Consiliul Județean Bacău • Anul 56 (serie nouă) • septembrie 2019 • 4,00 lei •

• Ilie Boca

• Ilustrația acestei ediții: reproduceri după albumul „Ilie Boca“, realizat de Georgeta Djordjevic (Editura „Eurogama Invent“, 2010)

Festivalul Național „George Bacovia“

Bac-Fest - o ediție de nota 10

pagina 12

Ediției a XLVII-a

Colocviile și Premiile Revistei Ateneu

pagina 13

Constantin ȚINTEANU

Acasă la Grigorescu

• Expoziția „Memoria“ – Muzeul
Memorial «Nicolae Grigorescu»

pagina 21

Gheorghe IORGA

Avatarurile bovarismului

pagina 24

Fragmentarium

O FILIALĂ VIE. La centenarul Asociației Naționale *Cultur eroilor* „Regina Maria”, filiala băcăuană, „Col. Corneliu Chiries”, se prezintă ca una dintre cele mai dinamice din țară. Felicitări!

BICENTENAR, LA SAT. 200 de ani s-au scurs de la întemeierea Bisericii „Sf. Nicolae și Sf. Dimitrie” din Berești-Tazlău, prilej de a i se dedica o monografie, scrisă cu sârg de Ioan Cozma. S-a propovăduit astfel cuvântul Domnului într-un an dedicat de Arhiepiscopia Romanului și Bacăului satului românesc.

UN AMBASADOR PERFECT. Continuă seria succeselor peste hotare ale lui Ioan Măric și, indirect, ale Școlii Populare de Arte și Meserii Bacău. La și mai multe!

OAMENII LOCULUI. După *Festivalul grâului* de la Orbeni (18 aug.), am rămas cu imaginea unei plăcute pe care scria „Strada Luzi”. Istorie concentrată: *liude/ lude*, „contribuabil”.

DEJA TRADIȚIE. Cenaclul literar-artist „George Călinescu” de pe lângă Biblioteca Municipală „Radu Rosetti” Onești a organizat și anul acesta o reușită „Sărbătoare a limbii române”. „După trei ore, tot nu ne dădeam duși de acolo”, ne-a spus șefa Cenaclului, Adina Mitroiu.

PERFORMANȚĂ PUBLICISTICĂ. S-a încheiat, pe 17 sept., serialul „Ziarele României Mari”. Cele 42 de numere se constituie într-o „colecție unică de presă românească – de la Marea Unire, la republică (1918-1947)”. Se pot consulta la biblioteca Societății Cultural-Științifice „Vasile Alecsandri” Bacău sau accesând ziareleromaniemari.ro.

ȘTAFETA GENERAȚIILOR. Colegiul Național „Vasile Alecsandri” Bacău a avut ideea organizării unei întâlniri a profesorilor-seniori. Au fost peste patru ore de mărturie, opinii, amintiri, de maxim interes pentru dascăli de azi. Ce școală/ liceu/ colegiu preia modelul?

ȘI LIMBA ARE MORALA EI. Radio Easy a difuzat prima ediție dintr-o emisiune cu un titlu explicit: „Etica, mai presus de toate”. George Cojocărescu, realizatorul, a deschis producția cu o dezbateră despre limba română. *Corectitudinea folosirii ei este garanția echilibrului social* a fost concluzia.

FĂRĂ ZERO. Și alte combinații cifrice pot fi aniversate. Paginile de sub titlul „Literatură și artă” ale cotidianului sucevean „Crai nou” au ajuns la numărul 1111. Doina Cernica, grădinarul lor, merită toate laudele pentru continuitate și substanța materialelor.

LUNARUL B.J. Mihai Ciumașu, de la secția Periodice a Bibliotecii Județene „C. Sturza”, ne-a obișnuit cu mapele tematice lunare. În iunie s-a ocupat de Mihai Eminescu (130 de ani), apoi de săptămânalul „Viața băcăuană” (25 de ani), iar recent, exemplar, de George Bacovia.

UMOR... LA NEGRU. Alex Ștefănescu ne informează, la rubrica sa din „România literară” („Eu și comunismul”), că nu dorește loc la cimitir. El vrea să fie incinerat, iar cenușa să-i fie îngropată între doi cireși sălbatici din livada sa. E o glumă, desigur, pentru că i-am admirat (pe 12 iunie a.c.) cireșii, care nu-l vor lăsa să plece prea repede din această lume.

VIRTUOSUL. Aflăm târziu despre dispariția lui Teodor Tanco, cercetătorul infatigabil. Județul Bistrița-Năsăud a câștigat enorm din zelul cu care nonagenarul (s-a născut în anul apariției *Ateneului* – 1925) a adunat fragmente din tezaurul spiritual al zonei și le-a publicat în șapte volume, sub titlul *Virtus Romana rediviva*.

AD MULTOS ANNOS! Din 6 sept., Ioan Agrigoroaie, cunoscutul latinist de la „Alecsandri” (Liceul și Universitatea), este octogenar. „La mulți ani!”

AI. IOANID

• Ilie Boca

Chișinău

Festivalul Internațional de Proză *Quadrat*

• Dan Perșa și Jan Willem Bos

A doua ediție a Festivalului Internațional de Proză *Quadrat*, organizat de Fondul Culturii Scrise din Republica Moldova cu sprijinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării și al Uniunii Scriitorilor din Moldova, s-a desfășurat în perioada 18-19 septembrie la Chișinău, cu participanți invitați din mai multe țări, între care Cornelia Golna și Jan Willem Bos (Olanda), Jan Cornelius (Germania), Mubaris Oren (Azerbaidjan), Igor Hariciov (Rusia), Alexandru Ecovoiu și Dan Perșa (România), Nicolae Spătaru, Grigore Chiper, Leo Butnaru, Vitalie Ciobanu, Ion Anton, Vasile Gârmeș (Republica Moldova). Festivalul s-a deschis cu o sesiune de comunicări, susținute de Maria Sleahtîchi, „Semnele timpului,

semnele prozei”, Jan Willem Bos, „Literatura română și problemele traducerii...”, Maria Pilchin, „Proza basarabeană: din lecturile recente” și Anatol Moraru, „Tema copilăriei sovietice în proza basarabeană”. Au avut loc lecturi publice ale prozatorilor prezenți la eveniment, lansarea revistei de proză și arte vizuale „Quadrat”, nr. 1(2) din 2019, întâlnirii cu studenții și vizitarea unor obiective culturale ale orașului Chișinău. De primirea invitaților și bunul mers al festivalului s-au ocupat scriitorii Nicolae Spătaru și Grigore Chiper. Un interes deosebit a stărnit prezența lui Jan Willem Bos, traducător de literatură română în limba neerlandeză, autorul a numeroase articole și studii despre România.

Domnia Sa a vorbit despre șansele prozatorului român de a fi tradus și a publica în Olanda, condițiile fără de care nu se poate fi buna receptare și succesul de public în țara natală, eventual și prezența sa reușită pe una dintre piețele de carte europene de anvergură. De remarcat faptul că Festivalul Internațional de Proză este singurul de acest fel în două țări: România și Republica Moldova. La noi nu s-a realizat încă un astfel de festival, chiar dacă întâlniri dedicate prozei există. În Moldova i se datorează scriitorului (care este și-un inimos om) Nicolae Spătaru. (D. P.)

Petru Scutelnicu, in memoriam

S-a stins din viață scriitorul **Petru Scutelnicu** (15.06.1957 – 22.08.2019), membru al filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor din România, redactor-șef adjunct al Revistei „Plumb”. Absolvent în 1983 al Facultății de Mecanică din Cluj-Napoca, a debutat de timpuriu în Revista „Vatra”, când avea doar 15 ani. Editorial va debuta în 1996, cu volumul de poezii „Paznic la floarea de măceș”. A mai publicat volumele de poezii „Amenințarea cu viața” (1998), „Viață de unică folosință” (2002), „Poem pe cord deschis” (2006), „Imperiul cu poeme” (2011), „Imblânzitorul de iluzii” (2014). În 2001 a fost distins cu Premiul „George Bacovia” al Revistei „Ateneu”, iar în 2002 cu Premiul Uniunii Scriitorilor din România, filiala Bacău. Prezent cu poezie în numeroase antologii. Despre poezia lui s-au pronunțat critici importanți cum ar fi Eugen Budău, Ioan Holban, Petre Isachi, Carmen Mihalache, Valeria Manta-Tăcutu, Silvia Munteanu, Marius Manta ș.a.

Ioan Holban afirma că „poezia lui Petru Scutelnicu e a unui real (re)format, a unei ființe surprinse în chiar momentele (re)construirii ei și a speranței că lumea mai poate fi schimbată printr-un simplu text; [...] Petru Scutelnicu este un poet adevărat”. Iar Marius Manta, comentând volumul „Imblânzitorul de iluzii”, remarcă: „Chiar dacă se naște la Târgu-Mureș și urmează cursurile facultății la Cluj, în versul autorului nu palpita tumultul celor două orașe cosmopolite, ci pare a se fi lăsat (odată cu venirea sa în ținutul Bacăului) atins de monotonia provincială de sorginte bacoviană,

pe care într-un mod inteligent o reinventează. Chiar dacă poezia lui Petru Scutelnicu e citadină, tonul este unul patriarhal, autorul rămânând pe mai departe un boem care își caută locul în societate. [...] Versurile sale echivalează cu un album de familie, adunând fotografii patinate. Imblânzitorul iluziilor e un vizual care cu multă migală își inventariază în același registru liric sentimentele cândva umbrite”.

Prin dispariția prematură a poetului Petru Scutelnicu, lumea literară băcăuană suferă o grea pierdere. Rămâne să-i cinstim memoria și să-i citim poezia. (Red.)

Manechinul

Dansul ruginea

Moartea copilăroasă deschidea ușa poemului
Numele meu rodea încet pereții
Se învifora manechinul orașului
Mi-ai descopărit dealul și pădurea
Era o țară gri și umedă dintr-o zi de duminică
În orașul de unică folosință
Un ultim trecător c-o rană de cuțit melancolic
O veneție cu aromă de singurătate
Iarna fumeagând se incolăcește
Pe fotoliul din sufragerie
Un înger geruit
Se rostogolea prin cuvântul tău
Se lasă frig în palma ta stângă
Se înserează pe mâna dreaptă

Revista de Cultură ATENEU

Inițiator al seriei noi (1964): Radu CÂRNECI

Director: Carmen MIHALACHE

Redactori: Ioan DĂNILĂ, Adrian JICU (redactor asociat),
Marius MANTA, Dan PERȘA, Ștefan RADU, Violeta SAVU

• Contabilitate: Alina GRIGORAȘ • Culegere texte: Mădălina Olaru •

• Redacția: Bacău, Str. Caișilor, nr. 7 • Tel./Fax: 0234-512497 •

• e-mail: ateneubc@gmail.com • Materialele nepublicate nu se restituie. •

• Tipărită la Tipografia ELENA Bacău • www.tipografiaelena.ro • ISSN 1221-5813 •

• Cititorii se pot abona direct, la redacție, sau cu plata prin virament la Trezoreria Bacău, cont: RO50 TREZ 0615 010X XX00 0317

Cartea Reghinei - cartea demnității & a decenței

Tulburătoare. Apăsătoare. Răvășitoare. Intremătoare. Ca un duș rece. Așa e cea mai recentă carte a Ioanei Nicolae, *Cartea Reghinei* („Humanitas”, 2019), un poem de o forță irepresibilă, greu explicabilă. Fiindcă nu roman, ci poem este această *Carte a Reghinei*, care mi-a amintit de *Cerul din burtă*, prin explorarea problematicii feminității și pe aceea a maternității.

Trama narativă este sublimă, dar lipsește (aproape) cu desăvârșire. În fapt, cartea este un *insight*, „relatând” povestea unei țărăni dintr-un sat ardelenesc, Văralia. Drama Reghinei este simptomatică pentru destinul femeii din perioada comunistă. Mamă-eroină, ea crește doisprezece copii: șase fete și șase băieți, luptând pentru a le asigura un viitor. Luptând contra dragostei, ci forțată de părinți. „O luptă-i viață!” – cam așa ar putea fi parafrazat cazul Reghinei, care e tipic pentru ceea ce înseamnă a fi femeie într-o lume autistă, în care patriarhatul, conservatorismul și misoginismul sunt legi nescrise. Protagonista nu face excepție de la regulă și nu se poate sustrage acestei presiuni sociale care funcționează eficient, călcând în picioare orice strop de umanitate. Sunt, în acest sens, câteva scene tulburătoare: vizita la maternitate pe care i-o face Valer (băiatul care o iubea), dar pe care nu a putut să îl ia de soț, bățiile repetate pe care le încasează (ea și copiii) de la Dămian, dezinteresul medicilor și solidaritatea bolnavilor etc.

Nedreptatea și suferința devin elementele constitutive ale unui tablou în care anormalul a luat locul normalului. Un tablou cunoscut, în care rafturile magazinelor sunt goale, în care fantasmăle copiilor sunt de ordin culinar, în care ei muncesc pe rupe în gospodărie sau la câmp, adună afine pentru a-și putea cumpăra rechizite ca să meargă la școală etc. E ca în pânzele lui Hieronymus Bosch, unde Răul își extinde în permanentă tentaculele, cangrenând totul. Atmosfera saloanelor din maternitate este surprinsă cu un realism frust, necenzurat: „Mi-e sete rău, dar de apă, nu de altceva. Trebuie să-mi aduc de la baie, adică de departe. Când pășesc încă simt durere. Dar mă mișc totuși, am sticlă mare, o s-o umplu pentru toate nevestele. Că ele-s mai rău. Una, venită de dimineață, e verzuie la

chip, i-au oprit cu greu hemoragia. Copilul i-a murit. Cineva șușotește că i l-a scăpat moașa pe ciment, se jură, a văzut cu ochii ei că-n minutul acela tocmai o sulau pe ea pe-a doua masă de naștere.”

S-au făcut, cu privire la acest roman, tot felul de trimiteri la diverși autori ardeleni (la Coșbuc, la Rebreanu, la Agârbiceanu etc.), sugerându-se o anume filiație. Cadrul narațiunii și limbajul le confirmă. Un inventar lexical ar dezvălui prezența a numeroase regionalisme, dar ar rata esențialul: faptul că totul se înscrie într-o uriașă incantație textuală. Drama Reghinei are sonorități de *Cântare a cântărilor*, dar și tribulații de jelanja Inrogului din textul canteimirian. Într-o lume unde nu-i timp & loc pentru cochetărie, Reghina meditează la propria existență, asumându-și sacrificiul ca pe un dat: „Unde-i frumusețea mea, când au prins să mi se stingă ochii? Unde s-a fărâmat tinerețea?

Nouă ani am croit continuu câte-o naștere. Laptele a curs dintr-o vacă într-o capră, iar primăvara, înainte de-a fi duse la munte, din cele douăzeci de oi”.

Pe nesimțite, cartea se transformă într-o meditație asupra rosturilor vieții, asupra fatalității și asupra credinței. Ajunsă la vârsta recapitulărilor, bătrână și bolnavă, Reghina este întrebată de copii cum a putut să rabde atât. Nu le răspunde, căci i se pare de la sine înțeles ca omul să-și ducă crucea și să îndure ce i s-a dat. Ceea ce n-o împiedică să se gândească la problema răului și să-și povățuiască, înțelept, băiatul care pleacă în armată: „Cerne mereu, în tot binele se găsește și-un pic de rău, chiar când nu bănuiești, ca-n făina pe care-o scutur prin sită acum. Dar în rău, cât bine se află? Nu pot răspunde, buzele mi se cos pe dată”. Și cum Binele și Răul coexistă, omul trebuie să știe să aleagă, chiar dacă îndoiala îl cuprinde uneori. Fiindcă, în definitiv, ăsta e sensul vieții, să încerci să înțelegi, așa cum face și Reghina, care, bolnavă, îi invocă pe Dumnezeu, cerând să-i scurteze suferința: „Dar eu, cu mîntea mea terci, cu creierul rupt ca buretele, cu tot ce încetul cu încetul mi s-a luat, ce mai pot înțelege? Stau pe movila de gunoi, cea mai mare, ce rău atât de grozav am făcut încât să fiu suită până aici? Sufăr, Doamne, poate-mi dai dezlegare. Cu Avram, cu Isac, Iacov și Emanuel, ca un vis viața s-a terminat”.

Ceea ce uimește nu sunt doar situațiile înfățișate, ci tonul. Firescul relatării. Capacitatea Ioanei Nicolae de a nu aluneca în patetism. Deși ar fi putut, ea refuză tentația (auto)victimizării, optând, cu o remarcabilă luciditate, pentru o proză lirică, empatică. Nimic vindicativ, nimic inchizitorial, deși ar fi fost suficiente motive. Spre deosebire de feministe de serviciu de astăzi, care recule la o retorică agresivă, cartea Ioanei Nicolae se distinge

prin decență. Destinul Reghinei spune, în fapt, o poveste despre ceea ce înseamnă cu adevărat feminitatea. Fără farduri, fără emfază, fără ipocrizie. Cât de ușor i-ar fi fost prozatoarei să împrumute clișeele corectitudinii politice: abuz, rele tratamente aplicate minorilor, violență domestică, malpraxis, discriminare etc. N-o face, optând pentru ficțiunea adevărată, care dă o măreție tragică personajului său.

Opțiunea autoarei merge către stilul veterotestamentar, cu invocații retorice exaltate, care amintesc de biblicul Iov și de atitudinea sa în momentul în care Dumnezeu & Diavolul îi pun la încercare credința. Către Iov trimis nu doar titlul cărții și mottourile capitolului, ci și stocismul Reghinei, care găsește, în permanență, resurse pentru a trece peste toate greutățile. Ea devine o învingătoare, căci, spre deosebire de omologul său biblic, salvarea nu mai vine de la Dumnezeu, ci de la copiii săi, pe care i-a crescut frumos, pregătindu-i pentru viață. Ei se vor întoarce peste ani pentru a o îngriji, confirmând ideea din mentalul popular potrivit căreia supraviețuim prin urmași, prin ceea ce lăsam în urmă. Din acest unghi, Reghina e o eroină tăcută, care a răbdat și a îndurat, dobândind ceva din măreția personajelor tragediei antice. Nu întâmplător, cartea se încheie cu un mesaj tonic, dătător de speranță: „Am ajuns, dragii mei! a zis la sfârșit Reghina. De-acum vom fi mereu, laolaltă, în vara de trei ani. Și i-a scos pe toți afară, în grădina care se umpluse de soarele ce n-avea să mai apună vreodată”. Metafora „verii de trei ani” închide în ea nu doar răutățile lumii, ci și posibilitatea salvării prin credință, smerenie, bunătate și iubire.

Cartea Reghinei este, în fapt, un elogiu adus demnității. Și, implicit, un omagiu al feminității, în ipostaza ei casnică.

• autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți • autori și cărți •

Este vară și gândul la vacanță animă pe toată lumea. Unii aleg să meargă la mare, alții – la munte, dar există și alte călătorii care se pot face, iar Carmen Peregrina ne propune cartea *Călătoria prin lumea dantelei* (Editura Kult, 2019). De ce nu? Mai ales că subtilul cărții ne anunță că este vorba despre descoperirea unei epoci și a unei îndemnări care presupun *elegantă, noblețe, stil, aură romantică*. Da, este o călătorie spirituală, plină de farmec, pentru a descoperi un stil de viață, o formă de educație, un rafinament care în lumea contemporană s-a cam pierdut, mai ales de când lupta femeilor

pentru drepturi egale cu cele ale bărbaților a dus la ambiția de a demonstra că meseriile nu sunt adresate doar unuia dintre sexe.

Cartea a apărut în condiții grafice de excepție, cu mostre, scheme de lucru, desene, fotografii, poezii și povești despre o îndeletnicire prezentă la nivelul unei societăți începând cu femeia casnică și ajungând până la casa regală. Pasiunea pentru dantelă reprezenta o posibilitate

de a petrece timpul în compania altor persoane, discuții despre modul în care se realizează sau despre locurile sau ocaziile în care s-ar purta obiectul vestimentar creat care stârnea admirația, dar și un schimb de modele, aspect care a dus la circulația unor motive în mai multe colțuri europene.

Structura cărții este una aparte și arată că autoarea a urmărit și a lucrat cu pasiune, iar călătoriile ei au avut întot-

deauna nu numai un imbold, ci și surpriza de a descoperi unicitatea în diversitate. În partea întâi, ne este prezentat un istoric al dantelei, apoi autoarea își propune în partea a doua o incursiune în lumea dantelei ca obiect cultural, după care discută diferite tehnici de realizare a dantelei de mână cu modele din diferite țări, în partea a treia. Partea a patra arată eleganța dantelei în obiecte și accesorii vestimentare:

bluze, fuste, rochii, corsete, costume de baie, cravate, gulerașe, pălării, mănuși, genți etc., iar în partea a cincea descoperim că din dantelă se făceau ornamente și decorațiuni interioare.

Omul contemporan are tendința de a se îndepărta foarte mult de trecut, cu gândul la un viitor simplist, dar superficial, însă, în momentele de răgaz, caută rafinamentul și a descoperit un cuvânt: *vintage*. Ei, printre tot ceea ce ține de *vintage*, vă propun să citiți această carte și să o dăruiți celor care încă mai știu să lucreze dantelă. E o minune de carte senzorială!

Gabriela GÎRMACEA

O minune de carte senzorială

Licean, dezvoltasem înaintea examenului de bacalaureat un atașament aproape organic față de opera lui Emil Cioran. Erau imediat anii de după '90, când „Humanitas”-ul își făcuse un titlu de glorie din a începe să-i publice în special pe Eliade-Cioran-Ionescu. Aveau să urmeze nu la mare depărtare Nae Ionescu, chiar Mircea Vulcănescu și neapărat Dumitru Stăniloae – în primul rând cu minunatele și înălțătoarele cuvinte ale „Filocaliei”. Ce schimbare radicală în ordinea lecturilor mele, chiar dacă în mare, exceptându-l pe Nae Ionescu, putem spune că vorbim de aceeași generație. Cu atât mai surprinzător cu cât, pentru mine, acest festin cultural avea să se completeze cu emisiunile de la Televiziunea Română ale regretatului Iosif Sava (îmi răsună și acum în urechi genericul, acordurile „Eroici”, în timp ce în fața ochilor se succedau chipurile încercate de sobrietate și pasiune ale celor din Berlin Philharmoniker). Pe atunci nici nu îndrăzneam să cred că într-o zi voi avea bucuria să îi ascult live, cum acum n-am speranța că voi pași vreedată în futurista lor casă, în Tiergarten.

E drept că de la acele emisiuni le-am tot căutat înregistrările, am încercat să fac rost de variantele cele mai bune. Nefiind un ascultător specializat, ci un simplu meloman, am urcat treaptă cu treaptă, fiind ajutat de sfaturile unor oameni care în vremea aceea încă mai aveau bucuria de a oferi cu titlu de gratuitate cunoștințele lor.

Marius MANTA

Festivalul „Enescu”. Ziua Z

Așa aveam să aflu că ar fi dorit să îi aud, să mă familiarizez cu simfoniile lui Beethoven, plecând de la viziunea lui Karajan. După ce le-am găsit, dintr-un soi de curiozitate lesne de înțeles, am urmărit și alte maniere, încercând să descopăr notele de originalitate – Wilhelm Furtwangler, Otto Klemperer, Claudio Abbado, Seiji Ozawa, Colin Davis, iar în perioada din urmă – Christian Thielemann ori Valery Gergiev. Încă o dată, nu am pretenția că aș putea detalia cu claritate din punct de vedere tehnic ce anume îi

diferențiază, însă cert rămâne faptul că pentru mine Beethoven înseamnă cea interpretare/ înregistrare rarisimă din 1963 cu Filarmonica din Berlin a lui Herbert von Karajan. Grandios, dincolo de orice abilitate de a pune în cuvânt magia sunetelor!

Se înțelege din cele spuse până aici că nu puteam lipsi de la deschiderea Festivalului „Enescu”, în prima zi, când urma ca programul – „Rapsodia română în re major op.11 nr.2”, de George Enescu și Beethoven, „Simfonia a 9-a” – să fie interpretat de Orchestra Filarmonicii din Berlin, aflată sub bagheta lui Kirill Petrenko. Mă opresc la numele din urmă, întrucât Kirill Petrenko este întrucâtva noua stea a Berlinului, acolo unde în urmă cu câteva luni a fost invitat de echipa managerială să semneze un contract „multumitor” pentru o „nouă eră”. După plecarea lui Simon Rattle, s-a mizat pe tinerețea lui Petrenko, așteptările din partea unui public de o calitate neîndoieabilă fiind cu adevărat extrem de ridicate. Membrii orchestrei l-au primit cu nedismulată bucurie, acceptând să vorbească în termeni cât se poate de laudativi despre arta dirijo-

rală a lui Kirill Petrenko, scotând în evidență disponibilitatea lărgită a acestuia de a comunica cât se poate de viu cu orchestra. Nefiind chiar un filosof al sunetului (mă gândesc la Sergiu Celibidache), Kirill Petrenko urma să se dovedească a fi mult mai pragmatic; mai precis, misiunea sa părea să fie în același timp extrem de ofertantă, dar și dificilă, mai precis aceea de a „așeza” un sunet care să distingă Orchestra Filarmonicii din Berlin între celelalte mari orchestre ale lumii.

Am urmărit live în data de 23 august 2019 primul concert al lui Petrenko la Berlin, în noua sa calitate, prin intermediul aplicației oficiale a celor de la Philharmoniker Berlin – Digital Concert Hall, accesibilă printr-un abonament lunar. Un succes... estimat corect, fără a detona totuși cronici extrem de entuziaste! S-a vorbit despre un concert corect, tehnic, bine „dus”, fără a consemna totuși, din păcate, revelația unui nou Karajan. Însă timpul nu e pierdut!

Revenind la Festivalul „Enescu”, așa spune că în prima zi am asistat întrucâtva la o prelungire a ceea ce am ascultat la concertul inaugural de la Berlin – timpul dintre cele două

evenimente fiind scurt, probabil lista etichetelor de mai sus a rămas aceeași, chiar dacă bucuria personală a fost întreit mai mare. De menționat că soliștii au fost aceiași de la Berlin: Marlis Petersen, Elisabeth Kulman, Benjamin Bruns, Kwangchul Youn, alăturându-se aici doar Corul Filarmonicii „George Enescu”, condus de Iosif Ion Prunner. Dacă interpretarea *Rapsodiei* lui Enescu nu a surprins aproape deloc, „Simfonia simfoniilor” a sunat la Sala Palatului în acord cu așteptările. Apoi, deși nu credeam că voi ajunge să afirm așa ceva, țin să scot în evidență calitatea deosebită a sunetului asigurat de organizatori.

Sigur, chiar dacă au fost și câteva lipsuri ce au putut fi trecute cu vederea și cu care ne-am cam obișnuit (de la lipsa unui discurs coerent al unei personalități politice dar credibile, până la așezatul pe scaun în timpul concertului ori vestimentațiile eclatante ale doamnelor, cât și impresia lăsată de organizatori că au venit în holul Sălii Palatului dornici de a vinde cât mai multe CD-uri, majoritatea de mână a doua), prima zi a Festivalului „Enescu” a echivalat cu o reușită: am plecat cu armoniile unei mai vechi Europe, pe care consider că avem datoria să o redescoperim. Rămân prieten de lungă durată al Orchestrei Filarmonice din Berlin!

Consacrat la Tescani, Festivalul Internațional „Enescu – Orfeul Moldav” a beneficiat de la început de prezența unor invitați de marcă. Serile de muzică au fost prefațate de critici și importanți muzicologi: Smaranda Oteanu, Gheorghe Firca, compozitorul Mihai Moldovan, Eugen Pricope, Dorin Speranția, Edgar Elian, Despina Petecel, C. Th. Ciobanu, Elena Zottoviceanu, Dumitru Avakian, Alfred Hoffmann, Grigore Constantinescu, în colaborare cu conf. univ. dr. Elena Bulai. În fiecare sfârșit de august, din 1980, George Enescu este omagiat, în după-amiezile și serile muzicale ce îi sunt dedicate. „Numai muzica, scria Cioran, poate crea o complicitate indestructibilă între două ființe. Pasiunea e vremelnică, se degradează ca tot ce-i viu, în timp ce muzica e de o esență superioară vieții și, bineînțeles, morții.”

Festivalul „Enescu – Orfeul Moldav” a luat naștere ca urmare a inițiativei dirijorului Ovidiu Bălan și a Colegiului Criticilor Muzicali din București, care au organizat și prima ediție a acestui festival de toamnă, devenit ulterior tradițional. Prima ediție are loc între 4 și 7 septembrie 1980, fiind închinat, cum se înțelege de la sine, centenarului nașterii compozitorului de la Liveni. Sub bagheta lui Igor Ciornei, orchestra a interpretat *Preludiul la unison* din *Suita I în Do Major*, dirijorul Ovidiu Bălan susținând cu orchestra ultima zi a primei ediții, zi denumită *Enescu și discipolii săi*. În atmosfera magică a

Ozana KALMUSKI-ZAREA

Enescu, Orfeul Moldav – 40

conacului de la Tescani, donat statului român în 1947, cu condiția de a servi pentru fondarea unor instituții superioare de cultură, vor avea loc următoarele ediții, la care sunt invitați soliști, interpreți din elita muzicii românești și străine. Ambianța mirifică, aproape religioasă a locului atrage misterios, iar atunci când la Tescani se cântă, are

loc, de fapt, o oficiere. Enescu însuși mărturisea lui Ion Biberi într-un interviu apărut în *Lumea de mâine*, în 1943: „Sunt ortodox și tolerant față de credința altora. Accept toate obiceiurile, toate ceremoniile și toate culturile”.

Enescu întruchiează tipul muzicianului echilibrat, încrezător în menirea sa și a artei sale. Ediția cu numărul 40

a Festivalului ce îi poartă numele s-a desfășurat în perioada 29-31 august. Deschiderea a fost la Tescani. Josu de Solaun a susținut un recital cu lucrări din creația pianistică a compozitorilor Frédéric Chopin, Enrique Granados, Johannes Brahms și George Enescu.

În 30 august, la Sala *Ateneu*, Jonathan Pasternak (S.U.A.) a dirijat orchestra simfonică a Filarmonicii „Mihail Jora” în *Simfonia a II-a*, de Serghei Rahmaninov și *Concertul nr.2 pentru pian și orchestră*, de Aram Hacıaturian. Solist, același magnific Josu de Solaun – câștigător în 2014 al Concursului Internațional „George Enescu”, secțiunea pian.

Festivalul din acest an s-a încheiat cu un recital cameral susținut de cântăreața Georgeta Grigore, tenorul Răzvan Săraur, acompaniați de pianista Gönül Aptula, în celebre arii și duete de Giuseppe Verdi, Pietro Mascagni, Giacomo Puccini, Georges Bizet.

Entuziasmat de descoperirea muzicii enesciene, pe care o înregistrează pentru Naxos, Josu de Solaun declara într-un interviu pentru „Weekend Adevărul”: „Pentru că a-i cunoaște, a-i cânta creațiile e ca și cum te-ai dedica unei munci ascețice aproape, muzica lui Enescu e atât de bogată în detalii, imaginație, ingeniozitate, măiestrie, fantezie. Pentru mine, Enescu e pur și simplu uriaș, ca Shakespeare sau ca Mozart”.

Manuale (1)

Preabecedar

S-a crezut multă vreme că grădinița este locul unde copiii se joacă fără încetare, eventual mai și cântă ori dansează. Era de fapt urmarea unei optici a celor „de sus”, care au pus în circulație o programă lipsită pe

pentru limba noastră

Ioan DĂNILĂ

Bacăul (pre)primar* (XVI)

alocuri de rigoare științifică. (Nu ne permitem să vorbim decât în numele disciplinei centrate pe limba și literatura română – educația limbajului.)

După 1990, liceul pedagogic a trecut de la 4 ani la 5, considerându-se insuficient timpul de formare a unui învățător/educator (cândva, școala pedagogică dura 6 ani!), iar în învățământul preșcolar a fost instituită grupa pregătitoare. Ministerul a deschis și un concurs de elaborare a materialelor necesare lucrului cu cei mici, așa că în 1994, trei băcăuani s-au pus pe treabă:

Ioan Surdu, Ioan Dănilă (cerșuze pentru încă o menționare a numelui, dar nu vād altă formulă) și Siminica Șova. Primul – institutor, al doilea – profesor de română la Liceul Pedagogic, iar al treilea băcăuan – inspector pentru învățământul preșcolar la I.S.J. Bacău. Ne propuseserăm să elaborăm un preabecedar, care să anticipeze lucrul sistematic de la clasa I. În cabinetele de limba și literatura română al Liceului Pedagogic ori la I.Ș.J., gândeam câte o secvență, pe care apoi o

probau la lecțiile practice elevii de la Pedagogic (cu largul concurs al metodicienelor de la Grădinița de Aplicație și al profesorilor de pedagogie) sau educatoarele din județ și apoi din țară.

Cu validarea dată de focul practicii, ne-am prezentat în sala de ședințe a M.E.N. De față cu inspectoarele din toate județele, cu reprezentanții Institutului de Științe ale Educației, ai liceelor pedagogice, ai presei de profil, am prezentat conținutul proiectului. Surpriza a fost să con-

statăm că era singura propunere pentru educația limbajului, astfel că preabecedarul de Bacău este primul (și probabil și singurul) manual destinat aplicării metodei fonetice, analitico-sintetice în învățarea limbii române. A fost tipărit de Editura Didactică și Pedagogică-R.A. în 1995 și apoi de alte edituri (ultima, *Erc Press*). Reprezentanții M.E.N. nu au acceptat să i se spună „manual”, ci „fișe de lucru pentru preșcolari”, urmate de indicații metodice (inclusiv proiecte didactice) pentru educatoare. Este inclus, astăzi, în bibliografiile de specialitate ale fișelor disciplinei de la facultățile de profil.

*Serie de materiale menite a pleda pentru reintroducerea limbii române în programa de specialitate a liceelor/ claselor cu profil pedagogic, inclusiv la bacalaureat

Casa Alecsandri, la centenar

Perechea evenimentului din iunie 2018 (Bicentenerul nașterii și al botezului lui Vasile Alecsandri) s-a evidențiat pe 30 august a.c.: sub egida Consiliului Județean, la Complexul Muzeal „Iulian Antonescu” Bacău a avut loc un colochiu tematic, în organizarea Societății Cultural-Științifice „Vasile Alecsandri”. Formula propusă s-a bucurat de aprecierea publicului și a invitaților: referenții au comprimat la maximum (media a fost de 7 minute) subiectul, încât s-a rotunjit o pledoarie colectivă pentru a se pecetui definitiv identitatea imobilului din strada George Apostu, nr. 9.

Clădirea este cea mai veche construcție laică din municipiul Bacău și pe acest temei este monument istoric de categoria A. A fost sediul Casei de Sfat și Citire „Vasile Alecsandri”, întemeiată la 31 august 1919, devenită cel mai dinamic nucleu cultural pe care l-a avut Bacăul interbelic. Promotorul programelor a fost generalul Dragomir Badiu, președinte al Casei de Sfat din 1919 până în 1932 și în a cărui locuință se țineau ședințele de lucru. L-a adulat pe bardul de la Mircești și a făcut public un document în 1842 care atestă învecinarea, dacă nu chiar suprapunerea, cu proprietățile familiei poetului. Locului i s-a spus la început cu titlul întreg – Casa de Sfat și Citire „Vasile Alecsandri” –, după care, conform uzanțelor orale, a fost redus la două cuvinte – Casa „Alecsandri”.

Despre aceasta și despre altele asemenea au vorbit Vilică Munteanu și Paul-Valerian Timofte (istorici), Dionis Pușcută și Iulian Bucur (critici de artă), Iulia Lucaci și Gabriela Ocneanu (bibliotecare), preotul Mihai Tomozei, fosta directoare a Oficiului Județean pentru Patrimoniul Cultural Bacău – Georgeta Popovici, rectorul Universității „Vasile Alecsandri” din Bacău – Carol Schnakovszky, arhitectul Alexandru-Șerban Balan, Dorina Lăpușeanu, locatară a blocului de vizavi de Casă, și Grigore Codrescu, critic literar. Moderatorul, Ioan Dănilă, a reamintit că imobilul se află în expertiză tehnică și că este una dintre prioritățile Consiliului Județean Bacău. (D. I.)

Festivalul-Concurs Național de Creație Literară „Avangarda XXII”

Ediția a XVIII-a (22-24 sept.), organizată de Fundația Culturală „Georgeta și Mircea Cancicov” (președinte, Victor Munteanu), cu sprijinul Consiliului Județean Bacău, a avut, ca de obicei, un program variat: *Itinerarele „Avangardei”*, cu tema „Efectele culturii stradale în societate”, *Salonul cărții* (aparitiile editoriale în 2018), Colocuiul „Crestinismul, încotro?” (la Biserica „Precista” din Bacău) și festivitatea de decernare a premiilor (la Centrul de Cultură „George Apostu”).

„Căștigul cel mai mare al Festivalului – a apreciat Ioan Holban, președintele juriului – sunt tinerii. Victor Munteanu și-a asumat și acum o țintă precisă: creația originală.” Ceilalți membri ai juriului: Geo Vasile, Vasile Spiridon, Lucian Strochi, Victor Munteanu. Dar iată palmaresul:

Premiul special pentru cartea de poezie: Valeriu Stancu (*armurier de caruceie*; Iași, Ed. „CronEdit”)

Premiile pentru cărțile de poezie ale anului 2018: Ioan Enache (*Judacainul*; Bacău, Ed. „Studio”), Dan Petrușcă (*Aproape anacronic*; Cluj-Napoca, Ed. „Limes”), Daniel Nicolescu (*Spovedanii nocturne*; Bacău, Ed. „Egal”)

Pentru cartea de proză: Stefania Oproescu (*Cutremur în aer*; Iași, Ed. „StudIS”)

Pentru cartea de critică literară/eseu: Ion Fercu (*Prin subteranele dostoevskiene*; Iași, Ed. „Junimea”), Petre Isachi (*Cartea-Sfinx și deriva hermetică*; Bacău, Ed. „Rovimed Publishing”)

Pentru cartea de traducere: Gheorghe Iorga (S.G.L.L. *Sadegh Hedayat*; Cluj-Napoca, Ed. „Limes”),

Pentru reviste literare și de cultură: „Mișcarea literară” (director, Olimpiu Nusfelean)

Pentru tinerii care nu au debutat editorial în 2018 și nu au depășit vârsta de 47 de ani (poezie): Elena Bălășanu (Craiova) – premiul I și Premiul Revistei „Argeș”; Ion Pițoiu (Cluj-Napoca) și Laurenta-Laura Tiron (Tecuci) – premiul al II-lea și Premiul Revistei „Mișcarea literară”; Denisa-Paula Arcip (Piatra-Neamț) – premiul al II-lea și Premiul Revistei „Spații culturale”; Adrian-Cătălin-Andrei Mic (Bistrița) – mențiune.

Pentru proză și critică literară/eseu, nu s-au acordat.

PREMIILE FUNDAȚIEI CULTURALE „GEORGETA ȘI MIRCEA CANCICOV” (Juriul: Dumitru Brăneanu, Theodor-George Calcan, Victor Munteanu – președinte):

Pentru cărțile de poezie: Ion Timaru, Alexandru-Nelu Huidici

Pentru cărțile de proză: Eugen Verman, Stanomir Petrovici, Adrian Lungu

Pentru cărțile de istorie culturală, monografie, memorialistică, jurnal, publicistică: Dan-Gabriel Arvătescu, Gheorghe Simon, Daniela Șontică, Mihai Buznea, Ioan Neacsu, Gabriela Gîrmecea, Constantin Tudose

Premiul special al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Bacău – Tincuța Horonceanu-Bernevic (*Când totul era verde*; Cluj-Napoca, Ed. „Limes”)

Premiile Asociației Culturale „Familia Lecca”: Vasile Băcu (*Motiv de toamnă*; Cernăuți, Ed. „Misto”), Cornel Paiu (*Biblioteca din turn*; Craiova, Ed. „Scrișul Românesc”) (D. I.)

Foto: P. Done

– Domnule Matei Vișniec, ați vorbit ieri la Biblioteca Județeană despre dramaturgul I. L. Caragiale. Îndrăznesc să-l așez și pe Vasile Alecsandri în acest concert al literaturii române din toate timpurile. Sunteți la Bacău (suntem în grădina casei lui George Bacovia), iar Bacăul înseamnă și urbea lui Vasile Alecsandri, pentru că aici s-a născut, la 14 iunie 1818.

Matei Vișniec: – Deja Vasile Alecsandri este un întemeietor: și de limbă, și de gen literar, pentru că a scris teatru, și teatrul său rămâne viabil și se joacă cu mare succes în continuare. Vedem bine: „Chirița în provincie” este nemuritoare. Dar sunt și alte lucruri care ne-au rămas de la Vasile Alecsandri, lucruri pe care noi nu le știm uneori. El a fost un mare călător și un mare francofon. El scria în limba franceză la fel de bine ca și alți contemporani ai săi francezi. Uneori cred că scria într-o franceză mai sigură decât limba română, care era în curs de formare încă la ora aceea, la mijlocul secolului al XIX-lea.

Iar călătoriile sale în Franța au fost întotdeauna niște punți între Franța și țările române. El a deschis multe ferestre spre Franța la ora aceea, unde avea prieteni. La un moment dat am fost cu totul și cu totul emoționat să descopăr în orașul Avignon, într-un vechi palat, într-o curte, o tăbliță, o placă memorială, unde scria ceva de genul „În acest loc, în anul (nu mai știu anul precis: 1880 și ceva) a primit Premiul Mediteranei poetul Vasile Alecsandri”. Fusese atunci invitat de poeții și scriitorii care scriau în provençală, de însuși Mistral. L-a vizitat personal, s-a plimbat cu caleașca prin Provența. Era un fel de confederație a celor care voiau să apere limbile marginalizate într-un fel, pentru că la ora aceea nici despre limba română nu se știa mare lucru. Așa cum limba provençală voia să supraviețuiască, și limba română voia să se impună. Dar toate făceau parte din latinitate: și limba provençală, și limba română, și catalana, și limbile bineînțelese de mare circulație: italiana, franceza și așa mai departe. Deci Alecsandri a adus mari servicii culturii românești și prin faptul că era un boier al gestului, al limbii, al diplomației. Sigur că el și-a permis mai mult decât alții să călătorească, pentru că era un om avut, dar și-a investit acești bani într-o așa spune *primă operațiune de creare de imagine pentru spațiul românesc și pentru limba română*. Iată doar câteva motive care merită să-l apreciem și să-l omagiem.

– *Prima întâlnire cu Vasile Alecsandri, cu opera lui, când s-a produs și ce efect a avut?*

Matei Vișniec: – O, la școală, ca toată lumea. Copil fiind, am citit poemele lui Alecsandri și, după aceea,

Matei Vișniec:

„Nu știu de ce au căzut doi meteoriți exact aici, la Bacău“

sigur, am descoperit și teatrul – uriașă cantitate de comedie și potențialitate teatrală pe care o aveau piesele sale. Existau niște montări așa spune monumentale, care au creat mitologie, cu „Chirița în provincie”. Când am văzut prima oară (uneori am revăzut, fiind filme, unele din aceste spectacole), mi-am spus că avea simțul nu numai al vodevilului (pentru că unele spectacole erau oarecum de imitație, materie de genul vodevilesc), dar el aducea în spațiul românesc un fel de critică socială, care l-a refigurat chiar și pe Caragiale.

– *Categoric. Cum apreciați gestul Consiliului Județean Bacău de a cumpăra Casa „Alecsandri” și a amenaja acolo un muzeu dedicat autorului Chirițelor?*

Matei Vișniec: – Este un gest normal și în același timp este un dar făcut generațiilor care vor veni. Ele trebuie să

înțeleagă ce înseamnă memoria culturală, ce înseamnă continuitatea, ce înseamnă rolul clasicilor în formarea limbii române și în formarea noastră ca oameni, ca mentalități și ce înseamnă peisajul cultural european, pentru că Vasile Alecsandri a fost un scriitor, în felul lui, european. Deci toate aceste gesturi, aceste investiții în cultură sunt investiții în formarea mentală, emoțională, culturală, umană a copiilor, a tinerei generații. Trebuie să le dăm astfel de repere, că dacă le dăm numai internetul, Facebookul și rețelele de socializare, îi transformăm în niște mutanți. Fără astfel de inițiative, fără astfel de locuri de pelerinaj, nu poate fi format tineretul.

– *Gabriel Bacovia, fiul poetului, spunea că Bacăul are A-ul și B-ul literaturii române. Aici s-au născut deci veselul Alecsandri și tristul Bacovia. E o complementaritate oare?*

Matei Vișniec: – Sigur că Bacovia este cel care a adus în literatura română modernitate. Vasile Alecsandri face parte dintre rădăcini, face parte din fundații. Bacovia este pentru mine personal un poet care m-a format derutându-mă; mi-a adus în viață un fel de gust pentru interogație, pentru întrebări. Dacă Eminescu a fost autorul de creare a reperelor, Bacovia m-a emoționat din punct de vedere metafizic și în continuare îl citesc și mă cutremur, pentru că a captat prin limba română un fel de neliniște sufletească cu multă simplitate și în același timp cu mare profunzime. Este un chirurg al limbii române. Taie în limba română exact ce trebuie, fără niciun cuvânt în plus, fără niciun cuvânt în minus. Sunt atâtea lucruri frumoase care s-au spus despre Bacovia. Pentru mine Bacovia este poetul cel mai mare al începutului de secol, care însă

nu a devenit universal pentru că nici nu-l interesa probabil la acea oră. Dacă în anii '20 noi am fi ieșit în lume cu Bacovia, el ar fi avut acum același statut ca Trakl și ca alții. Ei bine, n-a fost să fie, dar Bacovia rămâne în sufletul nostru, rămâne și înscris în această zonă, această regiune, în acest oraș un fel de prezență cosmică. Nu știu de ce au căzut doi meteoriți exact aici, la Bacău, dar au căzut doi aici. Sunt orașe în care n-a căzut nici unul. Sunt două tezaure Bacovia și Alecsandri.

– *Vă mulțumesc mult de tot.*

Bacău, grădina Casei
Memoriale „George Bacovia”

14 sept. 2019

Dialog de

Ioan DĂNILĂ

Profesia mea, o pasiune: caricaturist de presă

Uneori, în realizarea unei figuri ce s-ar putea institui drept model, autorul pleacă de la celebrul motiv al „lumii pe dos”; e vorba de o ordine inversată tocmai din dorința ca adevărul gol-goluț să iasă la iveală, de a determina grotescul să se reverse peste limite și cumva paradoxal, să determine apariția unor ierarhii firești. Baltasar Gracian afirma în „Criticonul”: „Toate lucrurile cată a le privi pe dos ca să le vezi drept”. Deși pleacă de la un model real, caricatura are menirea de a reorganiza întreg discursul, de a îngroșa comic

clipa, toate acestea întâmplându-se cu un evident scop moral. Bacăuanii au putut înțelege direct asemenea realități în data de 20 septembrie 2019, într-o zi de vineri când, în Piața Tricolorului, Asociația „Gil Ioniță” Bacău a pus pe roate cu sprijinul Consiliului Județean Bacău un proiect de suflet – „Profesia mea, o pasiune: caricatura de presă”. Motorul întregului eveniment a fost VEM, altfel spus Victor-Eugen Mihai, el însuși caricaturist de valoare recunoscută atât pe plan național, cât și internațional, multiplu medaliat. Plecând de la

evidența că dintre toate, caricatura de presă se află pe cale de dispariție, invitații lui VEM au găsit numitorul comun unor ateliere de lucru, aducând în același loc: Expoziția Națională de Caricaturi, caricaturi pentru public executate în direct de artiști, dar și un concurs de caricatură pentru tineret. Sincer, având un caracter evident nonformal, ieșind mai ales în întâmpinarea tinerilor, acțiunea și-a atins fără doar și poate ținta, una dintre premiante declarând că „ziua desfășurării proiectului a fost friguroasă și mohorâtă, însă pentru mine chiar a fost o zi minunată, întrucât am avut plăcerea de a fi întâlnit oameni frumoși și talentați, iubitori de meserie, dar mai ales de viață, de la care am avut ce învăța” (Andreea Croitoru, Colegiul Național de Artă „G. Apostu” Bacău). O zi în care bacăuanii și-au redescoperit sensul (auto)ironiei, dozând cu măsuri deloc impropriei registrul comicului. Mi-aduc aminte cu mare drag spusele lui Dem Rădulescu, care bătătorau același drum: „Întotdeauna să cauți adevărul și simplitatea. Să nu cauți să fii într-un fel anume; să cauți adevărul”. S-au întâlnit anul acesta la Bacău, sub semnul lui Don Quijote: Constantin Pavel, Liviu Stănilă, Gabriel Rusu, Valentin Chibrit, Cristinel Vecerdeea-Criv, Ovidiu Ambrozie Bortă – Boa, Vasile Crăiță-Mândră și Victor-Eugen Mihai. Personal, abia aștept edițiile viitoare!

M. MARIUS

Zilele trecute am primit un nou volum semnat de criticul și profesorul Constantin Călin: „În plină lumină” (Bacău, Editura „Babel”, 2019). Ca de fiecare dată, l-am citit pe nerăsuflăte! L-am citit cum altfel, decât întretesând filiații cu celelalte apariții ale Domniei Sale. Mi-am adus aminte de tonul polemic din „Despre șapcă” ori din „Provinciale”, de varietățile critice cu care ne-a obișnuit și în volum, dar și în paginile revizitor de literatură. Apoi, e important să menționez că nu am putut foarte bine detașa cuvântul-scrib de cuvântul-in acțiune. În fapt, nici nu am intenționat, întrucât Constantin Călin rămâne pe mai departe, cel puțin în ceea ce mă privește, un model demn de urmat, cu un discurs ce îmbracă principii clare, a căror validitate e de netăgăduit și care sunt „de primit” atât în operă, cât și în viață. Cu o vorbă din popor, profesorului Constantin Călin îi sunt dator vândut – am justificat cu alte prilejuri o asemenea „declarație de atașament”, aleg să nu revin. E dintre extrem de puținii față de care consimt o asemenea reverență. Revenind, îmi dau seama că alături de asemenea personalități se poate naște un soi de relație ce nu poate fi prinsă cu ușurință în cuvinte, mai ales în timpurile actuale, când prietenia, atașamentul, interesul „dezinteresat” tind să fie expozate de muzeu. Chiar dacă am avut șansa de a discuta de-a lungul timpului pe varii chestiuni importante – nu de puține ori! –, trebuie să mărturisesc că nu mi-am permis niciodată familiarități fără „alonjă”. Am intuit că nu și-ar fi avut rostul. Poate paradoxal, tocmai felul acesta aparte de a-l privi pe Constantin Călin m-a condamnat la un soi de reținere în a-i comenta aparițiile editoriale. Deși fișate și răsclitite, deși mereu prezentate la orele de literatură predate la nivel liceal – am în vedere în special „Dosarul Bacovia” –, am ezitat de cele

cronofiable

Marius MANTA

Constantin Călin – În plină lumină

mai multe ori să dau tiparului constatările critice. Mă întreb mereu de ce, îmi ofer adesea răspunsuri, dar îmi surprind și nedumeririle. În ultimul timp ascult și ascult din ce în ce mai multă muzică clasică, în special marile lucrări simfonice. Am trecut de mult de intervalul experimentelor; le caut, le ascult în progresie geometrică, țin cont de casa de discuri și de tehnicile de imprimare, caut review-uri profesioniste pe internet și îmi împărtășesc cel mai adesea bucuriile muzicale. Printre toate, există totuși un magician în arta dirijoratului, există totuși o editie completă a simfoniilor lui Beethoven ce în inima mea nu au egal și despre care nu mi-am permis să discut niciodată. Sigur, comparația probabil e forțată; o consider totuși grăitoare!

„În plină lumină” e desigur un breviar – intră perfect în granițele prezentei definiții:

„Expunere sumară, concentrată a unor principii sau probleme privitoare la un anumit domeniu”, prin *domeniu* înțelegând în chip lărgit însăși viața, cu istoria sușurilor și coborâșurilor ei. După cum mărturisește însuși autorul, „În plină lumină” se leagă indisolubil și exprimă un vârf de maturitate, lumina fiind importantă atât „medical”, cât mai ales moral. Conștient de faptul că se citește din ce în ce mai superficial (nu neapărat și mai puțin!), Constantin Călin renunță la cartea de dimensiuni impresionante (cartea-cărămidă!) și vine în formula unui volum ce mizează totuși pe soliditatea ideilor. Mai precis, păstrează forma de miscelaneu a volumelor anterioare, dar reduce vizibil din încercătura fiecărui capitol. Rezultatul? La urma urmelor, așa zice că profesorul Constantin Călin consimte că funcția unei asemenea cărți este și una strict legată de tehnicile de lectură, amintind implicit de sobrietatea și în parte miza „înviatăurilor lui Neagoie Basarab către fiul său Teodosie”. O asemenea carte suplă adună în cuprinsul ei circa o sută de tablete de limbă, portrete de contemporani, marginalia și mentalități, ce au văzut lumina tiparului în publicații precum „Ateneu”, „Acolada”, „Contact internațional”, „Baaadul literar”, „Polemici”, „Cadran cultural”, „Ziarul de Bacău”. De fapt, cartea este subîmpărțită în trei secțiuni de sine stătătoare – *Asteriscuri*, *Dispersii*, *Zizzaguri* –, care lovesc tustrele în chipul hâd-deformat al prezentului.

Prinse la mijloc, ca într-o chingă, *Dispersiile* volumului echivalează mai degrabă cu o sumă de reflecții cu un spectru larg, atingând patologia sociopoliticii și nu numai. Personal, nu am fost niciodată încântat de rezolvări în cheie aforistică, însă prezentele constatări decompun spre infinitezimal grotescul măsluit și palierele multifetate ale prezentului. Dincolo de comentarii, vă încredințez câteva exemple: „Ce s-a pierdut față de altădată? sunt întrebat. S-au pierdut valorile legate de inimă: cultura inimii, generozitatea inimii, delicatetea inimii. Avem din ce în ce mai puțini «oameni de inimă». Așijderea, «inimoiși»; „Politicienii strâmbă istoria: sabia lui Stefan cel Mare a ajuns «un simbol al prieteniei româno-turce» sau „Mentalitatea e cea mai la îndemână scuză românească. O învinuim pentru multe, dar n-o corectăm”. Până la urmă, aceste dispersii pot fi privite și sub forma unor mici fragmente de jurnal, implicit noi având astfel posibilitatea de a intra în laboratorul unui moralist pursânge.

Toate aceste considerații care se adună presupun implicit existența mai multor subteme: iubirea, patriotismul, istoria s. a. m. d. Nu e prima dată când Constantin Călin pledează pentru *aurea mediocritas*, pentru întoarcerea la muncă, pentru asumarea datoriilor de fiecare zi, toate acestea fiind percepute în prezenta degringoladă nu ca un atașament față de valori perimate, ci dimpotrivă, sub forma

unor îndemnuri ultimative care să repună existența omului în sfera normalității. Câteva decupaje: „Munca a fost nota comună a aproape tuturor din generația mea. [...] Mulți consideră că a face apologia muncii e un reflex comunist. Îi invit pe cei ce susțin o atare prejudecată să-l treacă printre propagandisti respectivei ideologii (iau un exemplu din zecile care îmi vin în minte) pe Ioan Petrovici, discipolul lui Maiorescu, care în *Momente solemne* (1928) sublinia: «Lozinca noastră în aceste momente nu poate fi decât: muncă, iarăși muncă și cât mai multă muncă!»; „Binele se exprimă prin starea de sănătate fizică și morală a întregii societăți. Ca să existe, e nevoie mai întâi să fie inculcat. Or, la noi nu se întreprinde nimic pentru o educație a binelui. Ce-ar trebui să se facă? Să se impună ca normă de conduită generală moderația. Din ostentație, în fascinanța noastră țară se cheltuie mereu, de cei de sus și de cei de jos, peste posibilități, pe lucruri cel mai adesea inutile. Se consumă mult, excesiv, fără reguli, fără măsură. Românul actual a devenit achizitiv și vorace”. Nu lipsesc valențele pamfletare, tonul ironic, mai rar autoironic. Pentru cei care vor să caute nod în papură, ar exista la o lectură trunchiată și un misogynism latent – a se citi „...Că par și babele minore”, dar și fragmentele dispersiilor amintite.

Bun, rău, într-o societate în care nimic nu e mai inconstant ca interesul, parlamentul și senatul devin adevărate bestiare: nefăcând rabat, Constantin Călin se ia la trântă cu greii politicii și pare să aibă toate argumentele acasă. Nici mass-media nu e trecută cu vederea, deși aici prefer să mă disocieze parțial în raport cu exemplele-subiect. I-aș reproșa – dar poate greșesc! – că pare să nu aibă apetență mai deloc pentru acei „grei/ corifei ai culturii-de-azi”, directori de edituri ori institute culturale, ce nu și-au văzut decât de interesul lor imediat, în afara oricărui bun-simț elementar. Ar fi însă sigur mult de discutat, plecând de la criteriul impact social etc.

Peste toate, la sfârșit, rămăi cu certitudinea că România modernă e creația „unora care au rupt cartea”, iar singura posibilitate de a depăși „starea de mizerie” se leagă de șansa pe care o are fiecare de a rămâne în lumină: „Mai multă lumină înseamnă – oriunde și oricând – mai puțină dezordine; chiar și în noi înșine, la toate vârstele”. De aici și până la serenitatea veterotestamentară nu lămnă decât un pas – „Fericit bărbatul care citește și înțelege ceea ce citește până în ultima sa zi”.

Cornel GALBEN

Personalități băcăuane

Sergiu Filerot

(Niculescu Gheorghe, în acte), n. 3 februarie 1921, în Craiova – m. 24 septembrie 1989, la București. **Scriitor, editor, redactor.** Fiul Mariei (n. Baldwin), casnică, și al funcționarului Vasile Niculescu. Își începe studiile în localitatea natală, continuându-le în Capitală, unde absolvă, în 1939, Liceul „Mihai Viteazul” (azi, Colegiu Național). În același an debutează, cu pseudonimul Nicolae Veghe, în *Jurnalul literar*, revista condusă de criticul și istoricul literar George Călinescu, iar doi ani mai târziu debutează și editorial, publicând, sub numele G. Nicolescu-Veghe, placheta de versuri **Încrustări în gând**. Lucrează ca funcționar tehnic la Institutul de Arte Grafice „Tiparul Universitar”, unde scoate, pe 10 martie 1941, împreună cu tinerii Grupării Literare „Albatros”, girati de asistentul universitar dr. Raul A. Teodorescu, primul număr al revistei omonime, tipărită pe hârtie velină roz, la care colaborează

Geo Dumitrescu (Ion Călimară), Dinu Pillat, Al. Cerna-Rădulescu, Elena Diaconu, Ovidiu Rîureanu, Mariș Sârbulescu, Tiberiu Tretinescu ș.a. În 1942, fondează Editura „Alfa”, publică versuri în placheta colectivă **Sărmă ghimpată**, alături de Geo Dumitrescu, Marin Preda, Ștefan Popescu și de alți albatrosiști, volum interzis de cenzura antonesciană, ca și propriile cărți apărute în același an: **Om** (poeme) și **Libere** (poeme în proză). Denunțată într-un articol din *Chemarea vremii* pentru curajul lor și pentru sfidarea oficialităților, este trimis în fața Curții Marțiale, care îl acuză de defetism și e pe punctul de a-l condamna la moarte. Primește în cele din urmă, cu ajutorul avocatului Avram Bunaciu, numai zece ani de închisoare, fiind eliberat la 23 august 1944, dată după care intră în iuresul publicisticii, mai întâi în redacția ziarului *Victoria*, condus de N. D. Cocea și George Ivașcu, iar apoi și în altele nou

apărute, fiind, bunăoară, secretar de redacție la *Lupta tineretului*, *Tânărul muncitor*, *Scînteia tineretului* și, devenit pentru o vreme moineștean, la **Flacăra Moineștiului**. Deși, între timp, a mai colaborat la *Libertatea*, *Lumea*, *Orizont*, *Revista Fundațiilor Regale*, *Revista muncii*, *Tineretea*, *Tribuna tineretului*, *Victoria*, *Viitorul social*, *Universul literar*, în 1958 se retrage din publicistică, lucrând ca funcționar, până la pensionarea din 1973, în cadrul Întreprinderii de Construcții-Montaj din București. Drama fostului nonconformist a fost readusă în atenția publicului de Marin Preda, în romanul *Viața ca o pradă* (1977), cinci ani mai târziu decidându-se el însuși să retipărească placheta **Om**, confiscată și topită în 1942, publicând-o, alături de alte poeme din anii 1946-1947, în volumul **Vitrina secol XX** (București, Editura „Cartea Românească”, 1982). Sub egida prestigioasei edituri bucureștene mai publică, în 1985, volumul **Reîntâlniri**, în paginile căruia evocă, în principal, evoluția Grupării „Albatros”, dar și alte evenimente care i-au marcat viața.

* * *

mîine
mai există mîine
doar iluzia că vine ziua
se ridică înspumată
ca Afrodita
iubită de Zeus
cel mereu încrezător
în puterile sale
există oare
avalanșa de clipe
aglomerarea de boabe
din spuma Oceanului
– toate sînt în primejdie –
cine pe cine ascunde
în scorbura luminii
ziua de mîine
se îndepărtează
o fugă astrală
în genunchi
salt peste crestele
mortii
cum te-ar părăsi
în turbionul ce absoarbe
iubita și destinul

Prezențe Ioan Măric

O vară bogată a avut pictorul și profesorul Școlii Populare de Arte și Meserii Bacău. După două expoziții în Bacău și Moinești (prin grija lui Ioan Văsăi și a primarului Valentin Vieru), Ioan Măric a fost invitat de Institutul Cultural Român din Paris să expună (între 10 și 30 august) în biserica românească din Sallertaine. Este un spațiu inedit, asaltat de vizitatorii estivali pentru a admira lucrările artiștilor și creatorilor de meșteșuguri tradiționale din toată lumea. Pictorul băcăuan a fost unul dintre cei aproape 40 de autori care poposesc vara în această orbe a artei vizuale, adevărat „sat de artiști tradiționali”. Tema este „Pictorul comunei”, iar Ioan Măric este recunoscut internațional pentru devotamentul arătat cauzei rurale, în ipostază artistică. Evenimentul face parte din programul Sezonului Franța - România 2019. (Ioan D.)

[cauți ceva care să te facă să simți...]

cauți ceva care să te facă să simți
bei și bei și bei
și-njuri
și râzi
și exulți când capeți o rană
te îneci
te închizi
te ridici la tavan
alergi
aștepți noaptea cu aviditate de prădătoare
prea obosită să mai poată ieși la vânătoare
rămâi în repaos
și îți ascuți mîntea cum ascute trecutul
pregătindu-ți teapa supremă
zilele trec
și totul e un coridor lung pe care te plimbi
pregeți și pregeți și pregeți
și nu găsești alt cuvânt
decît vechitura asta bună
și calmă
și caldă
care te învelește îți dă de mâncare
îți cântă de leagăn
te adoarme pe genunchi
și tu visezi că pregeți în continuare
în fața mai multor uși fără scăpare
cu ochii închiși pipăi niste pereți
despre care crezi că sunt albi
și te întreb
dacă îți vei mușca degetul până la sânge
se va ține cineva de firul lăsat în urma ta

[e atât de frig aici încât îmi vine să smulg...]

e atât de frig aici
încât îmi vine să smulg capul unui porumbel
să mă-ncălzesc cu sângele lui
nu știu ce se întîmplă cu noi pe lumea asta
niciodată n-am știut nici măcar
că o adunare nu-i altceva decît o scădere
viitoare
iar când pânza de păianjen distrusă
rupe în două cerul pătrat al ferestrei deschise
mă gîndesc aiurea la poezie
mă gîndesc că e straniu să nu-mi doresc să știu
ce fac obiectele în lipsa mea
cum ar fi
caloriferul prosopul măsuța cana carnețelul
perna
sau cortina de la duș
nu ai ce să faci
închizi ochii îi strîngi și continui să taci

[și atunci mă lua de mână...]

și atunci mă lua de mână
prindea se pare un curaj
nebulă să facă asta îi vedeam
picăturile de sudoare
cum i se prelingeau de pe frunte pe obraz
pe bărbie și
de-acolo înspre piept unde se poticneau
undeva între
părul foarte des și maioul alb incredibil de alb
chiar și
așa transpirat fără o pată fără o urmă
de mizerie îmi

prindea timid mîna ca din greșeală
o greșeală în care
perșiști după ce ai făcut-o deja din teama
de a nu deveni
și mai penibil dar nu mă mîngăia
doar o ținea așa în
mîna lui mare și umedă mă înduioșă
atât de mult încât
îmi doream în momentele alea
să-i simt fiecare rid din
palmă cu buzele să inventez
o nouă chiromanție una
practicată de orbi lipsiți de amprente
din când în când
dădea să întoarcă fața înspre mine
dar parcă tot timpul
îi atrăgea ceva privirea înaintea
și câteodată aveam
impresia că vedeam căprioare lupi mistreți arici o
dată chiar și-un urs pe serpentinele din munți
pe unde
abia îmi mai simțeam respirația
dădea să vorbească
voia poate să spună uite lupul ariciul
căprioara ursul
mistrețul sau doar mi se părea
și atunci treceam peste
o denivelare și mîinile ni se desprindeau
și redeveneau
ale unor străini care sunt atât de departe
în mințile lor
încât nu vor avea niciodată ce să își spună

[n-am să încetez niciodată să mă-ntreb...]

n-am să încetez niciodată să mă întreb
care-i treaba cu
el și tot niciodată n-am să îndrăznesc
să îl întreb îmi
ajunge faptul că respiră lângă mine că ține
de volan
apasă accelerația și frâna și are mîna
pe schimbătorul
de viteze la două degete de mîna mea
de ce mi-ar
trebui o poveste în mîntea mi se derulează
filme când
SF când gore în timp ce pe fereastră văd
trecînd păduri
peste păduri și îmi doresc să ajungem
mai repede în
deșert nu nu știu dacă urmează
să ajungem vreodată în
deșert nu pun întrebări nu vreau să știu
unde mergem
sau unde ne aflăm mai văd câte o plăcuță
câte o bornă
kilometrică și atunci aș vrea să pot da
repede înapoi
și să șterg dar asta e pe bune
așa că îmi rotesc ochii
în toate părțile pentru a-mi umple mîntea
cu cât mai
multă informație vizuală posibilă îmi încarc hardul
vreau să dispară plăcuța borna
imaginea realității care
ancorează și mă întorc la imaginile
cu nave spațiale
peisaje post-apocaliptice sau creieri
împrăștiați pe
asfalt pe pereți pe salopete murdare de benzină

Sera

Toți stau aplecați și smulg buruienii. În formație, fiecare pe rândul lui, înaintea cu spatele spre capătul serei unde, mai târziu, tot ei vor planta salata de câmp.

Cel pe care toți îl strigă Iraționalul Matotelo s-a îndreptat, și-a întins corpul lung și deșirat, a privit zâmbind spre ceilalți. Ei au zâmbit așteptând să vadă ce mai vrea și asta acum.

Iraționalul i-a propus tipului mai tânăr din dreapta, care știa sensul cuvântului tired, să facă schimb de locuri. Tipul tânăr a zis cu plăcere și în secunda următoare i-a luat locul deșiratului, lăsându-i rândul greu lui.

La capătul serei, când toți și-au îndreptat corpurile, au observat o buruiună uriașă în mijlocul serei. Matotelo era numai zâmbet: „dacă cineva întreabă de aceste frunze sălbătice, spuneți-i că eu sunt vinovatul“.

Nimeni nu a înțeles foarte bine ce-a vrut să spună; pe moment s-a făcut liniște. Dar nu se poate, a zis băiatul ras în cap, îmbrăcat în trening de fâș. Noi suntem plătiți să smulgem totul. Dacă bossul

spune să plantăm salata cu rădăcinile în sus, noi așa o plantăm. Aici nu există opțiuni, clar? Aici nu există întrebări și alte tipuri de comentarii. Dar lăsați-l, măi, în pace cu buruiana lui cu tot.

Ceva nu-i în ordine cu buruiana asta, a zis unul dintre gemeni, o să creadă că e ceva subversiv, că e la mișto și asta nu-i deloc pozitiv pentru noi. Sunt aici de 5 ani și nu l-am văzut pe boss zâmbind.

Râsul e muzica proștilor, a zis Shrek. Tu ești prea prost, nu-ntelegi râsul. Te-ai născut frustrat și cu o poftă de mâncare patologică. Trebuie s-o smulgem, a zis Mort de Somn.

Nu, dacă el vrea s-o lase, s-o lase, el răspunde. Da, eu îmi asum toată responsabilitatea pentru această buruiună. Priviți-o și voi cât de frumoasă e acolo, în mijlocul serei, a zis Iraționalul.

Eu trebuie să dau explicații cine este ea, de fapt. Adică, vrei să spui că pentru tine ea e cineva? Da, e. E garden boy – spiritul serei.

Câteva secunde toți l-au privit șocați... apoi au izbucnit în râs.

Toți aveau nevoie de ceva – inexplicabil pentru ei – care să-i scoată din gândurile întunecate și oboseală.

Cearța a continuat și puțin a lipsit ca lunganul să nu fie trântit la pământ și bățut sălbatic. Nimeni nu a mai avut de comentat după ce el a început

să le explice cât de fragil a devenit totul.

Cum s-au abrutizat. Cineva a zis că da, suntem cu nervii la pământ, că trebuie să facem baie mai des. Răsete și aplauze pentru garden boy.

Christin, supraveghetoria, a ajuns la noi după pauza de 5 minute de la ora 18.00.

A verificat sera și a întrebat: „Ce-i cu planta aia rămasă acolo, în mijlocul serei? Ce se întâmplă, de fapt, aici?“ Matotelo i-a făcut semn să-l urmeze.

Dacă îi priveai din spate pe cei doi, îndreptându-se spre buruiana rămasă în mijlocul serei, puteai jura că sunt un cuplu ideal. Ce au discutat ei acolo, lângă garden boy, nu știm. Imaginea lor era din altă poveste. Tipa s-a aplecat la un moment dat și a smuls buruiana.

A ieșit din seră cu fața triumfătoare. Toți zâmbeau când a trecut pe lângă ei, însă nimeni nu a scos o vorbă. Matotelo a rămas acolo, în mijlocul serei, în contre-jour. O siluetă neagră despre care nu știai ce să crezi.

bad or worse

În tren bătrânii reprezintă curiozitatea ei mor cu tine de gât unde de unde medicamente pensie observații meteo lumea din ziua de azi etc etc etc

O, ce bine e să n-ai patine
Ce bine e s-aluneci de la sine

pe lângă bătrâni, nu cu indiferență și milă, ci cu o dispoziție inteligentă care știe să dea răspunsuri naive și banale, ciocolată caldă și loc la geam.

E nasol să stai în pat blocat în grăsimi, să urăști și să disperă că s-a stricat mașina. Curios ca un copil de mafiot care vrea la geam. Conexiunile sunt opționale, nu toți reușim aici.

Este o simplă aparență alimentată de catastrofe imaginare. Este insuportabilitatea care creează sentimente violente

și atrocități în spațiul domestic. Stări care te fac să te ascunzi și să-ți freci mușchi cu palmele.

Poți crede că sufăr de demență oscilantă, dar că sunt indiferent și tolerant nu. Notății personale, mici introspecții în ținutul ipocrit. Dai cu piciorul în ambalaj: o formă dezinteresată de pedepsire a invidiei.

O, câtă splendoareeee
Să văd atâtea poluare

Nu ai pedepsit pe nimeni, stai mai mult închis și fumezi, nu-ți îndepărtezi căinele cu piciorul. Te lași condus de o conștiință somnolentă în zona numită monoideal: un loc unde ți-ai transferat speranțele și plăcerile.

Mă recompun în toți eroii pe care îi urăsc și inventez o doctrină politică în care indivizii cunosc doar durere și panică.

O rezervație a sentimentelor domestic-ostile.

lumi anglo-saxone

Elena CIOBANU

Zidul lui Trump și butoiul de Amontillado

„Hei, Trump, hai să coborâm în pivniță să bem niște vin și să vorbim despre zidul ăla“, i se adresează recent *hauntinglyester* (un utilizator de pe internet prezidențiabilului republican. Aluzia e destul de clară pentru cei familiarizați cât de cât cu problemele campaniei electorale din SUA. Donald Trump, năbădăosul candidat republican, a așezat la loc de frunte pe lista cu prioritățile sale în materie de politică externă construirea unui zid „impenetrabil, fizic, înalt, puternic, frumos“ la granița cu Mexicului, pentru a stopa valul de imigranți venind de acolo, lucru care, desigur, nu le cade deloc bine mexicanilor ori imigranților deja sosiți în SUA.

Însă invitația de mai sus, postată pe *Tumblr* (un site de microblogging extrem de popular printre tinerii din generația mileniumului), nu ar fi fost lansată niciodată dacă zidul lui Trump și postura lui de clown nu ar fi fost asociate de mentalul colectiv cu o povestire sumbră, impenetrabilă și ea în destule sensuri, scrisă de către Edgar Allan Poe acum 170 de ani, *Butoiul de Amontillado*.

Foarte pe scurt, povestirea este „filmul“ unei crime relatate chiar de către ucigaș, un anume nobil italian (Montresor) care, dorind să se răzune pe un prieten (Fortunado) pentru multele jigniri pe care i le adusese (dar pe care nu le descrie în text), se hotărăște să îl pedepsească. În timpul unei nopți de carnaval, Montresor îl ademenește foarte abil pe Fortunado în pivnița sa, manipulându-i vanitatea de cunoscător de vinuri. Fortunado, costumtat în mășcarici, amețit deja de băutura, îl urmează pe Montresor până la o tainită din fundul pivniței unde, chipurile, s-ar fi aflat un butoi cu vin de Amontillado, pe care Fortunado trebuia să-l guste ca să vadă dacă e autentic sau contrafăcut. Ajunși acolo, Montresor, după ce îl îmbată și mai abilit pe amicul său, profită de mintea tulbură a acestuia și îl leagă în lanțuri de unul din pereții acelei cripte căpușite cu oasele morților îngropați acolo de-a lungul timpului. Apoi îl zidește înăuntru de viu fără nici-un fel de remușcare și îl lasă acolo.

Lugubra și dificilă povestire a lui Poe pare cu greu pretabilă la reinterpretări postmoderne ușurate și cu atât mai puțin relevante pentru figura lui Donald Trump. Totuși, conexiunea s-a făcut. Pe *Tumblr*, fenomenul a căpătat o amploare impresionantă prin numărul de *memes*-uri pe care le-a generat. Totul a pornit de la un scurt dialog iscat din senin între doi utilizatori: „nu sunt meschină și nu vād de ce aș ține ura în mine în continuare. În fine nu ai vrea să vii în pivnița mea și să gusti un vin de colecție“, postează *popularlesbian*, la care răspunde *hamburgertrousers* astfel: „eu cu o pălărie caraghioasă, complet epuizat: frate ce-ai venit!“ (din motive de acuratețe a traducerii, nu am făcut nicio modificare a punctuației originale). Acesta este nucleul din care, în mod cu totul imprevizibil și, pentru mulți, inexplicabil (deși unii spun că povestirile lui Poe sunt favorite constante în preajma Halloweenului), a izvorât, în ultimele săptămâni, o cascadă de comentarii sub forme foarte diverse: texte scurte, mici rime, dialoguri imaginare, desene, animate sau nu, imagini, picturi, povești, bancuri, glume de tot felul, jocuri de cuvinte și de sensuri, linkuri, clipuri... într-un cuvânt, *memes*-uri.

Fără să fac istoria termenului, voi spune doar că *memes*-urile ilustrează perfect cea cultură a parodiei despre care vorbea profetic Linda Hutcheon, o contra-cultură care preia trecutul și/sau prezentul în forme destul de superficiale, schematice, recuperându-le relevanța pentru o masă mai largă, reordonându-le, reformulându-le, modificându-le, jucându-se cu poftă cu ele, într-o atmosferă relaxată, totuși nelipsită de atitudine critică, dar care nu-și propune, în principal, decât să creeze *entertainment*, adică petrecerea plăcută, activă, a timpului liber. Postaciile de pe *Tumblr* sunt, în general, eleve sau studenți oarecum „tocilari“, cu posibilități intelectuale și creative. Însă au loc generos, desigur, și cei mai puțin inspirați, dar cu o cât de mică prezentă de spirit. Locul e democratic și competitiv: succesul nu vine decât dacă *memes*-ul „vorbește“ cu adevărat celorlalți.

Memes-urile care combină ingenios, mai mult sau mai puțin consistent, povestirea lui Poe cu discursul lui Trump au și o funcție sublimatoare, eliberatoare de agresivitate și resentiment: „trump ne-a spus să construim un zid și așa am făcut. I-am dus pe el în pivniță și am făcut zidul acolo“ (*camemes-desmoullins*). Dar *Butoiul de Amontillado*, ca metaforă culturală deja, nu este exclusiv legat de Trump. Într-un *meme* cu un desen în care două personaje de desen animat stau întinse de-o parte și de alta a unui zid, comentariul sună cam așa: „doar noi trei: eu, tu și acest zid de cărămidă pe care l-ai construit între noi.“

Cultura înaltă, se vede treaba, supraviețuiește în moduri cu totul imprevizibile. Ele ne spun multe despre felul în care generațiile crescute cu calculatorul în brațe înțeleg lumea. Lucru deloc de neglijat.

(Articol apărut în Revista *Ateneu*, în octombrie 2016)

Theodor-George CALCAN

Cum să trăiești sublimul călătorind

Înainte de toate, trebuie spus că Adriana Ambrosie e una dintre acele persoane care impun din capul locului prin ținută, gest și cultură. Afișează curent un calm englezesc de structură optimistă, interesată în egală măsură să comunice clar, precis și concis un mesaj esențial. Te privește adânc, pătrunzător, ușor șăgalnic, dar și ironic, fiind avidă permanent de cunoaștere. Entuziastă și perseverentă, ezitantă și discretă, consecventă în atitudine și viziune, ea este cu siguranță un om de acțiune. Cunoașterea, dar și participarea activă la ceea ce se poate întreprinde în jurul său par a fi, identic vorbind, țința vie a activității sale curente.

Din 1984, doamna Adriana Ambrosie e profesoară de limba engleză la Colegiul Național „Ferdinand I” din Bacău, fiind absolventă a Facultății de Litere de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. În 1994-1995 lucrează ca profesor Fulbright la Academia Ursulinei din Dallas, Texas. De-a lungul timpului, fiind o perfectionistă, deschisă și atrăgătoare, s-a bucurat permanent de stima și de respectul, pe deplin meritate, ale elevilor săi. Avidă permanent de a cunoaște, face numeroase călătorii în străinătate, fiind ghidul elevilor băcăuani, dar și, nu în ultimul rând, însoțindu-l pe soțul ei în numeroase turnee făcute alături de muzicienii Filarmonicii din Bacău. Rezultatul acestor vizite îl constituie atât blogul său personal, cât și volumul de călătorie și povestiri intitulat *Călător pe Arca lui Noe*. Jurnalul de călătorie respectiv e scris cumva altfel; mizând pe talentul, rafinamentul, dar și pe cultura și cunoștințele teoretice și practice de literatură ale autoarei, este un concentrat cultural, bine articulat, spiritual, iradiind subtil și profund sugestii frumoase și inteligente prezentate. Cartea în sine e o figură de stil a vieții, prezentată în naturalețea ei intrinsecă și are mai puțin în vizor o rezolvare estetică de moment a problemelor și aspectelor curente prezentate. Surprinzător, naturalețea stilului, ironia subtilă, dar și rezolvarea narativă a ceea ce ne e prezentat. Meditând ceva mai profund despre noi înșine, ajungem să putem concluziona că suntem etern călători, atât în viață, cât și prin viață. Cartea, fără a impune dificultăți de receptare, e, pe fond, o subtilă și agreabilă lecție de geografie, istorie, cultură, arhitectură, religie, lingvistică sau de divertisment și literatură. China, Japonia, Africa de Sud, Olanda sunt vii colorate în carte; Londra, Parisul, Fatima, Emenul, Porto, Amsterdamul sau Gibraltarul sunt locuri vii și prezente în carte, cu caracteristicile lor economice și nu numai, cu caracterele lor insolite și surprinzătoare. Împletind la modul măiestrit raza ironică a lirismului ei cu fiorul epic al povestirilor, Adriana Ambrosie ne prezintă din mers o realitate figurativă, o persoană mai mult sau mai puțin pitorească, un cadru sau o piesă de muzeu în stare să caracterizeze sau să însuflețească trăsătura de ansamblu, atent urmărită. Sunt caracteristice pentru Adriana Ambrosie grija și atenția pentru detalii; zilele jurnalului ei sunt pline de viață, palpante, uimindu-l pe cititor cu lumina lor intermitentă, difuză și plină de inedit fie imitând în filigran personaje din romane celebre, fie inventând credibil personaje care vin de departe îmbogățindu-ne viața cu gesturi și atitudini care par uneori metafizice sau abstracte, dar care sunt pilduitoare în spațiu și timpul în care se mișcă,

stărnindu-ne bunăvoința, răsul stenic și sănătos ori melancolia și tristetea difuză. Un semnificativ detaliu ar putea să fie fotografiile făcute de împreună cu cele cinci eleve ale școlii cu care Adriana Ambrosie sosește la Bruxelles, în data de 7 noiembrie 2012, pentru a vizita Parlamentul European, adăugându-se unui grup mai mare, împreună cu care vor face excursia. Pe străduțe întortocheate, cu multe magazine mici și cochete și care vând, predilect, dantelă și ciocolată, ajung pe drumul spre Manneken Pis, băiețelul despre care legenda spune că a salvat orașul făcând pipi pe fitilul unei bombe... Astfel de amănunte semnificative fac până la urmă deliciul prozelor scurte pe care ni le prezintă cu șarm și delicatețe Adriana Ambrosie în cărțile sale.

Spun *cărțile sale*, întrucât în cele ce urmează ne vom ocupa de noua sa carte de călătorii apărută la Editura „Artbook” (Bacău, 2019) și intitulată *Regăsiri*. Cartea în sine urmează volumului *Călător pe Arca lui Noe*, care a constituit la apariție un veritabil succes. Cărțile și călătoriile autoarei sunt și devin atipice tocmai prin felul în care personajele și persoanele se mișcă, vorbesc, comunică unele cu altele. O tușă aparte o constituie portretele realizate, semnificative fiind fiecare prin nuanțele și mai ales detaliile lor. *Regăsiri* este o carte de proză scurtă, scrisă cu talent, aplomb și cultură. Ea fotografiază, așa cum s-a mai spus, o stare de fapt, dând sens spiritual totodată unor amintiri, locuri sau fapte. Autoarea, ea însăși la prima vedere fragilă, lucrează cu o sensibilitate de adâncime, care ne definește reliefurile unui caracter integru, stabil și echilibrat, plin de curaj și care se străduiește să facă față unor situații inedite, uneori uluitoare, pline de suspans, dar și de melancolie funciară.

Volumele sale nu pot fi privite (ori citite, la propriu) decât cu căldură și simpatie fiindcă, procedând astfel, nu am face decât să dovedim o crasă

• Ilie Boca

ingratitude. În tot ceea ce întreprinde, face dovada unei voințe mai puțin comune, fibra ideatică a viziunilor și faptelor sale constituind-o o țință dublă: pe de o parte cunoașterea, de cealaltă parte, participarea... Nonconformistă și expansivă, firea ei interioară caută permanent sensuri noi lucrurilor obișnuite, împrumutând neconținut elevilor săi ori celor cu care vine nemijlocit în contact această neliniște permanentă, dar și necesitatea gășirii punctului de echilibru. Stăpânită însă, face toate acestea cu o naturalitate firească și demnă de invidiat, cum *grano salis*, cum ar spune latinul. Așadar, în *Regăsiri*, Adriana Ambrosie nu se oprește, ci își continuă netulburată călătoria, ingeniozitatea și puritatea mișcărilor căpătând parcă un contur literar mai pregnant. Și se știe că, prin acuratețea și ingeniozitatea mișcării, esența lucrurilor cât și spiritualitatea lor capătă atât vizibilitate, cât și strălucire.

Diversitatea e una dintre calitățile acestui volum: pașii noștri hălăduiesc mersându-l din perimetrul căminelor studentești ieșene în Delta Dunării, de acolo pe meleaguri italiene, acolo unde Tomas, cetățean american, serios și onorabil, face eforturi pentru a-și găsi, după foarte mulți ani, mama biologică. Ei bine, pentru doamna Ambrosie eticul și puterea adevărului vieții se împletesc cu o subtilă măiestrie demonstrând abilitatea și virtuozitatea cu care autoarea, iluminată de puterea de înțelegere a celor ce-i stau în preajmă, reușește, atingând liniștea profundității, să dea cursivitate și sens povestilor tesute de zi cu zi.

Autoarea posedă un magnetism propriu în tot ceea ce ne comunică, iar aceasta constituie cea mai bună dovadă de personificare ori de apropiere față de lucruri. O simplă plimbare pe strada pe care mergi alături de doamna Ambrosie e de fapt o explozie de bucurie, bun-gust și ironie „în chip de gazon englezesc”, așa încât îți dai seama de la distanță că ai de-a face cu un volum de informație pertinentă, trecut sigur printr-o rigoare extremă. Însăși aranjarea în pagină a textelor pe care ni le propune ține cont de o tensiune lirică pe care ne-o transmite, fără să ocolească niciun dificultățile pe care i le iveau în cale momentul individual sau situația de fapt.

Ca cititor, intri astfel într-o moară a lumii din care ieși sigur îmbogățit și cu sentimentul tulburător că participi activ, intensiv și vibrant la facerea ori, de ce nu, la des-facerea lumii. Fiecare epocă a avut fără îndoială călătorii ei, mai mult ori mai puțin călăuziți de pasiune, rațiune sau interese diverse: de la *Poemul lui Gilgamesh* la Homer, de la Homer la Xenofon și Herodot, de la acesta la Pausanias, de la Pausanias la *Milionul lui Marco Polo*, la Ibn Battuta sau Voltaire și la Charles de Brosses. De bună seamă, de la Barcelona și până în Islanda și de la Copenhaga până-n Olanda ai vreme

destulă să te regăsești ca entitate. *Regăsiri* însă e o carte în care apropierea de lucruri e una apolinică, iar rezonanța lor, cu siguranță dionisiacă. Pământul latino-american e însă pământul unde întotdeauna săgeata destinului, ca și nebunia oamenilor, destoinicia, onestitatea și sentimentele lor fierbinți s-au împletit făurind caractere.

Sensibilă și contemplativă, litera scrisă a jurnalului de călătorie în Peru, Bolivia, Paraguay, Argentina, Brazilia, călătorie făcută în anul de grație 2017, însumează o seamă de pagini în care Adriana Ambrosie împrumută aventurilor, cât și întâmplărilor neprevăzute, câte ceva din liniștea, dar și din explozia energetică proprie. Pământul pe care-l descriu aceste pagini e de fapt pământul pe care l-au stăpânit altădată precolumbienii, olmecii, toltecii, maiășii, aztecii etc. Ei sunt cei care au alcătuit piramide de căror dimensiune o depășește de mai multe ori pe cea imaginată și construită de egipteni. Ei sunt cei care au construit temple a căror splendoare o depășește cu mult pe cea a templelor grecești. Urișăe platforme de rocă stau azi mărturie uriașului efort depus de precolumbienii pe terase de până la 4000 de metri înălțime, pentru construcția unor orașe după chipul și traiectoria constelațiilor cerești.

Conchistadorii spanioli, neînțelegând nimic din această civilizație, au distrus totul cu o venalitate, cruzime și duritate de nedescris. Practic, pe spanioli nu i-a interesat decât să-și satisfacă foamea de aur și de bogăție. Credința nu a făcut decât să binecuvânteze „crima culturală” pe care spaniolii au săvârșit-o zilnic vreme de mai multe secole. Altfel, latino-americanii de astăzi sunt de fapt rezultatul unui sincretism mai mult sau mai puțin religios la nivel conceptual. E de notat faptul că precolumbienii credeau că sunt popoare stelare. Legenda lui Coatlicue, zeița fertilității, ca și cea a lui Quetzalcoatl în postură de rege conducător militar și de Lucafar-de-Dimineață, în același timp, au făcut ca viitorul acestor popoare să fie cel care este. Precolumbienii s-au supus practic Omului Alb înarmat până în dinți, care era asimilat ca zeu al războiului. Zeița pământului și a fertilității purta o coroană în care erau împlețiți nu mai puțin de 13 serpi. Femeile care mureau la naștere ori mai tinere erau obligatorii să fie îngropate cât mai frumos împlețite, pentru a putea fi recunoscute de Zeița fertilității. Nodurile de pe sfoarele simple însemnau atât stelele în care credea familia, cât și numărul de copii ori de neamuri cu care se înrudesc, plasa cu noduri simbolizând de fapt cerul. Țesăturile și culorile erau viața trăită, statuetele din ceramică din subteran simbolizându-i de fapt pe strămoși... Imaginându-ne efemerida vieții și concretizând-o după moarte, dându-i de fapt unor crisalide de fluturi în sinuozitatea zborului de fluturi, citim destinul unor oameni.

Încărcată de priza magică a cuvântului rostit, vocea autoarei devine sigură și autentică, prin sensibilitatea ei adâncă și contemplativă forțând oarecum limitele realului. Astfel, împletitura cu noduri dintr-un muzeu peruan particular, de la care pornește și titlul cărții de față, poate ușor sugera *regăsirea* ei și a identității pierdute, ingineria livrescă dirijând imageria în direcția unei reflexivității cultivate.

– Dragă Jan Zeleny, sunt bucuros pentru că am această oportunitate de a purta un dialog cu referire la unul dintre cele mai interesante discursuri din lumea jocurilor video. De s-ar putea, câteva cuvinte legate de începuturi.

– Sigur, și eu sunt bucuros că putem discuta despre *Mashinky*. Mulțumesc la rândul meu pentru posibilitatea de a împărtăși diferite gânduri cititorilor dumneavoastră. Începuturile se leagă firesc de perioada copilăriei, atunci când mergeam realmente mult cu trenul; totodată obișnuim să am în atenție jocuri precum *Transport Tycoon Deluxe*, *Railroad Tycoon 2* etc. Câțiva ani mai târziu, eram deja în postura de a încerca să găsec „succesori” acestor titluri de referință. Și, cum eram tânăr și naiv, am luat hotărârea de a-mi construi propriul joc. În primă fază am fost interesat de a aduce în același loc ideea din *Tycoon* cu o grafică 3D la zi, însă cu timpul totul a evoluat grație provocărilor pe care le întâlneam. În clipa de față consider că jocul poate fi considerat a fi de sine stătător, firește, fără a uita influența jocurilor deja menționate.

– Dacă încercăm să nu vedem toată această aventură împachetată într-un business – te-ai întreba care e publicul țintă pe care îl ai în vedere. E unul de nișă sau main?

– E o întrebare într-adevăr bună! Mai întâi, am început să concep jocul pentru un anume public, gândindu-mă la cei care jucaseră titlurile mai sus amintite, la cei care aveau disponibilitatea asadar de a sări înapoi către copilărie. Însă totodată am adăugat din start câteva opțiuni pentru a-l face cu mult mai atrăgător. Apoi, mi-am dat seama că mi-ar plăcea să mă adresez și tinerilor de azi. Mulțumită acestor două coordonate, mă gândesc că *Mashinky* ar putea să îi atragă deopotrivă pe cei de șase ani, cât și pe cei de peste cincizeci. Singura condiție ar fi să iubească domeniul căilor ferate.

– Imaginea-metaforă girată de jocurile railway este una deosebit de bogată: avem *Train*, *Railway Empire*, *Railroad Corporation*, *Sid Meier's Railroads* și bineînțeles, nu în ultimul rând, simulatorul celor de la *Microsoft*. Pe de altă parte, industria aceasta e într-o continuă dezvoltare – se așteaptă apariția unui joc ambientat precum *TrainStationRenovation*. Dincolo de toate acestea, mie mi se pare că *Mashinky* ține de un tip de provocare cu totul diferit – te conduce clar către era *Tycoon*. Am înțeles deja că am dreptate...

– Sigur, absolut! *Mashinky* a găsit propria cale de a combina grafica modernă 3D și isometria 2D inspirată de la jocurile clasice, chiar jocurile boardgame, așa-zis „de societate”. În

Jan Zeleny, creatorul „Mashinky”:

„Inamicul cu care te afli în război e chiar dorința ta de a te apropia de perfecțiune, poate chiar de un anume tip de eleganță“

Cehii și-au dat seama de importanța „virtualului” cu mult înaintea noastră. Companii de soft ori de video gaming au lansat titluri care s-au bucurat instant de aprecierea publicului din întreaga lume. Cu o altă ocazie, poate ar fi nimerit un material despre toată această industrie. Deocamdată, mă opresc la Jan Zeleny, creatorul unui joc care a trecut deja de stadiul de „promisiune”, devenind cel puțin pentru cei de la Steam și câteva mii de susținători o adevărată certitudine. *Mashinky* e ceea ce se numește un joc open world cu subiect feroviar, care aduce în același loc un discurs cât se poate de coerent. Se știe, realizarea unui asemenea joc necesită resurse grandioase, consumând ani de zile, însă pe de altă parte, odată „ieșit”, jocul poate sta pentru decade în topurile de specialitate. Eu pariez pe Jan Zeleny, un tânăr minunat, cu o imaginație debordantă și cu un simț al esteticului deosebit.

plus, are propriul său „sistem economic”, asigurându-i o anumită complexitate. Mi-am dorit să realizez și un joc relaxant, așa încât poți oricând urca în cabina unei locomotive și parcurge distante fără a te teme că nu știi ce cronometru te-ar putea opri.

– Astăzi, a așeza cu strictețe maximă un joc într-o anumită categorie pare să fie o misiune dificilă. Citeam undeva că în mod intuitiv am putea considera jocurile de strategie ca fiind descendente din jocurile ce aveau altădată drept subiect războiul. Implicit resemantizăm termenul de strategie... Presupunând acum că *Mashinky* conține în bună parte și o formulă apropiată strategiei, aș întreba: al cui război îl poartă în spate?

– Ei, nu am gândit niciodată în termenii aceștia, dar hai să încercăm acum: consider că inamicul cu care te afli în război e chiar dorința ta de a te apropia de perfecțiune, poate chiar de un anume tip de eleganță. Jocul te lasă la un prim nivel să unești două puncte pe hartă și cu asta basta. Curând însă, vei realiza că e cu mult mai interesant să construiești mai multe linii, să le așezi într-un sistem coerent, să adaugi semnale feroviare specifice. Aproape instant apar noi provocări, direct proporționale cu domeniile de activitate – iar totul se schimbă într-un sistem care ar trebui să fie subordonat ideilor de simetrie, originalitate, complexitate și utilitate.

– *Mashinky* vehiculează foarte multă informație; se regăsesc momente din istoria universală, dar și material fe-

rovier punctual. Nu trebuie să îmi răspunzi politicos, dar te-ai gândit să introduci și locomotive românești?

– Sunt multe țări precum România, Anglia, Germania, Statele Unite, Cehia, Rusia și încă multe altele, în care trenurile sunt deosebit de populare și reprezintă un mijloc de transport de tradiție. Da, visez să adaug seturi de locomotive și vagoane reprezentative, pe care utilizatorul să le aleagă după bunul său plac. Apoi, parcă realizez că îmi va fi foarte greu să fac asta cu bugetul de care dispun, prin eforturile unei echipe extrem de mici pe care o am la dispoziție. Grație sistemului Steam, am văzut că sunt deja câțiva graficieni care au adăugat peste cincizeci de mod-uri, ceea ce mă face să fiu extrem de fericit pentru că există deja o comunitate la care nici nu visasem.

– Ce rol au jucat cumpărătorii în deciziile luate, poate chiar în realizarea jocului? Ai putea preciza măcar o situație în care să fi schimbat ceva după o sugestie primită?

– Au existat chiar mai multe situații de felul acesta. Să vă relatez una de care îmi aduc aminte cu drag. Acum ceva timp, jucătorii mi-au semnalat că își doreau un buton special pentru „fluieratul” trenurilor. Mi-a plăcut ideea asta și am implementat un întreg sistem, inclusiv ceva achiziții Steam. Comunitatea a reacționat extrem de pozitiv, postând inclusiv filmulețe cu un tată care juca *Mashinky*, stând lângă băiatul său extrem de mic dar care se bucura de fiecare dată când auzea sunetul locomotivei. Sunt multe situații de felul acesta, inclusiv sugestii legate de anumite locomotive, semnale luminoase ș.a.m.d.

– Se pare că *Mashinky* dă naștere la o lume deschisă, a tuturor posibilităților. Societatea contemporană trăiește vremuri deja post-postmoderne. Crezi că jocul e oarecum legat de realitatea aceasta a societăților transfrontaliere care se află mereu în schimbare? Am putea vorbi chiar de o simbolică aparte?

– Cred că toată treaba aceasta railway reprezintă un ceva care leagă orașe și țări nu

numai în lumea reală, ci în special în lumea virtuală, cât timp observăm că sunt atâtea și atâtea comunități care împărtășesc același subiect de interes. Apoi, jocul nu are neapărat seturi de tren cu specific național; mai degrabă include „motoarele” cele mai cunoscute din întreaga lume, oamenii recunoscându-le indiferent de zona unde se află.

– Probabil cea mai dificilă, neplăcută întrebare s-ar lega de data oficială a lansării jocului. Acesta se află, ce-i drept, în portofoliul celor de la Steam... Aș mai întreba și dacă ai în vedere variante cross-platform.

– Nu aș vrea să insist cu o asemenea direcție, legată de multi-platform. Ceea ce este cel mai important pentru mine acum este să termin pe deplin jocul și eventual să am în vedere opțiunea multiplayer. Odată ce jocul își va întâlni forma finală, incluzând automobile, avioane – probabil cam câteva luni bune –, mă voi gândi și la mai multe platforme.

– Lei în considerare și publicarea fizică a jocului, eventual o ediție specială pentru colecționari? Personal, aș fi deosebit de interesat să am un ghid oficial imprimat, care să contină artworkul adițional.

– Sigur, am în vedere toate aceste opțiuni, îndeosebi cele legate de fanii jocului. Am câteva idei pe care le-am discutat deja cu cei care vor distribui jocul, însă, încă o dată, cel mai important rămâne să duc până la capăt jocul însuși.

– Presupun că dialogul acesta nu a fost purtat doar pentru un joc, ci mai degrabă îmbracă o declarație de iubire față de tot ceea ce are legătură cu domeniul feroviar. Hai să mai facem câțiva pași înapoi în copilărie...

– Aș fi extrem de fericit dacă aș putea ca prin jocul acesta să îi readuc pe mulți, măcar pentru câteva ore, într-un univers al bucuriei. Dacă *Mashinky* va reuși să facă asta, vă rog pe toți să îmi împărtășiți bucuria pe care o trăiesc la rândul meu. Acest feedback pozitiv venit din partea „comunităților” e ceea ce mă impulsionează pe mai departe...

– Mulțumesc încă o dată pentru această scurtă discuție. Sper că viața jocului să fie lungă, presărată cu momente de bucurie, idei noi și provocatoare!

– Mulțumesc la rândul meu pentru tot! Voi fi pe mai departe legat de tot acest proiect. Totodată, voi fi mai mult decât bucuros dacă voi vedea lumea urmându-mi munca pe Facebook, twitter, discord, dar mai ales jucând propriu-zis *Mashinky*, astfel ducându-l spre un nivel de tycoon la care altădată doar puteam visa.

Interviu realizat de Marius MANTA

Au fost patru zile frumoase, dense (12-15 septembrie 2019), în care au excelat poezia, muzica, teatrul, în care a fost premiată valoarea, culminând cu o întâlnire emoționantă a scriitorilor din toată țara (excelentă idee a organizatorilor) în grădina Casei Memoriale „George Bacovia”, locul unde o vreme a trăit și a creat poetul *Plumbului*.

Programul ediției din acest an a Festivalului Național „George Bacovia” *Bac-Fest*, organizat de Biblioteca Județeană „Costache Sturdza”, cu sprijinul financiar al Consiliului Județean, s-a derulat după o idee a lui Adrian Jicu, director al Bibliotecii și al Festivalului.

„Un festival mic pentru un poet mare, *Bac-Fest 2019* a avut premisa că Bacăul datează enorm lui Bacovia, cel pe care contemporanii l-au ignorat, neînțelegând că au printre ei un autor care avea să devină simbolul orașului. Festivalul a vizat, asadar, consolidarea memoriei locale, prin sublinierea contribuției lui Bacovia la conturarea identității Bacăului: aceea a unei lumi provinciale, cu specificul ei. Paradoxal, această sensibilitate avea să se dovedească originală, trecând peste modele literare și impunându-l pe Bacovia ca pe unul dintre cei mai importanți creatori români. Poezia continuă să exercite o incredibilă forță de seducție, dovadă fiind o vitalitate uimitoare”, a precizat Adrian Jicu.

Dacă prima zi a fost dedicată Revistei „Ateneu” (Colocviul „Ateneu 55 – o revistă, o stare de spirit” și Gala Premiilor pe anul 2019), a doua zi, la Sala multimedia a Bibliotecii Județene, publicul, mai ales cel tânăr, a avut ocazia să se întâlnească cu poetul și dramaturgul Matei Vișniec, scriitor cu o remarcabilă activitate literară atât în România, cât și în Franța, care a susținut conferința „50 de ani de poezie. Amintiri și evocări li-

Festivalul Național „George Bacovia”

Bac-Fest – o ediție de nota 10

• Grădina cu poeți

Foto: I. Dămilă

terare”, urmată de proiectia documentarului „Parisul lui Matei”. De altfel, autorul a fost în atenția publicului și sâmbătă, la Teatrul Municipal „Bacovia”, când Trupa de Teatru ACT Bacău a pus în scenă piesa „Spectatorul Gufi”, o adaptare după Matei Vișniec.

„Ne-am adunat sub semnul lui Bacovia”

Aceste cuvinte, care au sensibilizat și emoționat numerosul public, au fost rostite sub cupola Teatrului Municipal „Bacovia” vineri seară, la festivitatea de decernare a Premiilor Festivalului Național „George Bacovia”. Au aparținut Ilenei Mălăncioiu, una dintre cele mai mari poete ale României, câștigătoarea Premiului Național „George Bacovia”. Răspunsul ei a fost un frumos și emoționant omagiu adus lui Bacovia, poet care i-a însoțit tinerețea și i-a capacitat maturitatea. Juriul Festivalului,

format din tinerii critici literari Bianca Cernat (București), Radu Vancu (Sibiu), Alex Goldiș (Cluj-Napoca), Bogdan Crețu (Iași) și Adrian Jicu (Bacău), a stabilit următoarele premii: la secțiunea „Debut poetic”, premiul a fost adjudecat de Ioana Vintilă; Premiul pentru Critică literară a poeziei – Alexandru Cistelean, un consecvent și apreciat critic de poezie; Premiul pentru Poezie – (ex aequo) Dan

• Alexandru Cistelean, Ilenei Mălăncioiu, Matei Vișniec, Emilian Galaicu-Păun

• Matei Vișniec

Sociu și Emilian Galaicu-Păun (Chișinău), unul dintre poeții aliniați la valoarea poeziei românești, și el un împătimit de Bacovia. Premiul Asociației „Patrimonium Bacoviensis” a fost acordat poetului și dramaturgului Matei Vișniec.

Seara s-a încheiat cu un concert extraordinar al Formației „Trei parale”.

Grădina cu poeți

Sâmbătă, 14 septembrie, toată suflarea poetică prezentă la festival a vizitat Casa Memorială „George Bacovia”. S-au văzut casa, odăile, manuscrisele, oglinda și vioara, după care fiecare a citit, în grădina Casei, din propriile creații. I-am ascultat pe Mina Decu, Nichita Danilov, Adrian Alui Gheorghe, Carmen-Veronica Steiciuc, Emilian Galaicu-Păun, V. Leac,

Ion Tudor Iovian, Radu Vancu, Emil Nicolae, Dan Petrușcă, Violeta Savu (moderatoarea momentului), Mirela Bălan, Adrian Crețu, Ileana Mălăncioiu, Tincuta Horonceanu-Bernevic (gază și custode al Casei), Matei Vișniec. În deschidere, Radu Vancu și Adrian Jicu au prezentat romanul lui Adrian G. Romila „Apocalipsis”.

De aproape 50 de ani (era în 1971), în octombrie, aici îl sărbătorim pe Bacovia cu o poezie, cu un festival, cu un gând. Mi-aș dori să-l ascult pe Bacovia în fiecare zi când trec prin fața casei lui. Ca un fermecat orologiu. Cine s-ar supăra?

La spectacolul *Bac-Fest*, din seara aceleiași zile, îndrăgitul actor George Mihăiță a fost aplaudat la scenă deschisă pentru „Reconstituirea unei vieți”, o autobiografie amuzantă, pigmentată cu scene din multele filme în care a jucat.

În ultima zi de festival, duminică, 15 septembrie, băcăuanii s-au plimbat cu Autobuzul *Bacovia* („Călătorește cu o carte!”) și au participat la un grandios spectacol, în Parcul „Cancicov”, unde au cântat *Age of Tomorrow, Psihotrop, Tapinari și Direcția 5*.

George BĂLȚĂTESCU

Lectura publică susținută de V. Leac la Galeriile „Karo” s-a desfășurat într-o minunată zi de septembrie, într-un cadru restrâns. A fost un prilej deosebit să-l ascultăm pe poet citind din cea mai recentă carte a sa, „Monoideal” (București, Ed. „Nemira”, 2018), pentru care autorul a primit Premiul Revistei „Ateneu” la secțiunea Poezie. Evenimentul a conținut pe lângă atașantul recital de poezie și câteva mărturisiri ale poetului despre *avaturile* noii sale cărți și ce înseamnă pentru el literatura. Propunerea venită din partea poetei Svetlana Cârștean de a oferi în termen de un an de zile un volum de poezie pentru colecția „Vorpai” a sosit într-un moment când V. Leac era convins că a epuizat ce a avut de spus și nu-l mai interesa scrisul, orientându-se aproape exclusiv spre o mai veche pasiune a sa – artele vizuale: „Am intrat într-un fel de panică, pentru că nu-mi mai plăcea ce scriam. Așa că am încercat să văd dacă mai pot să scriu ceva care să-mi placă în primul rând mie. Așa s-a născut *Monoideal*, acest volum foarte personal, un teritoriu imaginar. Din 2013 mi s-au întâmplat o groază de lucruri și am prins în acest volum o parte a unor metamorfoze foarte vapoaze. Ca să spun așa, în folclor s-ar numi «s-a întors din morți». Iar cineva care se întoarce din morți vede că lumea e cu totul altfel”. La întrebarea

Întâlnire cu V. Leac la Galeriile „Karo”

Când nu vrei să mai scrii poezie, dar o faci

cuiva din sală dacă îl fură imaginea sau ideea, V. Leac răspunde cu solicitudine: „Mă fură ideile. Cartea mea e mai mult un story; la final am poezii cu tematică ecologică, de postumanism, ce vine după om... Poezia este și trebuie să fie o chestiune personală. Dacă vrei, o faci și nu ar trebui să urmărești nimic prin asta; mai degrabă să fii preocupat de ce se întâmplă în viața ta la momentul respectiv și cum este societatea în prezent. Consider că eu vin din literatura americană, din care am și citit foarte mult. Îmi place modernismul american. Modernismul nu s-a sfârșit în literatură, ci a trecut într-un metamodernism. Mi-a plăcut întotdeauna poezia narativă, care are o poveste și încearcă să transmită ceva”. Despre literatura română a vorbit echilibrat și realist, observându-i calitățile, dar și „carențele și derapajele”, poziția sa față de poeții douămiiști, din care ar face

teoretic parte ca vârstă, fiind una marginală, asumată încă de la debutul său din 2005: „Literatura română ar trebui să fie mult mai creativă și cosmopolită, nu închisată în valori și istorii literare. Scriitorii se gândesc prea mult la a da capodopere și mai puțin la plăcerea lecturii. Iar generația 2000 și-a făcut așteptări prea mari. Ei credeau că dacă scrii poezie ești cineva. Și într-un fel așa este, căci poezia și proza îți dau *iluzia* că ești cineva, o senzație de putere. E o iluzie de putere”. V. Leac a mai afirmat că avem o literatură mică nu din cauza valorii, ci a poziționării geografice, un nume ca Mircea Cărtărescu a cărui faimă depășește granițele țării fiind, trebuie să recunoaștem, o raritate. Apoi, i-a evocat cu căldură și emoție pe Victor-Valeriu Martinescu („singurul autor român condamnat la moarte pentru că a scris un volum de poezii”), pe Cristian Popescu

• Violeta Savu și V. Leac

Foto: I. Dămilă

(„un meteorit”), Alexandru Mușina („unul dintre cei mai inteligenți poeți români”). Din creația lui Victor-Valeriu Martinescu a citat versul: „Lângă mine Dumnezeu nu va face niciodată carieră”. Parafrazând, vom spune că nu știm dacă Dumnezeu ar face lângă V. Leac carieră, dar Poezia, cu siguranță!

Violeta SAVU

**Premiul
de Excelență**

Ilie Boca

**O revistă
foarte vie**

Îmi face plăcere să-mi amintesc un lucru rămas în memoria mea afectivă, și anume prima mea expoziție din Bacău, din 1968, deschisă la sediul redacției Revistei *Ateneu*, care era în clădirea Comitetului de Cultură, de lângă Liceul *George Bacovia*. De atunci au trecut mulți ani, timp în care am rămas strâns legat de revistă, urmărind cum reflectă fenomenul plastic băcăuan, unul foarte dinamic. Am citit mereu, cu mult interes, cronicile, publicate în mod constant, la diferitele expoziții, profilurile de artiști, interviurile cu aceștia, reportajele din taberele de creație, de la simpoziioane. Și, ceea ce este foarte important, *Ateneul* și-a ilustrat majoritatea numerelor cu reproduceri după creațiile artiștilor din zona noastră, făcându-le cunoscute publicului larg. Apreciez revista, care e foarte vie, cu un bun nivel intelectual, preocupată nu numai de conținut, ci și de un aspect grafic cât mai atractiv.

Sunt onorat și bucuros că am primit acest premiu. E foarte valoros pentru mine. Vă mulțumesc mult. Numai bine! Viață lungă *Ateneului!*

Victor MITOCARU

Sub streășina târziului

Lung șesul, iar de-a latul lui din necuprinsul violet pogorâ amurgul; când și când, stol de păveri te-abat încet sub streășina târziului.

Va fi venind. Este sau nu-... Tăcere glăsuind? Aha! E umbra ta, a lui, a mea sub streășina târziului?

Într-un an când am înregistrat borna 55 și numărul 600, tema ediției (a XLVII-a) era previzibilă: „*Ateneu 55* – o revistă, o stare de spirit”. A fost prima manifestare din cadrul *BacFest-ului* – Festivalul Național „George Bacovia” (sub egida Consiliului Județean Bacău), deschis astfel, la Biblioteca Județeană „C. Sturdza”, de managerul Adrian Jicu.

Colocviul, moderat de Carmen Mihalache, a prilejuit o fericită întâlnire a generațiilor și opiniilor. Despre vârstele Revistei au vorbit Th.-G. Calcan, Gr. Codrescu, Liviu Petrilă, Petre Isachi, Cornel Cepariu, Ioan Neacsu (au fost amintite numele redactorilor-șefi Radu Cârnelci și Sergiu Adam, dar și ale întemeietorilor: Grigore Tabacaru și George Bacovia), iar despre poziția Revistei în peisajul cultural național, s-au exprimat Andreea Răsuceanu și Cassian Maria Spiridon. Ultimele intervenții au avut în vedere starea limbii române în comunitățile din vecinătate (Teodora Stanciu) și campaniile Revistei – salvarea Casei „Vasile Alecsandri” și reintroducerea limbii române în liceele pedagogice (Ioan Dănilă). Alexandru

**Premiul
pentru Proză**

**Andreea
RĂSUCEANU**

**Entuziasm
și efervescență
culturală**

Am ajuns la Bacău în ultimele zile de vară, la puțină vreme după o călătorie oboseitoare, dar spectaculoasă, la Beijing. Auzisem despre Festivalul Național „George Bacovia” de la colegi, scriitori și critici, care s-au întors încântați de atmosfera

de acolo. Auzisem de asemenea despre corectitudinea acordării premiilor, despre faptul că juriul de la *BacFest* e unul credibil și pertinent. Am avut de la bun început senzația că nu merg pentru prima oară la Bacău, ci că mă întorc într-un loc în care am mai fost, în care oamenii, orașul, teatrul, străzile, biblioteca îmi sunt familiare. Viața unui festival o dau oamenilor care îl gândesc și îl organizează, iar aici am avut bucuria să descopăr un eveniment conceput profesionist și în același timp o atmosferă caldă, de prietenie și interes autentic față de autorii invitați. Îmi amintesc că i-am spus la un moment dat unuia dintre organizatori că scriitorii sunt răsițaiți la Bacău. Cu siguranță asta se întâmplă pentru că cei care au gândit Festivalul sunt la rândul lor scriitori, dar și pentru că au abilități reale de a face să funcționeze articulatul, fără niciun fel de probleme organizatorice, o astfel de mașinărie complicată: a fost extraordinar să vezi că un întreg oraș e cuprins de emoția atâtor întâlniri care s-au desfășurat în paralel, pe parcursul a câteva zile, că a existat un public constant, empatic și cu adevărat interesat de dialogul cu autorii. Cred că sunt în asentimentul tuturor celor invitați spunând că Adrian Jicu, critic literar și directorul Festivalului, a făcut un lucru extraordinar, mobilizând oameni și resurse, punând în mișcare resorturile unei manifestări de o asemenea amploare. Mă bucur că am fost alături de scriitorii veniți din toată țara cu acest prilej și de minunatul colectiv de redacție al Revistei „*Ateneu*”, condus de criticul de teatru Carmen Mihalache, o prezentă care a adus un suflu suplimentar de entuziasm și efervescență culturală.

**Colocviile și Premiile
Revistei Ateneu**

Caragață (Florența) a donat documente (corespondența poetului) viitoarei Case-Muzeu „Vasile Alecsandri”, iar Iulia Lucaci, responsabilă secției *Carte de patrimoniu* de la Biblioteca Județeană, a prezentat câteva manuscrise ale poeziilor lui George Bacovia. La intrarea în Bibliotecă, a fost amenajată o expoziție documentară.

După-amiază, la Centrul de Cultură „George Apostu”, au fost decernate Premiile Revistei „*Ateneu*” și a fost lansată cartea Andreei Răsuceanu „O formă de viață necunoscută” (recenzenți, Violeta Savu și Adrian Jicu). Premiții (Ioan Enache, Andreea Răsuceanu, Ilie Boca) au fost prezentați, în ordine, de Marius Manta, Dan Perșa și Carmen Mihalache. (V. Leac – al patrulea premiat – a avut parte, a doua zi, de un moment special, la Galeriele „Karo”, moderat de Violeta Savu.)

Trio „Fagotissimo” a asigurat momentul muzical, iar partenerul media a fost cotidianul „Deșteptarea”. Sponsor – S.C. *AEROSTAR* Bacău (I. D.)

**Premiul
pentru Poezie**

V. Leac

**Revista „Ateneu”
m-a găsit!**

Întotdeauna mi-am dorit să scriu poeme pentru doi, trei astronauți ușor distrați, în care abia mai pîlpîie viața; navighează, așa, fără o destinație precisă. Vreau să-ți imaginezi surisul astronautului stînd acolo, lîngă hubloul, la o masă; sorbind din băutura – oare ce-o fi bînd? După lectură să ai impresia că poemul se ridică (din pagină) în vîrful picioarelor; te sărută pe obraz; apoi se îndepărtează în fugă; se oprește; se întoarce și-ți rîde în nas, ca un copil șmecher despre care ai impresia că știe secretul fericirii.

Revista „*Ateneu*” m-a găsit și m-a premiat. Mersi!

**Premiul
Special**

Ioan ENACHE

**Onor
la Cuvânt!**

Mulțumesc lui Dumnezeu Cel în Sfânta Treime închinat și Maicii Domnului, Preasfânta Fecioară Maria, pentru că au semănat în slăbiciunea mea puțină vlagă, un bob de lumină, un strop de milă, care m-au trecut peste prăpastia unui repaos tare grăbit. Mulțumesc soției Lucia care a ridicat pe umerii ei fragilii un snop urias de griji și m-a lăsat liber în jugul poeziei. Poezie căreia, după ce s-a intrupat în cartea „*Iudacainul*”, confrății din breasla visătorilor fără vindecare i-au recunoscut adierea, l-au confirmat pe autorul cel mai neînsemnat și mai umil din toată cetatea și i-au dat zăpis de trecere la vâmi. De aceea, fac plecăciune și mulțumesc doamnei Carmen Mihalache, directoarea a Revistei „*Ateneu*”, și celorlalți scriitorii din această redacție, judecători abili și imparțiali ai unui prezumtiv rău-făptuitor care, până la urmă, a fost promovat la zbor fără opreliști. Mulțumiri și Revistei „*Ateneu*”, ca entitate vie a culturii locului și a țării, care m-a debutat în iunie 1969 și, după 50 de ani, m-a declarat fiu al ei. Premiata „*Iudacainul*” e o vibrație minoră la durerile acestei lumi căzute în brânci, tînguire a unui greier rătăcit prin sălbatice bălării. Și e, totodată, o slujire prea plecată a cuvântului care nu e doar o alcătuire de semne și de sunete, tănuind sensuri și înțelesuri în subteranele ei, ci e mult mai mult: cuvântul e logosul, ordinea din univers și din lume, legea care ține totul cu țările. Să fii slujbaş, chiar nevolnic, al acestei puteri dumnezeiești e o mare onoare!

1. Câte ceva despre simptomatologia prezentului

Dan PETRUȘCĂ

Iarăși despre EROS

Cum mi se întâmplă adesea când cumpăr o carte (librăria fiind întristător de goale, de altfel), o deschid uneori la întâmplare și citesc vreo câteva rânduri, așteptând să mă provoace. Așa s-au petrecut lucrurile și cu una dintre cărțile sud-coreeanului Byung-Chul Han, „*Agonia Erosului și alte eseuri*” (București, Editura „Humanitas”, 2014). Tot atunci am aflat că Byung-Chul Han a studiat, cu vreo trei decenii în urmă, în Germania, filozofia și teologia catolică, faptul că e doctor în filozofie și că, printre multe altele, este cunoscutor profund al gândirii lui Martin Heidegger. Când îi răsfoiam cartea acolo, în librărie, s-a întâmplat să întâlnesc sintagma „vechiul Eros”, care presupunea pentru mine, atunci, că există și un „nou Eros”, o raportare aparte a omului contemporan la acest sentiment. Citind cartea, aveam să aflu că autorul realizează o radiografie nemiloasă a societății contemporane de tip occidental, adică a societății care a adoptat ceea ce numim astăzi democrație liberală. Este vorba despre o societate „deschisă”, „transparentă”, o societate a „performanței”, a „informatiei”, în care se simte agresiunea mass-mediei. Se vorbește acolo despre „societatea disciplinară”, mai veche, în raport cu foarte noua societate a „performanței” întemeiate, prima, pe verbul „trebuie”, restrictiv, iar a doua pe „dacă vreau, pot”, trecându-se astfel de la o coerciție exterioară la una interioară, autoimpusă, a unui om contemporan care a ajuns în situația de-a nu-și permite să nu mai poată. Iar această ultimă realitate va genera „depresia”, din care omul și societatea în care trăiește nu pot ieși, nu se pot salva, susține sud-coreeanul, decât prin „redescoperirea Erosului”, a Celuilalt. Și asta pentru că omul hiperactiv de astăzi, care îngurgitează frenetic informații din toate domeniile, este pragmatic, individualist și, în genere, „autist”, confundând știința, pe de o parte, cu acumularea de informații, pe de alta. Omul acesta este mai tot timpul incapabil să interpreteze informația, să o transforme în „narație”, conchide eseistul, adică în „teorie”. Este adică incapabil să transforme informația într-un discurs coerent, care să ducă de la premise către consecințe. Paradoxal, așa spune, într-o astfel de lume vorbim mult, dar comunicăm puțin. Omul contemporan ar fi „o mașină pozitivă”, trăitor într-o „societate a transparenței”, în care viața lui este „la vedere” prin mass-media. În fapt, societatea occidentală este una „pornografică”, din care misterul Celuilalt a dispărut, deoarece în capitalismul contemporan totul este marfă, inclusiv corpul uman, și este expus. Și dacă nu este expus, dacă individul nu este luat în seamă, se expune el însuși pe rețele de socializare. E aici un narcisism greu de tratat...

Hiperactiv, trăind sub semnul lui „dacă vreau, pot” care i s-a indus, individul a devenit „o mașină autistă de performanță”, care nu-și poate permite să spună Nu, care este incapabil să se oprească, s-o lase mai moale; să mediteze, să fie visător, să fie boem (cum să fii boem, se întreabă retorica sud-coreeanul, când stai tota ziua în fața computerului?) sau să iubească, la propriu. Și asta pentru că iubirea (nu sexul!) presupune generozitate, simțire și chiar suferință. Pe omul contemporan, care este hiperactiv, un om care „se autoexploatează”, iubirea îl încurcă. Din complexa bibliografie pe care se întemeiază cartea lui Byung-Chul Han, simptomatologic

este aserțiunea lui Alain Badiou, „Éloge de l'Amour”, din care aflăm că „e foarte ușor să fii îndrăgostit fără să suferi”. La aceasta aș adăuga comentariul eseistului din același context, și anume că astăzi „iubirea este domestică și pozitivă într-o formulă de consum și confort”... Deși mulți constată pe drept, în urma observațiilor atente și a cercetărilor temeinice, degradarea interiorului individului, cât și a raporturilor sale cu lumea și divinitatea, nu voi fi în corul celor care cântă prohodul iubirii sau văd semnele apropiatei apocalipse. De-a lungul timpului, omenirea a trecut uneori prin cumpene parcă mai mari decât cea de astăzi.

Atunci când am deschis la întâmplare cartea lui Byung-Chul Han, am tradus „mecanic” ideea că vechiul Eros avea legătură cu atitudinea romantică, iar noul Eros nu. Trebuie să fi făcut atunci legătura cu un comentariu al celebrului Marshall McLuhan, din „*Mass-media și mediul invizibil*”, care afirma acolo că romantismul de astăzi nu mai poate avea conotația balconului Julietei, pentru Romeo, ci aceea a clubului sau pubului. Lungile plimbări sub lună ale îndrăgostiților de ieri, însoțite de dulci atingeri și poezii, au fost înlocuite cu cine la restaurant, cu întâlniri la cinema (unde se consumă popcorn) sau, mult mai ciudat, cu întâlniri pe rețele de socializare... Cititorul de cărți a cam dispărut, la modă fiind hoinăreala pe internet. Omul nu mai citește, ci se informează. Această goană după informații nu duce la cunoaștere, afirmă sud-coreeanul. Astfel, informația și știința (ultima presupunând selecția, înțelegerea, disocierea, cercetarea, organizarea tuturor informațiilor într-un discurs coerent, într-o teorie) nu sunt totuna. Societatea „transparentei”, în care toate sunt la vedere, este foarte îndepărtată de „adevăr”. Pentru că adevărul se naște sub semnul discernământului individului, prin raportare la ce este „fals”: „Transparența și adevărul nu sunt identice”, afirmă Byung-Chul Han. Dacă ai adresă de e-mail, ai cont pe rețele de socializare, ai smartphone și folosești card bancar, se știe aproape totul despre tine. Mai puțin adevărul...

Au fost multe schimbări de paradigmă în istoria lumii. Comentariu pe larg aceste schimbări într-un eseu intitulat „*De la Gutenberg la Bill Gates*”, publicat mai demult în „*Convorbiri literare*”. Amintesc acum doar de „spaima de scris” pe care au avut-o oamenii în zorii civilizației, trăitori într-o lume mitică, într-o civilizație „orală”, atunci când s-a descoperit scrierea. Platon, în „*Phaedrus*” (275a) și Iulius Caesar, în „*Războiul galic. Războiul civil*” (București, Editura Științifică, 1964, p. 219), sunt, cred, primii care sesizează acest aspect... Citind cartea sud-coreeanului, aveam să înțeleg faptul că, dincolo de atrofierea drastică a comportamentului romantic și de augmentarea individualismului, narcisismului și chiar a autismului individului contemporan, Byung-Chul Han este un profund observator și cunoscător al simptomelor unor „boli” care se manifestă astăzi în societatea de tip occidental, aceea care se folosește de noile tehnologii, pe care ea l-a inventat și pe care le exportă la pachet cu o „mentalitate” incompatibilă cu aceea a unor popoare din Orientul Mijlociu, aflate în zona islamică, de exemplu. Au apărut

manifestări ale unui război neconvențional care tocmai se acutizează, iar Samuel Huntington vorbește deja despre „*Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*”. Dar asta e o altă poveste...

2. Din prezent, spre trecut. Și invers

Citind cartea sud-coreeanului, cât și atâtea altele care au ca temă Erosul, a trebuit să constat că omul, dintotdeauna, are cam aceleași raporturi cu iubirea. Unele aspecte ale existenței sunt mereu la fel, iar „noul” Eros este vechi de când lumea, dacă mă gândesc la „*cea mai veche meserie din lume*”, la slăbiciunile noastre sau la raporturile de putere. Mi-au revenit brusc în minte câteva detalii, cunoscute probabil de mulți, din „*Epopoea lui Ghilgameș*”, cea mai veche epoea a lumii, creată cu vreo cinci mii de ani în urmă în spațiul dintre Tigru și Eufrat. Ea a fost descoperită de europeni cu mai bine de un secol în urmă în biblioteca regelui Asurbanipal, care a domnit prin secolul al VII-lea (i.H.). Conține vreo 3600 de versuri, redactate în scriere cuneiformă pe douăsprezece „*tablite*” de lut ars. Aceste tablite sunt sparte, există lacune pe care cercetătorii le-au completat cu întâmplări consemnate pe alte tablite, mult mai vechi, identificate în situri arheologice din zonă. Am avut la îndemână o ediție mai nouă a epopeei, din 1996, apărută la Editura „*Mondera*”, în traducerea Virginiei Șerbănescu și a regretatului comparatist ieșean Al. Dima, cu o prefață, un adevărat studiu, a celui din urmă. Această ediție pare a fi o reeditare a ediției mai vechi pe care am citit-o în adolescență, fiindcă am recunoscut sintagme din vechea ediție. Ceea ce înseamnă că m-au marcat și atunci la lectură.

Voi rememora acum doar începutul pentru a observa că, în ce privește viața și raporturile dintre oameni, foarte multe aspecte nu s-au schimbat. Așadar, aflăm mai întâi că regele Ghilgameș domnește peste cetatea Uruk și că el se comportă discreționar cu supușii. Aceștia din urmă se revoltă împotriva monarhului absolut

plângându-se zeilor. Zeița Aruru, rugată de zeul suprem Anu, va plămădi din lut un om, un tovarăș, cum precizează naratorul, pe măsura regelui. Dar Enkidu, omul făcut din lut, trăiește laolaltă cu animalele sălbaticе, paște și se adapă împreună cu ele, dar le și apără scăpându-le din capcanele vânătorilor. Unul dintre vânători, care l-a întâlnit pe Enkidu la adăpătoare și a fost înspăimântat de puterea pe care o inspira aspectul fizic al acestuia, este sfătuit de tatăl său să meargă la rege și să-i povestească întâmplarea. Monarhul îi va oferi vânătorului o curtezană cu ajutorul căreia să-l ademenească pe Enkidu. După ce „fiara cu chip de om” a stăpânit-o pe curtezană „șase nopți și șapte zile”, a vrut să se întoarcă la vechiul mod de viață, dar animalele cu care se însoțise până atunci fug acum de el. Curtezana profită de această situație și-i propune lui Enkidu să meargă împreună în cetatea Urukului, unde îi așteaptă regele. Ajungând în cetate, cei doi eroi își vor măsura puterile, iar Ghilgameș, care era semizeu, îl învinge pe Enkidu, poate și pentru că, după cum aflăm din epoea, vigoarea lui scăzuse în urma relației lui cu femeia. Confruntarea celor doi are însă demnitatea eroică de odinioară, e mai degrabă o întrecere „sportivă”, fiindcă nu duce la anihilarea fizică a adversarului. Mai mult, după confruntare, ei vor rămâne prieteni nedespărțiți. Dar zeița Iștar, un fel de Venus în mitologia sumero-asiro-babiloniană, îndrăgostită de Ghilgameș, îl vrea de soț, însă eroul o refuză. Infuriată, zeița trimite pe pământ un Taur Ceresc, pe care Enkidu îl va ucide, luând-o în răs pe zeiță. Fiind făcut din lut, adică om, atitudinea lui Enkidu reprezintă un *hybris* și va trebui să moară. Suferind profund din pricina morții prietenului său și îngrozit de perspectiva propriei morți, Ghilgameș va pleca în căutarea nemuririi...

Nimic nou sub soare, fiindcă omul are aceleași probleme de când lumea. Tema iubirii există aici? În sensul disocierii iubirii de practica sexuală, nu. După ce vântorul l-a întâlnit pe Enkidu la adăpătoare, i-a povestit mai întâi întâmplarea tatălui său, care l-a sfătuit: „*Du-te să-l întâlnești pe el (pe Ghilgameș, subl. noastră), care este regele nostru. Vorbește-i despre puterea acestui om. El îți va încredința o curtezană; ia-o cu tine în pustiu, și ea îl va birui mai degrabă decât omul cel mai puternic. Când se va apropia, cu turma de animale sălbaticе, de adăpătoare, curtezana își va lepăda veșmintele, pentru a-și dezvălui farmecele. Și turma de animale sălbaticе, cu care a crescut în pustiu, de el se va înstrăina”. Metoda va funcționa: după ce această „fiică a plăcerii”, curtezana, a fost posedată de „fiara cu chip de om”, aflăm că eroul făcut din lut își simte trupul vlaguit, genunchii întepeniti, mersul nu-i mai era ca altădată; în schimb, mintea i s-a deșteptat. Ce ar face astăzi un politician, dacă ar avea la îndemână posibilitatea de a-l compromite pe contracandidat? Dar șeful unei firme, ca să câștige piața? Enkidu a învățat repede de la curtezană să vorbească, să se spele, să se îmbrace, să mănânce pâine, să bea bere. Iată că femeia, în cadrul strict al subiectului (și nu numai), are un rol hotărâtor în „umanizarea” bărbatului. Dar curtezana nu este o „iubită”, ci o specialistă a sexului, o „fiică a*

plăcerii“ (în traducere românească), o damă de companie, o curvă de lux din anturajul (haremul) lui Ghilgameș sau una dintre târfele templelor, despre care se știe că au existat încă din Antichitatea timpurie. Până la urmă, Enkidu este o fiară ingenuă, neperversită, ușor de ademenit. Ghilgameș, oferindu-i vânătorului o curtezană, îl sfătuiește să-i arate „fiarei cu chip de om ce-nseamnă femeia“. Simțindu-și autoritatea pusă în primejdie, singura posibilitate a regelui de a-l învinge pe oponentul puternic este aceea de a profita de slăbiciunile lui.

3. Filozofia este traducerea erosului logos

Orice bărbat sau femeie, contractând o căsătorie sau, pur și simplu, o relație din „interes“ cu altcineva, nu are în vedere faptul că iubirea este o „scenă pentru doi“. Celălalt nu mai este important în acest context, fiindcă întreaga energie a celui care contractează este îndreptată spre sine, către binele propriu. Astăzi, când psihologii, psihiatrii și sexologii recomandă omului occidental, ca să scape de pericolul „depresiei“, terapia prin sex, făcând apologia orgasmului, iubirea a fost împinsă în planul secund. Sau chiar mai departe. Pascal Bruckner și Alain Finkielkraut, în „Noua dezordine amoroasă“, dezbate pe larg această realitate, ocupându-se într-un capitol, un adevărat studiu de caz, și de statutul social al curvelor (n-am cum să le numesc altfel), în fond, zic, aceiași dintotdeauna: un corp care nu-și permite să aibă sentimente, expus ca marfă, folosit prin cumpărare pentru un timp limitat. Iar în țările unde prostituția este legalizată, statul însuși este „peștele“ suprem, fiindcă încasează impozit de pe urma acestei industrii. De aici pragmatismul, individualismul, care nu sunt realități de azi, ci dintotdeauna. Byung-Chul Han, în finalul cărții sale, se reîntoarce la celebrul dialog al lui Platon, „Banchetul“ (203 a) și la secvența nașterii lui Eros, subliniind cu subtilitate că acest daimon, acest mijlocitor între zei și oameni este, cum afirmă Diotima, „filozof“, adică un prieten al înțelepciunii, un prieten launtric, unul aflat în interiorul procesului de gândire, stimulând-o, punând-o în mișcare. Prin discursul său, Socrate provoacă prietenilor o „seducție erotică“, cum zice Alcibiade, fiindcă „seduce și încântă doar prin cuvinte“. Astfel, continuă același Alcibiade, „noi încremenim cu toții și, stăpâniți de vrajă, ascultăm“. Sud-coreeanul afirmă că nu s-a prea insistat pe sugestia platoniciană din secvențele amintite mai sus, din „Banchetul“, și conchide: „Fără eros, logosul e lipsit de forță“. Apoi, peste câteva rânduri, formulează o surprinzătoare definiție: „Filozofia este traducerea erosului în logos“.

În virtutea celor mai temeinice tradiții (fie folclorice, fie culte), omul ar trebui să se ferească de acțiunea „nefastă“ a Erosului. Vorbesc despre acest aspect, de exemplu, Platon, la începutul dialogului „Republica“, sau Arthur Schopenhauer, în „Metafizica dragostei“. Chiar și zeilor le era teamă de Eros, deoarece acesta îi face pe îndrăgostiți să-și piardă mințile pentru o vreme. Paradoxal, chiar și în dragostea împlinită există semne de suferință. Nu cred că a putut explica cineva acest fenomen... Și semnatarul acestor rânduri, asemenea multora, s-a ferit mai tot timpul de dragoste, din motive deja cunoscute. Însă îi pare bine că n-a reușit mereu, fiindcă numai așa a putut să învețe, printre altele, să se bucure. Să se bucure chiar și de tristețe...

O societate în care se consumă informații și în care totul este la vedere, o societate „a transparentei“, afirmă sud-coreeanul, este o societate pornografică, deoarece capitalismul expune totul ca marfă. Erosul, astfel profanat, devine pornografie. Eseiul observă că pornograficul este „contrariul erosului“. Când iubirea, urmărind concupiscenta, se transformă în sexualitate, nu mai este „loc pentru doi“, fiindcă Celălalt este doar „obiect de excitație“. În acest moment, „Celălalt, căruia i s-a luat alteritatea, nu mai poate fi iubit, ci consumat“. De aici narcisismul, individualismul, pragmatismul acestora, care nu disting – nici n-au cum – între iubire și sex. Orice urmă de metafizică dispăre în contextul acestui tip de relații „erotice“, care aruncă la gunoi simțirea. Nu mă îndoiesc, de altfel, că antidotul contra animalității este dragostea. Numai ea, susține eseistul, în contextul căreia Celălalt este mult mai mult decât un simplu obiect al plăcerii, distruge narcisismul, ne face generoși și, mai ales, umani: „Iubirea fără Eros, fără impulsul spiritual al acestuia, degenerază în «simplă senzualitate». Senzualitatea și munca aparțin aceleiași ordini. Sunt fără spirit... Ca „să cucerești“ pe cineva e nevoie de imaginație, însă, într-o societate care consumă informație, nu e loc pentru fantezie. Lumea în care totul e la vedere, totul e „transparentă“, abrogă misterul. Până și „Criza de azi a artei și literaturii, observă sud-coreeanul, se reduce la criza fanteziei, la *dispariția celui alt*, adică la *agonia erosului*“. Și la proliferarea pornograficului, astăzi, în creația artistică de pretutindeni, adaug. Când „artistul“ n-are imaginație erotică, ca să aibă succes, va intra în zona pornografică, ca să-și ascundă lipsa de talent și fantezie.

Byung-Chul Han, în finalul cărții sale, se reîntoarce la celebrul dialog al lui Platon, „Banchetul“ (203 a) și la secvența nașterii lui Eros, subliniind cu subtilitate că acest daimon, acest mijlocitor între zei și oameni este, cum afirmă Diotima, „filozof“, adică un prieten al înțelepciunii, un prieten launtric, unul aflat în interiorul procesului de gândire, stimulând-o, punând-o în mișcare. Prin discursul său, Socrate provoacă prietenilor o „seducție erotică“, cum zice Alcibiade, fiindcă „seduce și încântă doar prin cuvinte“. Astfel, continuă același Alcibiade, „noi încremenim cu toții și, stăpâniți de vrajă, ascultăm“. Sud-coreeanul afirmă că nu s-a prea insistat pe sugestia platoniciană din secvențele amintite mai sus, din „Banchetul“, și conchide: „Fără eros, logosul e lipsit de forță“. Apoi, peste câteva rânduri, formulează o surprinzătoare definiție: „Filozofia este traducerea erosului în logos“.

În virtutea celor mai temeinice tradiții (fie folclorice, fie culte), omul ar trebui să se ferească de acțiunea „nefastă“ a Erosului. Vorbesc despre acest aspect, de exemplu, Platon, la începutul dialogului „Republica“, sau Arthur Schopenhauer, în „Metafizica dragostei“. Chiar și zeilor le era teamă de Eros, deoarece acesta îi face pe îndrăgostiți să-și piardă mințile pentru o vreme. Paradoxal, chiar și în dragostea împlinită există semne de suferință. Nu cred că a putut explica cineva acest fenomen... Și semnatarul acestor rânduri, asemenea multora, s-a ferit mai tot timpul de dragoste, din motive deja cunoscute. Însă îi pare bine că n-a reușit mereu, fiindcă numai așa a putut să învețe, printre altele, să se bucure. Să se bucure chiar și de tristețe...

• *Lacul lebedelor, revăzut*

Marian-Sorin RĂDULESCU

Temă cu variațiuni la Teatrul Maghiar de Stat din Timișoara

Teatrul Maghiar de Stat din Timișoara este, pentru reputatul regizor sârb Kokan Mladenovi, terenul fertil unde, inspirat de filosofia versurilor din *Sonetul 66*, de Shakespeare, a montat un triptic: *Opera cerșetorilor* (2015), *Sonetul 66* (2017), *Lacul lebedelor, revăzut* (2019). Sunt trei spectacole de rezistență (nu în ultimul rând, o rezistență față de galopanta de-poetizare a lumii), cu miză universală. Ample elemente de coregrafie (Andreja Kulesevi), muzică (vocală și instrumentală sau electro-acustică, de Irena Popovi), costumele (Tatjana Radisi) și scenografia (Marija Kalabi) sunt investite cu valențe expresive de personaj dramatic. Dramaturgia celor trei spectacole este imaginată de Góli Kornélia. Viziunea regizorală își găsește un partener ideal și în echipa de actori de la TMT, care excelează nu doar prin actorie, ci și prin coregrafie și interpretare vocală. Și, mai ales, printr-o solidaritate susținută în numele Teatrului și al Poeziei ce nu vrea să amuțească sub semnele locurilor comune.

Privirea regizorală – cum altfel? – este ironică (și chiar autoironică), inclusiv față de imperatiile corectitudinii politice. „Libretul“ (John Gay, Shakespeare, o veche legendă rusă sau germană) sau „textul“ de la care se pornește e mai mult un pretext. Miza nu este ilustrarea unei povești (sau a unor versuri) mai mult sau mai puțin cunoscute (dramatizate, ecranizate etc.), ci crearea unei atmosfere, a unei lumi. Rezultatul: nu o poveste „cu cap și cu coadă“, cu dialoguri „realiste“, ci o alegorie filosofică în trei părți (dintre care cea mai „esențializată“, mai „abstract-cubistă“, mai „non-narativă“ e *Sonetul 66*, în timp ce, în *Opera cerșetorilor*, nucleele narrative sunt cel mai puțin „dinamitate“ de modernitatea viziunii scenice).

Lumea din tripticul lui Kokan Mladenovi stă sub semnul răsturnării valorilor și al autodistrugerii (prin „globalizare“ și „consumism“), în care „omul pur cerșete“, iar nemernicia e înveșmântată în „purpur și huzur“, în care „virtutea fecioriei“ e „tărguită“, iar „desăvârșirea, jalnic umilită“. Legea este făcută de „forța șchioapă“ care îl dezarmează pe cel drept, prostia e „dascăl la cei cuminiți“, iar binele „slujește ca rob la rele“. Întreaga planetă, transformată într-un gigant coș de gunoi, e supusă unui grăbit proces de îmbătrânire. Poluarea e deopotrivă morală (așa cum o surprinde sonetul shakespearean) și materială. *Lacul lebedelor, revăzut* denunță oportunismul și ipocrizia politicianismului de sorginte ecologică. Nu fără auto-referențialitate, căci – ni se spune de către raisonneurii piesei – artiștii înșiși, sub conducerea regizorului, contribuie și ei la supraîncălzirea planetei cu deșeurile plastice.

Trilogia lui Mladenovi are toate datele pentru a fi relevantă pe scenele din lumea întreagă. Nu mai rămâne decât să fie descoperită de un manager sau de un agent cu influență pentru a fi inclusă în circuitul internațional. Sau, măcar, național.

• *Sonetul 66*

I

Iași, 2 [noiembrie] 1967

Stimate domnule Călin,

Am întârziat cu trimiterea articolelor despre Macedonski – Lucian și Coșbuc – Anacreon pentru că, fără asentimentul meu, mi le reținuse domnul Ciopraga¹ pentru *Cronica*. L-am informat însă că vi le-am promis d[umneavoa]ștră întrucât intenționați să deschideți o rubrică „Antichitatea și literatura română”² la *Ateneu*. O rubrică similară încearcă să realizeze și redacția *Cronica*. Mă îndoiesc de succesul rubricii de la *Cronica* pentru că redacția solicită articole cu dimensiuni prea mici și cu caracter general-informativ. Am dat și eu totuși un articol domnului Andriescu,³ deși nu are nici caracter de popularizare și nici dimensiuni mici. Pe mine mă atrage însă ideea d[umneavoa]ștră – virtuala rubrică din *Ateneu* – pentru că va accepta dimensiuni mai mari (până la 8 p[ag]ini) și, de asemenea, articole cu caracter concret-științific și nu cu date general-informative (așa cum recomandă *Cronica*).

Dacă e posibil să deschideți o rubrică „Antichitatea și literatura română”, aș propune să înceapă din ianuarie 1968 și să cuprindă până în decembrie 1968 șase materiale cu caracter inedit, cu întindere de maxim[um] 8 pagini, din scrierile pe care îi preferați d[umneavoa]ștră din lista aceasta: G[rigore] Ureche, G. Asachi, I. Heliade, Al. Odobescu, V. Alecsandri, G. Coșbuc, D. Zamfirescu, I. Pillat. Amintesc numai pe aceștia pentru că am deja materiale inedite pentru fiecare strînse și redactate provizoriu. Aș dori să-mi transmiteți amănunțele pe care le socoteți necesare, privitoare la rubrică și la materiale, prin domnul Drăgan,⁴ care va veni săptămîna viitoare pe la d[umneavoa]ștră, sau printr-o scrisoare pe adresa Facultății, la Catedra de limbi străine. M-ar interesa, îndeosebi, periodicitatea rubricii și scrierile pe care îi preferați.

Cu stimă și afecțiune,

Al d[umneavoa]ștră Tr. Diaconescu

1. Constantin Ciopraga (12 mai 1916 – 2 februarie 2009), reputat profesor universitar, care atunci avea și funcția de director al *Cronicii*.

2. Finalmente, titlul asupra căruia s-a convenit a fost „Clasicii noștri și antichitatea greco-romană”. În discuție s-a aflat și „Incidențele clasice”.

3. Al. Andriescu (12 ianuarie 1926 – 23 ianuarie 2014), lector universitar, susținea „sectorul de critică” al săptămînalului ieșean, al cărui principal critic era.

4. Mihai Drăgan (6 decembrie 1937 – 1 noiembrie 1993), atunci asistent la Catedra de literatură a Facultății de Filologie din Iași, solidar din principiu cu mai tîrziu său coleg. Legăturile lor intelectuale s-au păstrat inclusiv în zilele agitate de după 1990.

II

[f.d.]

Stimate domnule Călin,

Am primit scrisoarea de la d[umneavoa]ștră și mă grăbesc să vă mulțumesc pentru prevenire și, de asemenea, să vă mărturisesc că mă bucură iritarea dlui A. Marino¹. Aștept nerăbdător conținutul notei – și cu mine, mulți ieșeni – pentru că orice piruetă ar conține nu va putea să infirme un document. Chiar dacă opiniile teoretice ale domniei sale nu se potrivesc cu ale mele, nu intră în problemă, pentru că sînt simple puncte de vedere, cu relativă justificare obiectivă, pe cînd eu îi prezint un document, cu totală acoperire obiectivă, pe care oricine l-ar ignora s-ar acoperi de ridicol. În orice caz, în funcție de conținutul și tonul domniei sale, voi răspunde și eu academic și succint.

scrisori către un redactor

În jurul unei polemici

Născut în 14 iulie 1939, în comuna Bălcești, județul Vilcea, Traian S. Diaconescu a împlinit 80 de ani. Nu știu dacă i s-a dedicat un *Omagiu* cu această ocazie. Neîndoielnic, l-ar fi meritat: e un eminent profesor universitar de literatură clasică, greacă și latină, traducător și editor prodigios: din Esop, Cicero, Seneca, Apuleius. A reputat un frumos succes cu traducerea în latină a poemului lui Alecsandri „Ginta latină”. De asemenea, l-a tradus în această limbă pe Bacovia (*Versuri/ Carmina*, 2005). A editat *Codexul* lui Marco Bandini. Recunoscîndu-i știința, l-am dorit colaborator al *Ateneului*, iar după discuții intermediare de Mihai Drăgan, am ajuns să definitivăm profilul și sumarul pe un an al unei rubrici. Primul articol, „Al. Macedonski și Lucian din Samosata” (v. *Ateneu*, 5, nr. 2, februarie 1968, p. 13), a declanșat o iritare a lui Adrian Marino, care era vizat acolo. Replica acestuia, ca scrisoare către redactorul-șef, a fost publicată în numărul următor al revistei (v. p. 18). Răspunsul la ea, alcătuit de Traian S. Diaconescu, a apărut la rubrica *Breviar*, pe aceeași poziție în nr. 4, aprilie 1968,

moment în care, din punctul de vedere al redacției, lucrurile erau încheiate, așa că n-am mai publicat noua replică trimisă de Adrian Marino. Atunci el s-a adresat *Cronicii*, al cărei colaborator era (v. „Scrisoare”, în nr. 19, din 11 mai 1968, p. 2), susținînd – cum am arătat într-o notă din *Scrisori către un redactor*, I, p. 124 – că textul ultim din revista noastră e o „răstălmăcire”, o dovadă de lipsă de „respect intelectual” și de „onestitate elementară”. Presimțind că adversarul ar putea continua, a declarat cu superioritate, pozînd în cîștigător moral al controverselor, că încheie „lecția administrată irevocabil, aici” și că nu va mai răspunde la „alte elucubrații”. Scrisorile de față redau atît agitația creată în jurul acestei polemici, cit și – fapt principal pentru care le dau tiparului – figura celui ce-a generat-o: posesorul unui condei ferm, un om dîrz, tenace, tranșant, dar și, totodată, prudent, aplicat, exact pînă la nuanță, atent la ecourile și consecințele fiecărei afirmații de-a sale. Consecvența și loialitatea dovădită de-a lungul anilor (căci corespondența noastră a continuat) relevă *un caracter*.

V-aș ruga să asigurați conducerea revistei că acest „schimb de păreri” va da ecou rubricii și va duce la un rezultat pozitiv pentru o problemă mărunțită a istoriei noastre literare și, de asemenea, poate pentru domnul A. Marino, care în lucrările domniei sale cu „informații și precizii astronomice” mai are și „fenomenele scăpări de scriere” (ca să-l citez pe Majorescu).

V-aș ruga, de asemenea, să continuați, în măsura posibilităților, rubrica deschisă pentru următoarele motive:

1. să nu creadă nici unul dintre cei citați că am făcut un articol izolat de atac (așa a înțeles, mărturisesc cițiva ieșeni, A. Marino), ci că urmăresc așa cum pot eu lămurirea unei laturi inedite a istoriei noastre literare;

2. pentru că inițiativa revistei d[umneavoa]ștră va fi comentată pozitiv într-una din revistele bucurestene de către colegii mei de la *Scînteia*, după ce va publica mai multe articole (mi-au comunicat acest lucru Sorin Movileanu și M. Iordănescu²).

În încheiere vă mai rog totuși (pentru că articolul cu sintaxa la Gr. Ureche e cam lung) să-i mai faceți d[umneavoa]ștră următoarele modificări:

1. La pagina 5 rîndul 14, să tăiați „așa cum, în textele religioase din sec[olul] XVI, o întăriseră modele slavone”. La rîndul 13, adăugați între „este” și „sporită” cuvîntul „desigur”: „este, desigur, sporită”...

2. La pagina 11 rîndul 10, să tăiați „cu un număr variabil de 5 pînă la 25 cola și comma”. Rîndul 14 (trăsătura a doua a perioadei) să sune așa: „Neechilibru în ansamblu și asimetrie în detalii – un număr ponderat de cola și commata” (sic).

3. La pagina 12 rîndul 17, adăugați o trimitere după cuvintele ... perioada asiatică (p[er]i[od]a D. Cantemir v. D[rago]ș). Moldoveanu „Structura, tipurile și funcțiile perioadei la D. Cantemir”, mss., 1964, Iași). În perspectiva...

Cu mulțumiri și deosebită afecțiune,
Tr. Diaconescu

P.S. Intenționez să vă mai trimit încă un articol „Arta portretului la Gr. Ureche” care ar fi al cincilea și ultimul din rubrică: cred că poate rămîne cu asemenea sumar 1. Macedonski 2. Coșbuc 3. Ureche. Le-am trimis dezordonat pentru că nu le-am redactat cronologic. În viitor redacțiile, desigur, se vor schimba și ciclul va putea fi urmărit cronologic.

Cu calde sentimente,
T. D.

1. Adrian Marino (1921-2005) era în plină expansiune publicistică (colaborator la cîteva reviste) și se afla în prim-planul criticii și istoriei literare, după vastul studiu *Viața lui Alexandru Macedonski* (1966), urmat de *Opera lui Alexandru Macedonski* (1967). Părea imbatibil, iar faptul crea un handicap celui ce ar fi încercat să polemizeze cu el. Traian S. Diaconescu și-a asumat un atare risc.

2. Redactori la secția Învățămînt – Cultură a cotidianului citat

III

26 a III-a 1968

Stimate domnule Călin,

Am considerat necesar să răspund izbucnirii perfide a lui A. M., deocamdată, în felul acesta. Răspunsul are avizul tuturor celor pe care i-am consultat și v-aș ruga, în măsura posibilităților, să-l introduceți în nr. 4, într-un fel în care să atragă atenția. Am început să redactez un articol scurt „Al. Macedonski și Plinius cel tînăr” în care, în opinia celor care-i știu deja conținutul, voi surpa iluzia lui A. M. că „a cercetat” obiectiv și exhaustiv sectorul antic în monografia sa. Nu anticipez pentru că, în luna mai, vreau să vi-l trimit. M-a informat cineva că A. M., simțind că-i voi ataca, cu un nou document, „capodopera”, a început să urzească, indirect, tranzacții. Unii din adulatorii săi (i-am cunoscut cu acest prilej) m-au căutat să mă sfătuiască să tac sau, în cel mai rău

caz, să-i răspund blînd pentru că, fiind vulnerabil, îl voi compromite dureros și nu mă va uita. Dacă era cinstit mă purtam altfel, dar perfidia merită sadism.

V-aș ruga pe d[umneavoa]ștră, alături de acest „răspuns”, să confirmați printr-o notă la subsol faptul că articolul meu a fost trimis redacției în luna noiembrie 1967. De asemenea vă rog să transmiteți din partea mea tov[arășului] Redactor-șef multă stimă și prețuire și, de asemenea, să mă scuzați că nu l-am scris direct domniei sale. (Nu-mi iau această libertate cît timp nu-l cunosc personal.) Privitor la articolul „Coșbuc și Anacreon” vă voi trimite peste cîteva zile locul exact în care Al. Piru și D. Micu își etalează opiniile.

Cu mult respect,
Tr. Diaconescu²

1. Redactor-șef era poetul Radu Cărnei.

2. Scrisoarea a fost însoțită de următoarele rînduri „asigurătoare” ale lui Mihai Drăgan:

„Dragul meu, / Cea dintîi veste ti-o dau pe această cale. Răspunsul dlui Diaconescu este, după părerea mea, perfect și subscriu la el nu numai pentru aceasta, ci și pentru faptul că este, în fond, cauza noastră a tinerilor pe care geniul de Marino îi înjură oral sau în presă (ca în ultimul număr din „Gazeta literară”). Ceea ce te rog mult e să apară neapărat în nr. 4. Urbanitatea lui este, cred, o lecție pentru A. M. care adopta o poziție jignitoare în scrisoarea sa. Urmează să-ți scriu pe larg.

IV

Iași, 5 mai 1968

Stimate domnule Călin,

Încep prin a vă mulțumi mult pentru pripiunul pe care mi l-ați acordat în vederea apariției răspunsului meu la nota lui A. M. În starea actuală, dezbrăcat de caracterizări directe, și-a sporit, pare-se, sugestia, menținîndu-și, simultan, vigoa-

rea. Criticul A. M., în orice caz, după cum sint informat, s-a cutremurat și, probabil, se va liniști. Am recitat nota-răspuns în redacția *Scinteia* – comparativ cu nota lui A. M. și cu articolul meu – împreună cu S. Movileanu și M. Iordănescu. În timpul lecturii a venit Valeriu Râpeanu și aflând cine sint, după ce și-a declarat adeziunea la răspunsul meu, a vorbit frumos despre redacția *Ateneu*. Privitor la A. M. s-a exprimat ireverențios. Motivul? Printre altele, acestă Tudor Vianu, împreună cu un colectiv în care era și A. M., duse destul de departe o ediție Al. [Macedonski]. După moartea lui T. Vianu, criticul A. M. și-a frustrat colaboratorii și a reușit s-o scoată singur. Atmosfera bucurăsteană era deja electricizată iar atitudinea lui față de articolul meu i-a mărit tensiunea. A. M. a fost în preajma zilei de 1 Mai la București și a repropozi redacției *Scinteia* faptul că nu i s-a recenzat cartea. I se va recenza, dar vor să-l scitie prin amănare. Colegii de la *Scinteia tineretului* – C. Stănescu și M. Ungheanu – dezaprobă „iesirile” lui A. M. dar, după cum am priceput, se tem de el pentru că, socotesc ei, n-au platformă și A. M. i-ar putea discredita, mai ales că, lucrând la un ziar cotidian, au foarte puțin timp de lucru. Am stat cu multe persoane de vorbă – cercetători, cadre didactice și l-au caracterizat pe A. M. (pe care încă nu-l cunosc personal) cu amănunte care, în esență, spun exact ceea ce îmi scriați d[umneavoa]stră în scrisoarea din martie.

Am redactat un articol, scurt și reținut, în care discut principiile cercetării antichității în literatura română. În acest articol răspund câteva păreri ale lui Pompiliu Constantinescu și, mai ales, inadvertole științifice ale lui A. M. Deocamdată e la citiva lectori bucureșteni – filologi clasici – și, după ce mi-l vor înapoia, aş dori să vi-l trimit d[umneavoa]stră ca să-l citiți și să-mi comunicați dacă puteți să-l includeți în ultimele numere ale anului (în cadou anticipat de Anul nou p[er] [n]t[er] [u] A. M.).

Stiu că e o Sesiune științifică la Bacău unde aş fi dorit să particip cu tot sufletul însă am câteva greutăți de familie care se cer rezolvate tocmai în jur de 15 mai. S-ar putea, totuși, să vin. Pînă atunci vă urez spor la lucru și numai bucurii în activitatea d[umneavoa]stră și în viața de familie.

Al d[umneavoa]stră, Tr. Diaconescu

1. Valeriu Râpeanu (28 septembrie 1931), critic și istoric literar, editor al lui Vlahuță, Felix Aderca, Iorga și Perpessicius, posesorul unui stil limpede, pregnant

2. C. Stănescu (18 octombrie 1938), critic literar remarcabil prin largimea de vederi, consecvență și franchețe, cu o carieră lungă și distinctă în domeniu

3. Mihai Ungheanu (17 martie 1939 – 12 martie 2009), critic literar afirmat prin opoziție față de „călinesceni”, intransigent și categoric

4. Pompiliu Constantinescu (17 mai 1901 – 10 mai 1946), critic literar reprezentativ al generației postlovinescienă, exemplu de cronicar literar aplicat și productiv

V

26 a V-a 1968

Stimate domnule Călin,

Mă bucur că ați amînat publicarea articolului „G. Coșbuc și Anacreon” pentru că am reușit, în fine, să-l mai revăd și să fac câteva modificări mici. Pentru a înlătura orice interpretare subiectivă din partea persoanelor vizate în articol, am înlăturat epitetul apreciativ „aproximativ” (p. 3 r. 1) care înlocuia pe „ambigue” (p. 3 r. 4) și am lăsat numai constatarea „opinii potrivnice” (p. 3 r. 1) și, de asemenea, am înlocuit verbul „crede” (p. 3 r. 4), referitor la Al. Piru, cu verbul „afirmă” (p. 3 r. 4). Celelalte modificări socotesc că vor da articolului concizie și precizie.

Privitor la noul „atac” al lui A. Marino am înaintat răspuns, cu probleme de principiu (nu țin mult la el p[er] [n]t[er] [u] că „polemica” nu mai e la obiect), pe care îl vor insera într-un număr viitor. N-a fost înserat pînă în prezent pentru că l-am dat tîrziu și, de asemenea, pentru că A. Marino a sosit la Iași imediat după „atacul” său și, timp de o săptămînă, a tras sforile în favoarea sa. M-a invitat, consecutiv, prin domnul Andriescu și domnul Stoleriu, să stau de vorbă cu dumnealui. Am refuzat pentru că, în privința articolului meu, în urma notei din *Cronica*, nu mai am ce să discut cu dumnealui. (Neagă un document fără să fie competent – nu știe grecește).

Cu nemărate mulțumiri pentru toată osteneala dată de a mă sprijini.

Multă sănătate și fericire familiei d[umneavoa]stră.

Al d[umneavoa]stră, Tr. D.

P. S. 1. Dacă socotiți că ar folosi cumva redacției d[umneavoa]stră (mă refer la viitoarele colaborări ale lui A. Marino) retragerea noii mele replici, vă rog să-mi comunicați.

2. Vă trimit alăturat o copie a răspunsului pe care l-am predat la *Cronica* îngăduindu-mi să vă rog să-l păstrați și, de asemenea, să vă cer un sfat. Dacă, să presupun prin absurd, redactorii care răspund la *Cronica* de Note nu vor să-l publice în termen, să zic, de 2 luni, vă putea oare și ar fi potrivit să fie inserat într-un P.S. la unul din articolele mele viitoare în revista d[umneavoa]stră? Eu nu cunosc „secretele” redactionale, dar vă scriu acest lucru, îndemnat de domnul Drăgan.

3. Vă comunic că A. Marino l-a atacat, aluziv, pe domnul Dima în *Cronica* de săptămîna aceasta și, direct, pe domnul Drăgan în *Iașul literar*. De asemenea, am aflat că a redactat o notă zeflemisitoare la adresa lui Sorin Alexandrescu în care spune, printre altele, că va cita cel puțin 5 ediții din Valéry apărute înaintea articolului lui Vianu redactat de S. Alexandrescu.

Cu multă prețuire,
Tr. Diaconescu

1. Valeriu Stoleriu (Val Panaitescu) (11 aprilie 1924), atunci conferențiar la Catedra de franceză a Universității din Iași, reputat ca erudit

2. Al. Dima (17 octombrie 1905 – 19 martie 1979), magistrul incontestabil al Filologiei ieșene, estetician, animator al comparatismului românesc

3. Sorin Alexandrescu (18 august 1937), atunci lector la Catedra de literatură universală și teorie literară, autor (împreună cu Ion Rotaru) al volumului *Analize literare și stilistice*, carte larg utilizată de profesorii din mediul preuniversitar, ulterior și al unei solide monografii *William Faulkner*.

• Ilie Boca

VI

26 iulie 1968, Galați

Stimate domnule Călin,

Vă răspund așa de tîrziu pentru că, în ultima lună, am fost solicitat peste măsură, de treburi oficiale sau obligații de familie.

În problema calificării atitudinii unor redactori din colectivul revistelor din Iași și Bacău vă împărtășesc fără rezerve opiniile. În rundele sale polemice A. M. se avîntă mereu iar aderenții săi ieșeni le socotesc – după cite am înțeles eu – supape de relaxare în procesul său de creație. În cadrul redactorilor ieșeni, în urma predării răspunsului meu, s-a creat o atmosferă de intrigă și panică. Am constatat acest lucru cînd am discutat cu fiecare în parte. Se învinuiesc unul pe altul privind atît inserarea notei lui A. M. cit și amînarea – fără termen – a răspunsului meu. Sint de acord cu mine – o delată și în față și în spate – dar au fost somerați de A. M. că, dacă dau curs răspunsului meu, nu mai colaborează la el. Am auzit de la d-l Cuciureanu că d-l Al. Andriescu m-ar „compătimi” că am căzut în „capcană” pentru că nu am ascultat de dumnealui 1. să reduc materialele la 4 pagini și să le dau la *Cronica*; 2. să-i scriu personal lui A. M. și să-i declar neasocierea mea la inamicii săi. Nu-și închipuie însă cite puncte vulnerabile are A. M. și în ce situații ridicole va fi pus cîndva. Eu îi voi răspunde lui A. M. într-un studiu sau într-o recenzie pe care le voi publica într-o revistă a Academiei. Îl aștept însă să-și termine ediția. Viitorul va lămurii, desigur, multe nebulozate.

Mă bucur mult că ați publicat articolul meu în luna august. Nădăjduesc că veți mai putea să planificați unul pînă la sfîrșitul anului (poate cel cu *Sintaxa la Gr. Ureche*). Apariția lor va da prilej colegilor S. Movileanu și M. Ungheanu să se pronunțe pentru necesitatea rubricii inițiate de revista *Ateneu*. Așa mi-au promis.

În vara aceasta voi termina un volum tradus din elină (*Esop – Fabule*). E prima talmăcire românească integrală. La noi, culegerile esopice, de proveniență slavă sau greacă, sînt incomplete și uneori sub nivelul originalului elin, din sec. VI î.e.n. În toamnă voi încheia un contract. Sper să fie o carte utilă și bine primită de toate categoriile de utilizatori. Îmi duc mai departe, de asemenea, lucrul la alcătuirea volumului planificat – *Antichitatea și literatura română*. Merg încet și anevoie pentru că terenul e nedefrișat. De curînd – vă comunic numai pentru a vedea cum au lucrat editorii noștri – am găsit în Bolintineanu 10 (zece) poezii traduse și nedecarate de poet și nesemnalate de nici un editor (inclusiv ediția D. Păcurariu și R. Ocheșeanu). Cînd voi publica articolul cu Bolintineanu, oare mă vor ataca și editorii lui?

Vă doresc vacanță plăcută și activitate rodnică!

Tr. Diaconescu

P.S. Am fost la 1 iulie (dacă nu mă înșel în privința datei), împreună cu d. M. Drăgan pe la S. Movileanu. Mi-a mărturisit că a discutat cu V[lad] Sorianu și privitor la polemica și la rubrica inițiată la *Ateneu* și că V. S. a declarat că n-a susținut răspunsul polemic și că îmi susține rubrica. E oare adevărat sau e o atitudine tactică?

1. Ștefan Cuciureanu, romanist integral, din păcate fără realizări pe măsura înzestrărilor, eșuat în boemă, una dintre figurile admirate de publicul studentesc ieșean

2. Nu știu dacă acest lucru a fost făcut.

3. A apărut la Editura „Univers”, în 1972.

4. Ediția (*Scrieri alese, I-II*, ESPLA, 1961) a fost realizată de Rodica Ocheșanu și Gh. Poalelungi. Dimitrie Păcurariu era autorul prefeței, pe care o va dezvolta în micromonografia *D. Bolintineanu* (1969).

5. Vlad Sorianu (pseudonimul lui Vasile Sporici) (14 ianuarie 1931 – 1 septembrie 2004), biolog și critic literar cu aptitudini teoretice, atunci redactor-șef adjunct al revistei *Ateneu*. Declarația lui s-a dovedit a fi doar „o atitudine tactică”.

VII

12 ian[uarie] 1969, Iași

Mult stimat domnule Călin,

Nu v-am răspuns la scrisoarea d[umneavoa]stră și nici la bunăvoința d[umneavoa]stră de a-mi retrage lucrarea despre sintaxa lui Gr. Ureche pentru că, între timp, neprevăzutul mi-a răpit timpul potrivit pentru scris. Am fost silist de împrăjuri să colind neașteptat de mult pentru a lua în primire o modestă garsonieră pe care mi-a repartizat-o facultatea și, de asemenea, ca să string date cit mai complete în vederea întocmirii unei liste bibliografice a magistrului defunct – Th. Simenschy'. Zilele trecute am predat necrologul la *Anale*.

Acum însă, după ce am rezolvat problemele stringente, am nădejdea că voi putea să mă aștern liniștit la lucru. Astăzi, revizuirea lucrării „Elemente mitice și povești în *Moartea lui Fulger*”, angajată la revista d-lui Al. Dima, am recitit și articolul pe care vi l-am trimis d[umneavoa]stră cu titlul „Elemente antice în *Moartea lui Fulger*”. Întrucît i-am adus citeva îmbunătățiri pe care intenționez să le trimit curînd revistei *Ateneu* (în circa 2 săptămîni), îmi îngădui să vă rog pe d[umneavoa]stră să urmăriți să nu cumva să fie inclus sub tipar pînă atunci.

În privința colaborării viitoare vă fac o mică destăinuire. Am un articol cu titlul provizoriu „D. Bolintineanu și fabula lui Fedrus” care se bazează pe 10 poezii, date ca originale de toți editorii dar care, în realitate, sînt traduceri autentice, nedecarate de poet. Dacă rezist ispitei pe care mi-o oferă d-l Al. D. de a da curs materialului împreună cu o notă corosivă împotriva lui A. M., la una din revistele din capitală, atunci vi-l trimit d[umneavoa]stră, firește, fără nici o notă. O să vă anunț rezultatul sigur după deplasarea pe care o voi face curînd la București. Cînd veniți prin Iași, printre altele, doresc să vă cunosc părerea despre lucrarea „Arta portretului la Gr. Ureche”.

În pragul acestui An Nou vă urez din toată inima multe izbîzni în tot ce gîndiți și făptuiți și, de asemenea, familiei d[umneavoa]stră, multă liniște și fericire.

Al d[umneavoa]stră devotat,
T. Diaconescu

1. Theofil Simenschy (27 ianuarie 1892 – 15 decembrie 1968), indoeuropeanist, traducător din sanscrită, autor al unui celebru *Dicționar al înțelepciunii* (publicat postum)

2. Revista de Istorie și Teorie Literară

În *Simulacrele normalității*, carte recent apărută la Editura Humanitas, Eugen Negrici revine la valorificarea editorială a articolelor de la rubrica omonimă a *României literare* din anii '90. După ce, anterior, metabolizase o parte din ele în sinteza istoriografică *Iluziile literaturii române* (2008).

Vânătoarea de simulacre, *idola tribus*, vizează și de această dată „prejudecățile literare, situațiile greșite, falsele concepte, clișeele, fenomenele ignorate, interpretările inerte, viziunile discutabile ale istoriilor noastre literare”, după cum se arată în preambul.

Spre deosebire de volumul din 2008, în care criticul rediscuta aplicat canonul impus de „critica practică și înțeleasă ca politică culturală”, *Simulacrele normalității* e mai orientat spre eseu și (auto)reflexivitate. Tratată cu ironie fină: „Consecvența își are, cum se știe, dar nu se spune, rolul ei și în critică, unde pentru a părea obiectiv și de-a-juns să fie, cu consecvență, subiectiv.”

Articolul inaugural, *Arachne*, utilizează în sprijinul opțiunii *mitul confirmativ* al țesătoarei cu același nume, care a îndrăznit s-o concureze și chiar s-o surclaseze pe Atena însăși în arta tapiseriei. Drept pedeapsă, a fost transformată în păianjen, care-și extrage pânza din propria ființă.

Implicațiile poetice ale legendei sunt generoase: ambiția demiurgică a creatorului, pedepsit prin supunerea la *rigorile climatului*, la fragilitatea

Daniel-Ștefan POCOVNICU

Eroismul criticii

vieții și a artei, ca *supraviețuire în atârnare*, pentru care artistul nu dispune decât de *substanța salvatoare* a propriei energii.

Ceea ce Eugen Negrici învâluie, poate spre a incuraja cititorul să descopere (în spirit avangardist, ce „a favorizat înțelegerea deschiderii nelimitate și transferul producerii de sens către interpret” – *Eliberarea obiectului*), e legătura consemnată în dicționarul de simboluri al lui Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, între pânza de păianjen și arabesc, „simbolul simbolului; căci el revelează tănuind și ascunde dezvoltându-l.” Formula e accentuată printr-un pasaj din *Istoria lerografică* a lui Cantemir, reținut în eseu *Jocul arabescului*: „dezvălind, le acoperim, și acoperindu-le, le dezvoltăm.”

Dar ce semnificație poartă corespondența dintre simbolul pânzei de păianjen și arabesc? Un detaliu: spre deosebire de tapiseria Atenei, ce surprinde zeei Olimpului în *atitudinile solemne*, *Arachne* „îi înfățișă pe zei cu micile lor păcate – și în combinații erotice cu muritorii”. Confirmare a persistenței murtorării în sfidare. Și revendicare a ei ca *eroină a demitizării*, ce sfâșie vălul idolatriei!

Pedepsită, pentru aceasta, să reconstituie sific trama neobositei ocultării.

Iar pânzei de păianjen din mitologia greacă îi corespunde arabescul iconoclast din arta musulmană, oferit „ca replică și formulă interdictivă”, motiv și model *preventiv* de optimă dozare a sacralului cu profanul. Înseamnă aceasta că, în *Simulacrele normalității*, autorul și-a domolit elanul demitizării, prins între pânza de păianjen a interpretărilor subtile și arabescul observațiilor de acuitate poetică destinate rafinaților conșcători?

Nu cred, cel mult l-a ascuns iscusit în desenul din covor. Anvergura problematizării confirmă rezistența autorului în mize majore, indiferent de subiectul abordat. Iar spiritul sintetic, subtilitatea observației și a nuanței contribuie la efectul spectacular. Stau probă filigrane interpretative din articole ca: *Eliberarea obiectului*, *Avangarda ca mișcare antiinvențională*, *Despre consecvență*, *Despre ironie – de astă dată serioasă*, *Învățămintele „frumosului natural”*, *Normalitatea ca autosugestie*, *Agonia spiritului critic*, *Eternitatea frumosului etern*.

Eugen Negrici a rămas pe calea *eroismului critic* ce redeschide sezonului bățăliilor canonice, necesar construcției literaturii prin conflict, rivalități și contestarea verdictelor, cum ar zice Pascale Casanova în *Republica Mondială a Literelor*. Alt eroism decât cel „al mistificării”, ce asează literatura din anii dictaturii „într-o lumină eroică” (*Normalitatea ca autosugestie*), un *contraeroism* declanșat de înselarea speranței criticului în transparentă. Acea așteptare contrautopică, reflex advere utopiei oficiale a propagandei.

După refugiul în teorie pentru evitarea serviciilor indigeste ale criticii de întăpînare, în care prea puțini au rezistat *erotic*, epoca postdecebristă înseamnă pentru Eugen Negrici ocazia concluziei amare că ocultarea nu a părăsit spațiul literar. De unde nevoia unui act justițiar, de semnalare răspicată a injustiției axiologice flagrante.

În *Iluziile literaturii române*, reparații majore au fost aduse, de exemplu, nedreptății canonice față de literatura de după 1965, umbrită de fascinația excesivă pentru perioada interbelică, sau modernismului precipitat în desuetudine de euforia postmodernă a optzecismului.

În *Simulacrele normalității*, criticul mută exercițiul justițiar în zona teoreticului, unde stigmatizează nedreptățile vremii față de spiritul critic, ale esteticii împotriva nonartisticității și expresivității involuntare, ale contextului contra textului viu. Dominat de curajul incursiunii neobosite spre frontiera literarului, aria oricărei (re)definiri.

Toate aceste gesturi reparații exclud caționare estetică sau morală a victimelor și confirmă apăsător nevoia întoarcerii în atenția contemporanilor. Fiindcă nu și-au epuizat potențialul organic, adică nici valențele creatoare, nici sensurile deschise pentru inedite interpretări.

• urmare din pag. 24

pregătirea mai sigură a altor căderi. Așa e bovaricul: concepându-se la fel ca altul, dar neputând realiza *dublul fictiv*, trebuie să se ofilească și să moară. Neputându-se recompune, se descompune.

Părăsindu-i, aici pe Flaubert și personajele sale, Jules de Gaultier se consacra, în continuare, analizei bovarismului în general, facultății de a *ne concepe alții decât suntem*. Ce întreține această facultate, ce o surescitează, o stimulează, o dezvoltă? Cunoașterea. Jules de Gaultier remarcă, nu fără subtilitate, dar cu justete, că există rareori raport și proporție, la animalul uman, între puterea de inventare și activitate, pe de o parte, și, pe de altă parte, reprezentările, noțiunile, imaginile ce îi revin în minte și care îl provoacă mai mult sau mai puțin la acțiune. Or, să luăm seama la asta, dacă unele dintre aceste imagini concordă cu aptitudinile și cu gusturile noastre naturale, câte altele sunt divergente! Câte altele îi permit omului să conceapă „maniere de a fi pe care nu le poate realiza, sentimente cărora le este impropriu, scopuri ce-i sunt inacceptabile!” Între cele două grupuri, alegerea se face urmând energia temperamentului primitiv și, de asemenea, urmând tendințele imprimate ființei tinere prin educație. Provenienți dintr-o rasă puternică, având caracteristici nete, inconfundabile? Ați primit prin educație deprinderi conforme cu primele date ale naturii ereditare? În acest caz, spune Jules de Gaultier,

alegerea subiectului ispitit de diversitatea cunoștințelor cu totul noi se va face în condiții optime: „Între diverse scopuri propuse cu o egală insistență, el va alege în mod necesar cele spre care îl îndreaptă deja un impuls natural”. Linia minimului efort și a maximumului randament. Tendințele interioare și cele venite din afară prin vocea cunoașterii vor fi, în fapt, adăugate unele la altele, în loc să fie sustrate unele din altele și, ca un arbore ce se înalță spre soarele său, vor crește într-o *idealul* lor natural. Putem presupune existența unor impulsuri ereditare, slabe sau deja contracarate; putem presupune că există și o educație ce denaturează, înstrăinează, declasează sau dezrădăcește; fantasmă străină riscă să triumfe asupra primului fond natural și, astfel, bovarismul să se impună; în loc să simtă și să trăiască în conformitate cu ce este, omul se vede și trăiește după un model străin, adică expus primejdiilor descrise în opera lui Flaubert.

Ajuns în acest punct al analizei, Jules de Gaultier lărgeste, printr-un fel de mișcare în spirală, câmpul și obiectul studiului. Unde se află bovaricii cu caracteristici bine marcate? Iar natura îi oferă cu generozitate. Nu numai natura bonnavă, ci și natura sănătoasă. Copilul, de exemplu. Ei bine, copilul are o apti-

Avatarurile bovarismului (I)

tudine prodigioasă de a se concepe cu totul altul decât este. Natura sa reală nu e nici reprimată, nici exprimată, fantasmă ce-l traversează gândirea par să-i modeleze o multitudine de vieți diferite. Joacă o sumedenie de roluri din care nu putem înțelege dacă e sau nu un credul vrăjtit. Unde începe reaua-credință a acestui mare actor? Până și cei care au fost seduciți de... „psihologia păpușii”, cum se exprima un cronicar al epocii, știu că problema nu e atât de simplă cum pare. Însă copilul nu e singurul care se dă în spectacol. Talentul sau geniul,

• Ilie Boca

mai ales în literatură și arte, constă, în mare parte, din puterea de reprezentare a unor astfel de spectacole, transformând, până la datele fundamentale, gândirea autorului. Chiar în acest sens, poezii sunt considerați atât de mari mincinoși! Întâi se mint pe ei înșiși, își fac lor înșile primele povești, amăgindu-se cu primele fabule ale spiritului lor. E un „motiv” pentru care năvitate le e necesară; ea se aliază, desigur, cu șiretenia perfectă. În afara bovarismului indivizilor, există alți bovarici: colectivitățile. Jules de Gaultier socotește printre crizele bovarice care au afectat societățile, în primul rând, Revoluția Franceză, asupra căreia adoptă opiniile lui Taine (spirit clasic, apriorism etc.); în al doilea rând, Renașterea secolului al XVI-lea, opinie pe care nu o împărtășim. Ar fi, într-adevăr, ușor de demonstrat că dacă elanul Renașterii a fost oarecum neașteptat și a făcut loc exceselor, acesta n-a fost efectul unei cauze nici străine, nici noi, ci al unui germen ereditar, activ după foarte multă vreme, căruia îi venise sorocul. Tendințele zise naturale pe care le-a contracarat complet aveau o slabă rezistență, fiind insignifiante și epuizate în întregime: cele care au subzistat și și-au conservat ceva energie, chiar dacă au părut șocate de acest elan, n-au întârziat să se combine cu el... Atâtea capodopere în literatură, filozofie, arte etc. atestă o astfel de realitate. (Mai târziu, chiar Jules de Gaultier s-a raliat acestei evidențe.)

Odată cu „instituționalizarea” călătoriei în secolul al XIX-lea, în sensul apariției unei „rețele” hoteliere, al unui transport relativ ieftin și regulat, chiar și al unei literaturi „de gară” (în Franța, supremația o deținea Editura „Hachette”), se va dezvolta în Europa turismul de masă. Concomitent, își vor face apariția ghidurile de călătorie, care, cuprinzând itinerare și locuri de vizitat aproape obligatorii în recomandările făcute de autorii lor, vor deveni marca distinctă a unui turist. Germanul Rudolf Töppel ironiza încă din deceniul patru al secolului „turma” de turiști care pretindeau că nu citiseră nimic înainte de a pleca spre locurile pe care urmau să le viziteze, dar care parcurgeau teritoriul cantoanelor elvețiene cu un itinerar avut la îndemână, ei privind „frumoasa natură” prin lorgnon. Și editorul și scriitorul german Baedeker a profitat de o excelentă rețea de difuzare, de aspectul foarte practic al colecției de asemenea ghiduri, dar mai ales de faptul că edita în trei limbi de circulație europeană. Tipul de informații difuzate era invariabil același, dar, începând cu acel deceniu din respectivelor secol, călătorii din elita culturală europeană dorreau să se distanțeze de masa de turiști prin parcurgerea de itinerare mai puțin comune și prin nutrirea de intenții didactice. Chiar dacă își întreprindea călătoria cu Baedekerul în mână – după cum spune G. Călinescu –, Nicolae Filimon avea în intenție de a oferi el însuși un ghid practic posibilelor călători din țară prin publicarea de foiletoane în gazeta „Naționalul” și apoi a volumului *Excursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice și critice*.

Se știe că nu se poate nchipui o modificare biologică, psihologică sau de altă natură fără mișcare, fără deplasare în spațiu și în timp. Călătorul Nicolae Filimon se deosebește, chiar dacă nu în chip hotărâtor, de drumețul Dinicu Golescu – boier grav, ingenuu, limitat cu modestie la propriile trăiri și la posibilitățile imaginative ale spațiului gospodăresc („cadrele din Palatul Dogilor le măsoară cu stâmbenul” – spune G. Călinescu despre o *însemnare* a călătoriei lui). Pe itinerarul său european de peste câteva decenii, constituit inițial într-un traseu de instruire muzicală (având cu el nedespărțitul flaut), Nicolae Filimon își scrie paginile de jurnal al călătoriei având la îndemână unele – puține – modele. În atare condiții, el viza intrarea în spațiul literaturii și maniera sa de a literaturiza constă în alternarea notației documentare cu evocările înflăcărate, așternând pe hârtie istorii romantice lipsite de o perspectivă compunătoare asupra detaliilor. Mihai Zamfir dă următorul răspuns la întrebarea dacă a visat vreodată Nicolae Filimon să scrie literatură: „Fără îndoială că da, după ce văzuse că poate scrie cu relativă ușurință,

perna cu ace

Vasile SPIRIDON

Deschizător de drumuri europene

fără eforturi deosebite. Pentru cântărețul bisericesc ajuns la aproape 40 de ani, descoperirea trebuie să fi fost una dintre cele mai agreabile surprize, un prilej de a da vieții sale nou curs. Abandonând exercițiile poetice pe care le practicase până atunci în secret și care, din fericire, n-au ajuns până la noi (o singură aluzie fugară în *Excursiuni...* ne sugerează acest fapt), funcționarul muzical optează pentru proza literară, încercând marea cu degetul. Cele câteva tentative literare de la început n-au viață lungă, Filimon – el însuși prea inteligent și prea bătrân pentru a se iluziona – și-a dat probabil seama că micile lui schițe nu treceau de pragul mediocrității” (Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, I, Ed. „Cartea românească” & „Polirom”, 2011, p. 166).

Astfel, *Monumentul domeniilor dupe colina Fiesole*, luat în publicare separată cu titlul *Mateo Cipriani*, apoi „novele” *Friederich Staaps sau Atenanta de la Schönbrunn în contra vieții lui Napoleon I*, dar și alte fragmente ale paginilor de călătorie, publicate ulterior ca scrieri independente, sunt compuneri simple, redactate într-un registru melodramatic naiv, în care se cultivă, în sensul gustului preponderent al epocii, un retorism emfatic. Dar, atunci când reușește să se delimiteze de grila deformantă a lecturilor, Nicolae Filimon intră în scenă ca un autor vivace lăsat în voia literaturizării. Călătorul român devine în astfel de pagini un observator pătrunzător, un moralist acid, apt de distanțare ironică. Își poate îngădui în acele rânduri dezinvolve să fie el însuși, începe să spună ceva „cu cuvintele lui”, neprimând atât cunoașterea documentară, cât intenția de a acomoda sub aceeași umbrelă de călătorie condiția de turist cu aceea de literat.

Interiorizarea spațiilor străine parcurse, departe de a fi o însumare de impresii subiective, este o absorbție subiectivă printr-un proces de simetrie inversă creației literare, întrucât nu este vorba despre obiectivarea unei idei, ci dimpotrivă, de subiectivizarea lumii exterioare. Deplasarea nu devine un mijloc de prezentare a unor locuri de către o instanță impersonală, ci posibilitatea de acomodare a unui loc cu o subiectivitate care califică și astfel se califică. Este motivul pentru

care „*Excursiunile* sunt mai degrabă o „încercare” a scriitorului decât una a călătorului. Se constituie din tatonările celui dintâi, care își face așa zicând mâna: și totdeauna un scriitor își face mâna pe un model literar; experiența lui fundamentală este de natură estetică. Ceea ce în Germania și apoi în Italia îi relevau călătorului Nicolae Filimon este amintirea romantismului: sensibilitatea, motivele și procedeele lui” (Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, I, Buc., Ed. „Eminescu”, 1991, pp. 106–107).

În preajma Unirii Principatelor, Nicolae Filimon are în intenție să mențină proaspete idealurile pașoptismului. Pe când înregistrează felurite impresii avute, el monologhează, devine patetic, fabulează, începe să literaturizeze, dar nu ignoră în niciun fel că se adresează abonaților, căți erau ei, ai gazetei „Naționalul”, pentru care scrie. Foiletonistul (ce va ține temporar locul cronicarului muzical obișnuit) are mereu în vedere fondul perceptiv al virtualilor cititori, maniera lor de a gândi, de a aprecia. Este demnă de semnalat îmbinarea tendinței luminate de culturalizare a multimilor cu aceea a romantismului revoluționar și cu aceea de observație realistă (activată de sugestiile venite din domeniul „fiziognomie” sau al etnopsihologiei). Toate aceste coordonate, fidele spiritului epocii, certifică atitudinea esențială patriotică a memorialistului post-pașoptist printre fanarioți, latiniști și franțușiți.

Jurnalul de călătorie al lui Nicolae Filimon (scris în prima și ultima călătorie în afara orașului natal) consemnează impresii din anul 1858, iar Unirea Principatelor se va întâmpla și ea imediat după aceea. Scrierile sale se integrează în atmosfera pașoptismului prin tematică, prin orientare și prin tendințele estetice asumate. Ideile răspândite sunt ale unei întregi generații preocupate de problema modernizării țării. Spirit pașoptist sub multiple aspecte, deschis spre adevăratele autohtone și spre cele europene, Nicolae Filimon prevestește în acea perioadă de tranziție, prin impulsuri polemice și prin luciditatea recursului critic și etic, atitudinile junimiste (a murit când începuseră deja prelecțiunile populare din capitala Moldovei).

Un punct de vedere al lui Nicolae Manolescu referitor la *Excursii în Germania meridională* este valabil pentru orice tip de instanță creatoare: „Impresiile călătorului sunt deviate, ca acul busolei, de zăcămintele romantice: atât selecția evenimentelor, cât și tipologia aparițiilor, în această primă carte a lui Filimon, romantismului. S-ar putea spune că el nu vede ceea ce zugrăvește, n-are reacții spontane, ci zugrăvește tocmai ceea ce realitate pe care cultura l-a învățat să o vadă. Lucru, de altfel, perfect valabil pentru orice artist: realitatea însăși este clasică pentru clasic, realistă pentru realist și romantică pentru romantic. Realistul nu coboară în stradă pentru că strada i s-ar părea mai «reală» decât un castel cocoțat în vârful unui munte, ci pentru că strada ocupă, în modelul imaginației lui, locul pe care, în universul romantic, îl ocupă castelul solitar” (*Ibidem*). Cu alte cuvinte, fiecare creator observă în jur ceea ce vrea să vadă sau îl interesează să vadă, el operând o percepere (s)selectivă a mediului traversat.

Înzestrat cu darul observației și al decantării caracterologice, Nicolae Filimon se simte mai în largul său atunci când își studiază semenii. „Obiceiul meu când călătoresc este a mă ocupa mai totdeauna de persoane decât de lucruri” – se confesează foarte tranșant încă din primele rânduri ale narațiunii *O cantărită de uliță (Din memoriile unui călător)* (N. Filimon, *Opere*, vol. I. Ediție îngrijită de Mircea Angheliescu, Buc., Ed. „Minerva”, 1975, p. 223). El se arată a fi interesat mai cu seamă de schițe biografice, de fapte umane ieșite din albia banalității, ce se

relevă a fi spectaculoase din perspectivă eroică. Citadin prin naștere, Nicolae Filimon nu este atras în primul rând de frumusețea peisajelor naturale și de aceea precizează imediat: „Privirea unei fețe umane e mult mai interesantă pentru mine decât grămezile de pietre ce le numim orașe sau cetăți, decât acele înălțimi de pământ sau de calcaru ce le numim munți, sau acele desimi de copaci ce le numim foreste” (*Ibidem*). Dincolo de structurile caracterologice pe care le pune în evidență, autorul *Clocollor vechi și noi* este sensibil la ideea de criză estetică și manifestă îngrijorare față de predominanța viciului moral, în tripla sa răspândire: psihologică, socială și politică.

Înainte de a se contura pe deplin nuvele și romanul și simultan cu consolidarea acestora ca specii, memorialul de călătorie a reprezentat cea mai adecvată specie literară în procesul reflectării complexității de aspecte social-politice, economice, științifice sau literar-artistice care au solicitat epoca pașoptistă și pe aceea ulterioară. Predecesorii lui Nicolae Filimon în ale călătoriei erau acaparati de vederea obiectivelor turistice vizitate și se simțeau prinși în mrejele spațiilor „exotice”, chiar dacă acestea nu se aflau neapărat mai departe de hotarele țărilor învecinate. Atrăși de insolit, izolând aspectele considerate a fi senzaționale, ei narau și descriau prin parafrază lirică date ce li se păreau pitorești (așa cum proceda Vasile Alecsandri) sau recurgeau la incursiuni în domeniul istoriei și al etnologiei (așa cum obișnuia Dimitrie Bolintineanu).

Însă pre-mergătorii lui Nicolae Filimon nu erau încercați de pulsioni comparatiste sau imagologice iscate de datul lor de a fi români. Desigur că în *Excursiuni în Germania meridională. Memorii artistice, istorice și critice* autorul consemnează aspecte ale modului de viață (tradiții, moravuri), schițează portrete, informează despre manifestări artistice și despre monumente de artă întâlnite în cale. Numai că din scrisul său nu lipsește comentariile, inclusiv cele comparative, cu semnalarea critică a diferențelor de civilizație, de moravuri și de mentalități între lumea apuseană și aceea lăsată la Porțile Orientului. Este sesizat ceea ce crede călătorul-scriitor că reprezintă maniera specifică a străinilor de a se manifesta drept categorii compactă, unitară prin comportamente ce intră în sfera stereotipurilor. În timpul procesului de apropiere față de Europa occidentală, în paralel cu descoperirea identității naționale, lunile petrecute în Occident i-au prilejuit, sub raport politic, social, economic, moral și cultural, confruntări întru totul instructive celui căruia îi marcăm bicentenarul nașterii.

S-au împlinit, așa cum se știe, două mii de ani de la moartea poetului latin Publius Ovidius Naso, cel de-al treilea mare poet al epocii augustane, exilat/ relegat în anul 8 p. Chr. de către împăratul Octavian Augustus, la Tomis, pe țărmul Pontului Euxin. Aici se va stinge din viață în anul 17 p. Chr. cu dorul nealinat de Roma și de ținutul natal Sulmo (Sulmona de azi).

Bimilenarul ovidian a prilejuit de-a lungul anilor 2017-2018 o suită de manifestări omagiale, în care se înscrie și apariția la Editura „Junimea” (Iași, 2018) a volumului de versuri *Ovidiana. Ars moriendi* sau *Surghiun la Tomis*, semnat de profesorul universitar Traian Diaconescu – istoric literar, eseist, traducător și poet. Nu întâmplător, volumul este intitulat antifrastric *Ovidiana. Ars moriendi* prin raportare la *Ars amandi*, titlul poemului considerat a fi fost delictul oficial al relegării (o formă mai ușoară de exil, care îi permitea poetului Ovidius părăsirea averii și a drepturilor cetățenești). Astfel, *ars amandi* devine identică sau măcar echivalentă cu *ars moriendi*, având în vedere că exilul a fost, în percepția poetului, o moarte, o înmormântare: „Viața/ La Tomis?/ *Ars moriendi*”.

Volumul constă într-o succesiune de mici poeme, alcătuite din aproximativ zece versuri, inspirate de suferința cauzată de viața în exil la Tomis. Micropoeemele sunt tot atâtea trimiteri/ aluzii la tematica celor două culegeri de elegii scrise în exilul său, *Tristia* (*Tristele*) și *Pontica* (*Ponticele*) *Epistulae ex Ponto* (*Scrisori de la Pont*):

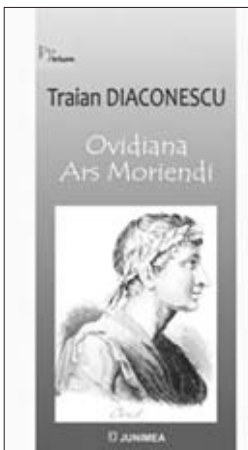
Cristina POPESCU

Surghiun la Tomis

motivul exilului, edictul nedrept al împăratului Octavianus Augustus, spațiul ostil al locului de exil, climatul de război continuu, fenomenele climatice particulare ale ținutului tomitan, integrarea dificilă în noua patrie, Tomis, nostalgia Romei și a Sulmonei natale.

O serie întreagă de metafore – modalitate predilectă de realizare a imaginilor plastice – conturează un portret poetic al marelui exilat, aflat într-un proces de suferință nesfârșită, neputincios în singurătatea exilului, într-un peisaj sumbru și dezolat. Ovidius este pe rând, în viziunea lui Traian Diaconescu, „o columnă a durerii”, „o statuie de sare în necuvânt”, „un voievod peste ginte și codri de crin”. „E străbun și principe între genii”, „e un corifeu”, „e printre martirii/ un profet”, „e o troiță răstăcită pe un pământ străin”. Traian Diaconescu încearcă să pătrundă în universul trăirilor acestuia surprinzând tribulațiile, *iter-ul* psihologic unde totul este raportat la pedeapsa sa: „Sunt/ Suflet latin/ Relegat de împărat/ Și frate cu Istru”; „Împăratul/ M-a osândit la Tomis/ Să-nvăț a muri/ În delir”; „La Tomis,/ Penați/ Îmi plâng de milă și fac/ Libații”.

O idee asupra căreia autorul revine frecvent în micropoeemele sale este dorul de patrie,

respectiv de Roma și de orașul natal, Sulmo, pe care le contrapune Tomisului, ca și nostalgia după tot ceea ce a părăsit la Roma: „Mi-e dor de soare și flori/ De lari/ De Sulmo și Roma/ Și de chiparoși seculari”; „Strălucel/ Roma în divină/ Lumină / La Tomis, bubuie marea/ Un requiem”; „La Roma./ Slăvise iubirea și zeei/ În univers/ La Tomis./ Rânilor sale sângere/ În vers”. Un dor neputincios de Sulmo și Roma îl frânge, dar „Roma-i departe și ceața deasă/ Ovidiu, la Tomis, e astăzi acasă”.

După cum se poate constata, poetului latin îi displace la Tomis totul. Spațiul exilului nu mediază comunicarea între afară și înăuntru, ci mărește distanța și solitudinea: „Spumegi/ Zadamic, divină mare./ Nu poți să mă vindeci/ De însingurare”; „Scriu/ Poeme la Tomis/ Dar nimeni nu mă înțelege./ Singurătatea sângere-n preajmă/ Ca o fărâdele...” Dacă în prima parte a exilului Tomisul era un ținut al tristeții permanente, în comparație cu Roma, patria ideală a civilizației, ulterior, Tomisul devine un spațiu privilegiat, în care Ovidius descoperă, compensativ, noua sa patrie: „Rânilor mele au început/ Să se vindece.../ Descoapăr, printre sarmați,/ O patrie nouă/ Și frați”; „Un curcubeu,/ Între Sulmona și Tomis,/ Sufletul meu.”

Dacă, la început, Ovidius este profund marcat de existența sa anterioară, dacă barbaria de la Pont îi produce o aversiune vădită, în partea a doua a șederii sale la Tomis se profilează o posibilă integrare a poetului în noul teritoriu: „Sânt poet / Daco-latin / Voievod peste ginte / Și codrii de crin”; „Ovidiu și geții / Veghează / La poarta de răsărit / A cetății”. Traian Diaconescu atinge, astfel, o problemă foarte modernă,

aceea a identității și alterității. Se poate constata o schimbare spectaculoasă de optică a lui Ovidius în raport cu populațiile pontice. Prin urmare, ar putea fi vorba despre o înlăturare a barierelor afective și spirituale, despre un proces de conciliere între cele două lumi, situate la poluri opuse: lumea romană (*romanitas*) și lumea barbară de la Pont (*barbaries*). Altfel spus, se produce o apropiere a centrului de margine, dar și o mișcare inversă, dinspre margine spre centru: „Vin Tomitanii/ La festin/ Și se recunosc/ În Triste și în Pontice/ Ca în destin”; „Tomitanii îl slăvesc în tăcere.../ Poetii/ Trăiesc peste lume/ Și ere”. Concluzionând, am putea spune că nu numai Ovidius pare a se integra în cele din urmă în lumea pontică, încercând o apropiere de această lume marginală, dar, în același timp, și ea tinde să capete o nouă identitate în care se profilează prelungirea celei romane: „Sulmo/ Roma și Tomis/ Triptic celest./ Ovidiu, /.../ Curcubeu al frăției/ Din Est până-n Vest”; „Zamolxe tună:/ «Ovidiu/ E primul latin/ Care scrie poeme/ În grai traco-dac.../ Îl înfiez și-l fac zodier/ Peste veac”.

După 2000 de ani de la moartea poetului latin Publius Ovidius Naso, profesorul Traian Diaconescu, rezonând cu sensibilitate la suferința acestuia, pe care o rafinează cu concizie și gravitate, ni-l aduce mai aproape și ni-l face și mai al nostru prin micropoeemele incluse în volumul omagial *Ovidiana. Ars moriendi*.

Luminița SÂNDULACHE

Profesorul Vasile Robciuc – un dadaist avant la lettre

„Partir c'est mourir un peu!” Scriam aceste rânduri cu doi ani în urmă pe o coroană tricoloră cu care l-am însoțit pe ultimul său drum pe marea noastră dadaist, sufletul mișcării moineștene, fostul meu diriginte și dragul meu profesor de limba franceză căruia, din prea mult respect și admirație, i-am urmat cariera didactică.

N-aș putea spune cu exactitate când s-a născut DADA în conștiința mea de elev. Abstracțiunile în artă și avangardismul mai văzusem eu destule, căci fiecare artist încearcă pe cât posibil să fie sui-generis, dar aveam în permanentă atenție versurile semnate de Tristan Tzara: *Je ne dois rien a personne / je dois tout a tous*. Cert este că prin anul II de liceu, am început colaborarea la revista „Chemării”, al cărei redactor devenisem peste noapte. Tipăriața era cât se poate de rudimentară, mă murdăream mereu de tuș negru, ieșeam din cabinet precum un miner dintr-o mină de cărbune. Acolo am publicat primele mele poezioare în limba franceză, încercând să reinventez mecanismul creației și al gândirii dadaiste. Ca și concitadinul meu Tristan Tzara, eram o fire inventivă, căutam mereu soluții, căutam o artă elementară care să mă salveze de nebulia comunistă, să-mi ofere echili-

brul interior, acela dintre cer și infern. Din acel moment, l-am perceput pe domnul meu diriginte ca pe un aliat: cu firea lui nonconformistă, veșnic pus pe subtilități peiorative, un permanent frondeur, mai tot timpul agitat, dornic să facă ceva nemăfăcut de nimeni. Vorbea numai și numai în franceză, chiar și la ora de dirigiență. Nu scotea nici măcar un sunet în limba română și marele lui ghinion era că nu-l înțelegea nimeni din clasă, cu excepția mea. Prin urmare, între mine și profesor s-a instalat un „cod” strict secret și amândoi aveam visuri comune. Mă obliga să învăț pe de rost toți clasicii și o făceam cu mare plăcere, dar, la ascultare, îmi dădea un cuvânt-cheie, de obicei o conjuncție, și-mi zicea: „Continuează!” Vă imaginați câți de „et” și câți de „și” sau de „que” pot exista într-o operă? De unde să începi ca să-l poți mulțumi pe Monsieur le Frondeur? Fire rațională și organizată intelectual, m-am decis atunci să-i fac o „surpriză” lui Monsieur le Professeur și am extras toate secvențele textuale, organizându-le după conjuncția cu care începeau în frază. În următoarea oră i le-am „servit” pe tavă, cu respirația aproape tăiată, și atunci l-am văzut prima dată surzând...

Mă gândeam în mîntea mea că la numai 19 ani, Tristan Tzara ajunsese deja redactor la revista „Dada”, iar eu orbeciam cu „Chemării” oarbe printre adolescenți normali, disciplinați, majoritatea premiați sau

olimpici. Aveam deci puține șanse să devin un scriitor fulgurant, uluitor, care să desfășoare o prodigioasă activitate impresionându-și contemporanii și care să ajungă o legendă a secolului, precum Tristan. Aveam însă un mare atu: acela că mă simțeam la fel de independentă ca și predecesorul meu și voiam în permanență să dovedesc acest fapt. Îmi ziceam: *Distrug motoarele creierului arunc mâna cerului în infern! ochii infernului în cer! încercând să găsec o punte între potecile reale și fantezii.* (Tristan Tzara).

Domnul diriginte Robciuc mi-a descoperit însă toate talentele: pictam, desenam, fotografiam, scriam poezii sonore și proză scurtă, polemizam și le-a valorificat pe mai toate în perioada amenajării Cabinetului de limba franceză. Încearcă zilnic să-mi descuiie mîntea ca să mă facă disponibilă pentru exigențele timpului. Clasicii francezi sunt monumentali, părea a-mi spune, dar uite „o artă și mai artă”. Încearcă să reinventezi limbajul artei, s-o nemurești fără a o mai supune în permanență rațiunii!”.

Drumurile noastre s-au despărțit. La absolvirea Liceului „Spiru Haret”, am urmat Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, apoi am revenit după patru decenii în orașul meu drag. M-am dus, bineînțeles, să-l văd pe Domnul Diriginte. L-am găsit neschimbat, la fel de aiurit, dar implicat profund în redactarea revistelor

„Dada”, în promovarea mișcării dadaiste moineștene la nivel mondial.

Orașul meu este acum străjuit de un admirabil monument DADA; există grație preocupărilor Domniei Sale o statuie a lui Tristan Tzara, există corespondența cu foarte multe țări ale lumii în care proliferase dadaismul, mai precis mișcarea dadaistă era acum aici „la ea acasă”. L-am felicitat pentru victorie și m-a întrebat dacă mai sunt încă profesor. L-am răspuns că predau tot limba franceză, la o școală generală din oraș. A început să mă implore să renunț la catedră și să-i vin alături (probabil își prezenta moartea), dar l-am refuzat politicos, explicându-i că în ciuda pasiunii mele pentru artă, eu voi rămâne toată viața profesor, deoarece consider că aceasta este adevărata mea vocație. L-am văzut întristat, abătut chiar, uneori evitându-mă; alții îl rugam să ne mai întâlnim și-mi răspundea sec: „Aici, uite-aici ne întâlnim!”

A existat totuși un moment public la Biblioteca Municipală „Ștefan Luchian” Moinești, în care am reușit, alături de alte două foste eleve, să-mi exprim recunoștința pentru tot ceea ce a însemnat el ca profesor. L-am văzut atunci fericit; mai mult decât fericit, extaziat chiar... În scurt timp a trebuit să rostesc trist și etern: „Partir c'est mourir un peu...” A fost singura lui coroană scrisă în limba franceză și, când fiica dumnealui a dat cu ochii de ea, a început a plânge în hohote, uitându-se nedumerită împrejur. Am adăugat doar atât: „C'est mourir pour ceux qui s'aiment...”

Mișcarea dadaistă moineșteană a pierdut prin decesul profesorului Vasile Robciuc pe unul dintre corifeii ei un devotat, un profesionist și un dadaist permanent de serviciu.

Motto: „memoria amănată până în ultima zi/ ultima și memoria e ștearsă/ lumea a așteptat ca ultima zi / să vină a-minte/ fără să știe cineva ce/ deci nimic”.

Ion Grigorescu

Am fost ispitit desigur, era acolo dar nu l-am folosit, atât de vizibil și la îndemână, aproape că îți dădeau lacrimile de neputință. O capcană ocolită cu greutate și mult noroc, ce nu te omoară te întărește cumva în cele din urmă. Se vorbește adesea de o memorie colectivă, locuri comune și familiare, de ceea ce știm fără să fi învățat, doar le descoperi pe unde nu te aștepti să fie ceva. Intotdeauna ne este mai dragă pielea decât cămașa, fiecare fiind preocupat în primul rând fără îndoială de cazul său particular, trece ușor peste lucrurile ce sunt lipsite de legături directe cu activitățile sale. Dacă am întreba în stânga sau dreapta ce înseamnă Memoria (cu majusculă), presupun că fiecare va da un răspuns diferit. Ba mai mult, de fiecare dată când cercetez cu atenție parcă îi ghicesc un chip nou care îl estompează pe cel anterior, făcând loc în anticipație următoarelor metamorfoze și tot așa. Este evidentă pentru oricine trimiterea care se impune de la sine, înrădăcirea în șirul acela foarte lung. Unii ar începe cu Altamira treacând apoi cu răbdare prin toate verigile care compun lanțul viu, continuând apoi în imaginație, ghicind viitorul, cu cei care încă nu s-au născut. Nu este deloc întâmplătoare vizita acasă la Nicolae Grigorescu, nu știu ce ar fi avut de spus bătrânul maestrul despre asemenea oaspeți și cum ar fi privit arta noastră, atât de diferită de tot ce îi era lui familiar și plăcut. Dar este un risc pe care ni l-am asumat cu bucurie, acela de a nu fi iubiți, viața merge înainte cu bune și rele, nici nu vreau să știu cum ar fi reacționat Leonardo la pictura impresionistă sau Bernini în fața unui ready-made. Nu are importanță ce fel de lucruri ai pregătit, cât de diverse ori asemănătoare sunt, trebuie întotdeauna luat în considerare spațiul de expunere, aici se vor etala raporturile de forțe, se vor crea compatibilități sau dimpotrivă, antagonisme. Lumina va fi diferită față de cea din atelier, o altă atmosferă greu de prevăzut sau configurat, apoi vine publicul de pe stradă cu prejudecăți și așteptări, nelămuriri și cerințe. Un obiect luat la întâmplare se va vedea altfel doar prin simpla sa mutare dintr-un loc în altul. Cu toate acestea nu există o poziție privilegiată deoarece câștigi și pierzi ceva oriunde te vei duce. În plus, indiferent de artificiozitatea procedee ingenioase, elaborate puneri în scenă, sofisticate interpretări, inevitabil valoarea sau lipsa ei se va

Acasă la Grigorescu

• **Expoziția „Memoria” – Muzeul Memorial „Nicolae Grigorescu” Cămpina, 10 mai – 10 iunie 2019** •

Horia Bernea, Paul Gherasim, Cristian Dițoiu, Ovidiu Feneș, Constantin Flondor, Ion Grigorescu, Ruxandra Grigorescu, Matei Lăzărescu, Dan Mohanu, Christian Paraschiv, Horea Paștina, Andrei Rosetti, Valentin Scărlătescu, Mihai Sârbulescu, Constantin Ținteanu, Bogdan Vlăduță

observa, nimic nu poate fi îmbrăcat în haine și să capete rost, oricât s-ar strădui unul sau altul. În același timp urâtul nu poate fi mai puțin adevărat, căutarea frumosului cu orice preț poate duce la rezultate dezamăgitoare, formă fără conținut, simplu exercițiu al vanității profesionale, un fel de: „Priviți ce priceput sunt!” Datorită varilor motive, simțurile se pot altera cu trecerea timpului, vederea slăbește, mâna tremură, percepția spațiului se modifică. Nevoia de a lucra de obicei rămâne la fel de puternică, se vor găsi întotdeauna alternative: Rembrandt ajunge să picteze cu degetele, Degas aproape orb va modela în lut, Luchian își va lega penelurile de degete pictându-și suferința, Nicolae Grigorescu se refugiază în contraste pe suprafețele alburii, cu siluete elongate ce par a se desprinde aproape cu totul de pământ. Chiar și fără aceste cauze uneori artistul preferă cai neumblate anterior. Mihai Sârbulescu, de pildă, în seria recentelor autoportrete, renunță la a se mai privi în oglindă redându-se din memorie, în pasta groasă, fără a folosi pensula, ci doar cuțitul de paletă. Rezultatul, foarte multumitor, mi-a atras atenția că în ele seamănă cu Soutine. Așadar, în expoziție am adus lângă autoportretul făcut în 1995 pe cel din 2019: Sârbulescu în chip de Soutine. Soutine prevestindu-l pe Sârbulescu. În cel vechi are trăsături ce-l evocă pe Luchian.

Memoria, atât cât s-a păstrat, atât cât s-a imaginat, atât cât s-a deslușit. Multe se vor fi schimbat într-o suță de ani, valoarea va fi dată acum de gestul fiecăruia. Mnemosyne, mamă a muzelor. Dar pictura nu are muză. În „Discuția ramelor” silueta de hârtie a unui bărbat este martora schimbului de idei, puneri în practică, lemnul stejarului patinat înveselit cu alături strălucitoare. Închisă la mijloc scena cu „Taxa de protecție”. Dacă efigiile îl pomenesc pe Traian Optimus Principi, cel de pe monedele de bronz și argint, rama-relicvariu împarte lumea în două tabere: poveriști contra iconoclaști, cu discuții într-un dialog al surzilor în care toți au dreptate și nimeni să vadă nu vrea. Atunci

când „Negrul este culoarea limbajului”, cu surprinderi aurii și caligrafii mărunte, „Fabrica de chibrituri” a înghetat într-o pauză cât eternitatea. Blocurile gri și ferestrele din fereastră, zidul de piatră cu zborul albinei redat în sanguină, murmur abia deslușit. „Bolta de lumină” reflectată în trimiteri către Bauhaus, priviri din balcon cu secvențe ale altor timpuri și locuri, un posibil Barbizon, iedera acaparatoare ce nu acoperă ieșirea la dorita lărgime, avionul de hârtie în zbor, neîngăduit de greutatea metalului cenușiu. Omul-elfant seamănă cu vecinul copilăriei, înspăimântat pe acei feritori de demoni, piesa de remi închidere la final, ca și cum nici n-ar fi fost, pleci cu ea în buzunar. Sarcophage goale, cochilii rostogolite aliniate cumini într-o așteptare zadarnică sub un cer plumburiu, trecut mort și el. Încă o dată fereastra, speranță, promisiune a deschiderii; alături, turla biserică luminând soarele.

Ex nihilo nihil

În iarna lui 1918 o sobă supraîncălzită va declanșa un incendiu, răspunzător pentru reducerea la o simplă ruină a casei-atelier locuite, în spre finalul vieții, de Nicolae Grigorescu. Vor trece mai mult de trei decenii până când totul va fi reconstituit exact așa cum a fost. Dar este acesta atelierul lui Grigorescu? Poate ceva renaște din cenușă, din nimic poate ieși mai mult decât nimic? Posibil să rămână ceva în amprenta locului, în memoria

personală sau cea a lucrurilor. Ca să existe trebuie în primul rând numit, ghidul întărea fără să clipească: aici a lucrat pictorul, acolo era camera fiului său, dincolo își primea prietenii. Încăperile decorate cu obiecte păstrate de atunci, altele aduse ulterior. Memoria își poate arăta chipul speculativ manipulând adevărul. Modifică povestea. Uitarea, împreună cu tovarăsa sa bună confuzia fac jocul să apară foarte firesc; nimeni nu vrea să-și pună întrebări. Se discută la un moment dat foarte mult despre ceva anume, în funcție de motivele unuia sau altuia, toată lumea atentă. După un timp, invariabil intervine o mutație și subiectul se schimbă, apare altceva, nu se mai vorbește despre ce a fost. E ca și cum nici nu ar fi existat. De fapt nici nu a existat. Așa să fie? Memoria devine amnezică? Cu siguranță că nu, dar prioritățile vor fi mereu altele. Nu întâmplător Muzeul „Nicolae Grigorescu” din Cămpina se numește și Memorial. Aici ar putea fi punctul de referință, locul din care pornesc firele țesăturii reale sau închipuete. Semnificația profundă a fiecărui detaliu în parte, sentimente și afinități, întimitatea spațiului personal populat cu fantasmăle trecutului. În cele din urmă locul ia forme și chipuri asemănătoare celor care îi trec pragul. Fiecare vede altceva, singuratic maestrul stă în fața șevaletului înconjurat de lucrurile dragi. Nu ca Pontormo care își trăgea scara după el și pretindea că nu-i acasă chiar și atunci când îl căuta Bronzino. Dar nici foarte departe. E obositor și chinuitor să primești vizitatori în fiecare zi, cu rare excepții aproape toți nechemati.

Câteva observații făcute de Ion Grigorescu: „La auzul Grigorescu, efectul 100% e memorie. Toți avem buton și apăsat ne vine un crâmpoi. O fi fost casa așa, tot au mai rusticizat-o ei pe ici pe colo, altfel ai zice că stăpânul și-a angajat un arhitect, ori, să fi auzit eu?! A compărat-o gata făcută, deja locuită de un timp, și-a luat ceva de țară, nu de la oraș, o fi făcut din hambar atelier? Așa cum voia domnul Gherasim să facă din cel de la Horezu muzeu, și parcă la Perieți (Ialomița), directorul preot Răzvan Ciucă, din hambar biserică, și mă punea să fac și plan iconografic (ceea ce am și comis). Nu știu dacă v-am mai spus, dar două lucrări au mers la țintă: Feneș a substituit picturii grigoresciene ready-made-ul contra luminii, transparent (Cutie cu lumină tip G), iar Dan Mohanu l-a reprezentat pe celebrul, sub un con de lumină, provenind din geometrii. Comună le este culoarea luminii – gălbuie, ceea ce Grigorescu n-ar fi iubit. Grigorescu nu aprindea lampa; folosește doar lumina naturală. Constantin ȚINTEANU, curatorul Expoziției

Motto: *Fiecare cuvânt este o prejudecată.*
Friedrich Nietzsche

Ion FERCU

Prejudecățile: infern și provocare eternă (1)

asupra lucrurilor naturale“, care-mi șoptește că „prejudecățile sunt rațiunea proștilor“. Întrucât nu cred că există spirite fără prejudecăți ar însemna că suntem o lume de proști...

Descartes ne oferă un leac pentru a ne obloji vânățiile provocate de prejudecăți. Între altele, discursul său despre metoda „de a ne conduce bine rațiunea“, sintetizat în „patru reguli“, cuprinde și exigenta „de a evita cu grijă precipitarea și prejudecata și de a nu introduce nimic în judecățile mele decât ceea ce s-ar prezenta clar și distinct spiritului meu, neputând nicidecum fi pus la îndoială“. Un leac pe care unii, vom vedea, îl vor acuza de unele... prejudecăți. Leacuri pentru prejudecăți pot fi găsite și în literatură: „Coliba unchiului Tom“, roman publicat în 1852, care a făcut tândări atitudinea americanilor față de afro-americani, dar și față de sclavie. Ideile sale au aruncat în clodot conflictele sociale și au generat izbucnirea Războiului Civil. Între altele, acest război a pus capăt și sclaviei. Zice-se că Harriet Beecher Stowe, autoarea celebrului roman, a fost invitată de președintele Lincoln la Casa Albă, chiar în mijlocul Războiului Civil. Acesta i-ar fi spus: „Deci tu ești micuța doamnă care a început acest mare război!... „Coliba unchiului Tom“, o carte cât o istorie, o operă care a determinat apusul

unor mentalități, ofilirea (nu eradicarea) oficială a unor prejudecăți. Prejudecățile rămân infernul și provocarea noastră eternă.

Ce este prejudecata? Mărturisesc gândul că m-a cucerit Maxim Gorki cu definiția sa: „Prejudecățile sunt hărburile vechilor adevăruri“. Filosoful Petru Bejan dezvoltă un ucefortor discurs care propune feritecitate nuanțe pentru înțelegerea prejudecăților: „Conservatoare prin natură, prejudecățile sunt greu șanjabile. Ele se recunosc în forma superstițiilor, stereotipurilor, șabloanelor explicative, a locurilor comune prezente în orice demers de comunicare. Nu sunt autoreflexive, dar iau masca adevărului și se prezintă ca atare. Nu au rigoarea și coerența raționamentului, ci inocența entuziasmului afectiv și căldura pasiunilor necenzurate; de aceea efectul solidarizant este sporit față de silogismul logic“. A te înscrie într-o cruciadă care-și propune eradicarea prejudecăților este un gest utopic, întrucât, chiar „dacă nu conving întodeauna, ele irită, provoacă, scandalizează în aceeași măsură pe cât atrag, suscită coeziunea unui grup sau motivează la acțiune. Odată deconspirate, pot fi înfrânte sau anihilate, însă preschimbarea unora se face adesea în același regim epistemic precar, astfel încât travaliul celui care-și propune grabnică și totală eradicarea

– prometeic în intenție – poate căpăta zădărnicia efortului întreprins de anticul Sisif“. Prejudecata este „orice atitudine excesivă, care este deosebit de rezistentă la influența rațională“. Allport definește prejudecata ca fiind „o atitudine negativă sau o predispoziție de a adopta un comportament negativ față de un grup sau față de membrii acestui grup, bazată pe o generalizare eronată și rigidă“.

Dacă privim către concepția filosofică a lui Burke, suntem invitați să observăm că baza tuturor acțiunilor noastre nu este reprezentată, așa cum s-ar putea crede, de rațiunea teoretică, ci de tradiții, obiceiuri și prejudecăți. Pentru Edmund Burke, toate acestea implică rațiunea practică. Între rațiunea practică și acțiunea umană medierea este realizată de prejudecăți. „Asemenea prejudecăți și obiceiuri provin din circumstanțele istorice și sociale ale individului. Prejudecata nu este doar un comportament orb sau irațional; dimpotrivă, ea este o prejudecată, o distilare a experienței de-a lungul generațiilor. Este un mod de a ști ce să faci, care în mod natural este superior rațiunii abstracte“, scrie acesta. Urmând firul argumentativ al filosofului irlandez, putem fi seduși și de gândul că împotriva ideilor baconiene și luminieste potrivit cărora rațiunea trebuie curățată de prejudecăți pentru a putea accede esența

adevărului, „în loc să înlăture, să «dinamiteze» prejudecățile“, oamenii ar trebui „să descopere înțelepciunea latentă care predomină în ele“, întrucât prejudecata și rațiunea esențializată pe care aceasta le conține implicit ar reprezenta o sursă certă pentru dezvoltarea unor acțiuni pozitive. În plus, în situații critice, prejudecata poate angaja „dinainte mintea într-un curs stabil de înțelepciune și virtute fără să lase omul aflat în clipe importante de decizie într-o stare sceptică, de derută și lipsită de soluții“. Burke crede că prejudecata posedă o forță care are și valențe pozitive, deși o minte limpede este uneori echivalată cu una lipsită de afectiunea prejudecății.

Note:

1. René Descartes, *Discurs despre metoda de a ne conduce bine rațiunea și a căuta adevărul în științe*, în vol. „Descartes“, București, Editura Academiei Române, 1990, p.122.
2. Petru Bejan, *Hermeneutica prejudecăților*, Iași, Editura Fundației „Axis“, 2004, p. 9.
3. *Ibidem*.
4. Ralph L. Rosnow, *Poultry and Prejudice*. Psychology Today (March, 1972), p. 53.
5. Apud Richard Y. Bourhis Jacques, Philippe Leyens, *Stereotipuri, discriminare și relații intergrupuri*(trad.), Iași, Editura „Poliform“, 1997, p. 125.
6. Edmund Burke, *Reflections On The Revolution In France*, ediție digitală, p.72, <http://socserv2.mcmaster.ca/~7Eecon/ugcm/3ll3/burke/revfrance.pdf>.
7. *Ibidem*.
8. *Ibidem*.
9. *Ibidem*.

Despre muzică s-a scris întodeauna și cu siguranță se va mai scrie, dar puțin știu ce este în sufletul unui artist, cu precădere în cel al unui interpret liric, și ce emoții îl cuprind de fiecare dată când se gândește la muzica și la munca sa. Sentimentul este unul aparte, trăirile sunt profunde.

Pentru a desluși poate o parte din tainele procesului prin care viața unui artist se creionează pas cu pas, vreau totuși să ajung la esența lucrurilor, la momentul de început în care profesorul îndrumător va lua în mâinile sale destinația celui care îi stă dinainte – omul mic din fața sa care, cu imensă sete de cunoaștere și voință multă, va fi îndrumat și modelat pe nesfârșitul drumul spre iubire, după cum și Hector Berlioz afirma cu profunzime sa gândire de compozitor-teoretician: „Dragostea nu poate exprima ideea de muzică, în timp ce muzica poate exprima ideea de dragoste“.

De la multitudinea de elemente și noțiuni legate de tehnica vocală, orele de studiu intens alături de profesorul de canto și de corepetiție sau cele individuale, multe solfegii și însușirea vastelor cunoștințe muzicale generale,

Maria DUMA

De la o voce comună, la o voce extraordinară

interpretii mai au un lucru fundamental de făcut: să lucreze cu ei înșiși – cu mintea lor, cu inima lor, dar mai presus de orice, cu sufletul lor. Căci ce om poate cânta cu adevărat splendid și înălțător când în interiorul său nu sălășluiesc pacea, bucuria, iubirea și frumosul? Însă tot acest proces de evoluție a interpretului implică multă atenție și îndrumare din partea profesorului de canto, care este luat involuntar drept prim exemplu. Personal, nu voi uita niciodată cele insuflate în liceu de profesoara mea: pasiunea extraordinară pentru vocile mari, impunătoare, strălucitoare, atent lucrate pe tehnica corectă de canto, și dragostea enormă pentru operă, iar din anii de masterat, profesoara mi-a dăruit probabil tot ce avea mai bun, precum căutarea neconținută pentru sensibil și frumos, munca neobosită pentru a încerca măcar atin-

gerea perfecțiunii, dezvoltarea ca om și artist prin antrenarea minții și a inimii, acestea reflectându-se și în interpretarea partiturilor, și nu în ultimul rând păstrarea vie și curată a relației cu Dumnezeu.

Ca să-și formeze personalitatea artistică complexă, din dorința de a pătrunde cât mai adânc în tehnica corectă de canto, pentru a se dezvolta și a învăța de la cei mai buni (după cum îndeamnă și Arta Florescu: „A cânta e simplu; a câștiga măiestria e foarte greu“), mulți soliști la început de drum – și nu numai – fac audiții cu cele mai reușite momente muzicale ale interpretilor de mare valoare, ținând cont și de intervalul de dezvoltare a vocii, în care se află. În ultima perioadă ascult cât mai multe soprane falcon, fiind plăcut surprinși de felul minunat în care le este pusă vocea în valoare. Printre

preferate se află Shirley Verrett, Jessye Norman, Leontyne Price sau Grace Bumbry. Chiar dacă vârsta și implicit nematurizarea într-un stadiu prea avansat a vocii mă împiedică în abordarea repertoriului la asemenea nivel, știu că în schimb am sprijinul și toată bunăvoința din partea profesoarei de canto, care mă coordonează și mă ajută în executarea unui repertoriu cât mai divers și bogat pentru stadiul actual, care peste ani va converge spre forma finală și, implicit, spre maturizarea completă a vocii.

De-a lungul anilor de formare – și cu atât mai mult în momentul ieșirii în public la recitaluri, spectacole ori la operele puse în scenă în marile teatre –, pentru reușita interpretului și pentru confortul său psihic este esențial ca el să știe că cele mai importante sau apropiate persoane au încredere în el și îi sunt alături, precum familia sau profesorul îndrumător. Acestea îi dau curaj și putere și fac dintr-un om obișnuit cu o voce comună un artist complet, un interpret extraordinar care a muncit ore întregi și ani la rând pentru ca rezultatul să fie unul strălucitor.

„Fac parte din generația care a crescut fără să se sature vreodată, dar nici să moară de foame.“ (Yu Hua)

Ionel SAVITESCU

cartea străină

China în zece cuvinte

Indiscutabil, prin populație, teritoriul și poziție geografică, China este una dintre marile țări ale lumii contemporane, cu o civilizație și o istorie străvechi, care suscită și astăzi interesul specialiștilor. Dacă facem o incursiune în trecutul ei milenar, constatăm că Europa a fost atrasă de miracolul oriental, iar după anul 1000 mulți călători și misionari europeni au mers în China, dezvăluind, la întoarcere, lucruri senzaționale: un anumit rafinament al existenței, o filozofie și o literatură demne de cunoscut și apreciat. Actualmente, China dispune de o economie performantă ce penetrează cu ușurință pe glob, iar din punct de vedere cultural și militar, China este o forță de temut (a se vedea în acest sens cărțile lui Andrei Marga și Robert D. Kaplan). Însă nu e mai puțin adevărat că în acest conglomerat există multe disfuncționalități care perturbă viața cotidiană. O astfel de radiografie a Chinei contemporane, trecând prin zece cuvinte-cheie, întreprinde Yu Hua* (n. 1960), autor ce-și propune să surprindă în cărțile sale anumite deficiențe ale Chinei actuale, de la epoca lui Mao Zedong – inițiator al Marelui Salt Înainte și al Revoluției Culturale –, până în pragul secolului al XXI-lea.

Yu Hua s-a născut într-o familie de medici și după terminarea liceului a lucrat timp de câțiva ani ca dentist, cu un salariu de 36 de yuani pe lună – profesie care nu implica studii de specialitate, ci practica pe lângă un maestru –, apoi s-a consacrat scrisului, debutând în 1984. Educat și școlit într-o epocă în care cărțile lipseau, Yu Hua este pasionat de ficțiune („*buruienii otrăvitoare*”), dar aceste cărți citite și răscolite nu aveau început și sfârșit. Lor le datorează formarea sa ca scriitor: „*Trebuie să le mulțumesc acestor cărți fără cap și fără coadă pentru că ele au aprins în mine scântea creației... Cariera mea de scriitor a început cu așele revoluționare – primele texte pe care le-am făcut publice*” (pp. 65-90). După 1977, lectura se liberalizează, dar cărțile puse la dispoziție sunt insuficiente pentru publicul însetat de lectură. Librăriile erau luate cu asalt și se petreceau nopți întregi la coadă. Astăzi, situația s-a schimbat. Se fac traduceri, se publică masiv, se organizează târguri de carte. Cultura și limba chineză sunt exportate prin acele institut „Confucius”. Yu Hua călătorește în Europa și Asia, ține conferințe în diverse țări, citează din Homer, Mencius („*Durerea și necazul ne țin în viață, tihna și plăcerea ne duc*

la pieire”; la fel, Seneca recomandă o existență aspră care călește spiritul și trupul în fața greutăților vietii), Dante, Marțial. În acei ani ai Marelui Salt Înainte – soldat, din păcate, cu milioane de victime –, exagerările erau curente: producții mari la cereale, recorduri în industrie, iar numărul de studenți, în permanentă creștere, fără a avea certitudinea unui loc de muncă. În decursul anilor, Yu Hua a scris povestiri, nuvele, eseuri, romane. Cărțile sale sunt apreciate atât în China, cât și în străinătate, autorul fiind tradus în peste 30 de limbi. Cartea pe care dorim să o consemnăm este alcătuită din zece eseuri scrise de-a lungul anului 2009, eseuri în care sunt surprinse realități zguduitoare: o țară în care bogăția eclatantă sfidează sărăcia endemică. Sunt făcute astfel incursiuni în politică, istorie, economie, societate, cultură, dar nu lipsesc amintirile personale din familie, școala, profesiune. Schimbarea mentalității în China a fost posibilă numai după ce bariera comunistă a lui Mao – un pumn de orez pentru fiecare cetățean chinez – a fost abolită. Din 1978, sub conducerea lui Deng Xiaoping, China a fost îndreptată spre economia liberă, de piață, au fost sprijinite inițiativa, competiția și munca. Aceste schimbări epocale au creat un dezechilibru în societatea chineză: corupția și dorința nestăvilă de îmbogățire au dat

naștere la proteste sociale – bunăoară, Piața Tien'anmen –, reprimare cu sălbăticie, iar lui Zhao Ziyang (1919-2005), secretar al P.C.C. între 1987 și 1989, i-a fost forțată retragerea, nefiind de acord cu reprimarea dură a manifestațiilor. Ingrijorător e faptul că după două decenii puțini oameni își mai amintesc despre aceste evenimente. Evident, nu mai este aceeași Chină ca în vremea lui Mao, care era privit ca un idol, *Președintele Mao, Conducătorul*, fiind invocat și citat în orice împrejurare. Prudența, rezerva erau necesare pentru a nu fi considerat contrarevoluționar, atrăgând astfel represaliile regimului: „*În Mao se întrupau șiretenia și iscusința politicianului și încăpățănarea poetului de a face lucrurile în felul său, și de aceea măsurile la care chibzuise*

vreme îndelungată erau anunțate prin tot felul de improvizatii” (p. 29). La fel ca în România, unde există nostalgia după Ceaușescu, China își are și ea nostalgia epocii lui Mao: „*Mulți au început să ducă dorul perioadei lui Mao Zedong, dar cred că majoritatea doar spun că regretă acele vremuri, nu vor de fapt să le retrăiască. Deși în vremea lui Mao Zedong au dus-o prost și au suferit tot felul de constrângeri, lupta pentru supraviețuire nu era atât de brutală și de generalizată; era doar lupta de clasă, un concept lipsit de conținut, pentru că în China nu existau clase sociale, așa că și lupta de clasă rămânea la nivel verbal... China de astăzi este cu totul diferită – competiția acerbă și presiunea imensă fac viața multora să semene mai degrabă cu o bătălie. Este de la sine înțeles că într-un astfel de mediu cel puternic îl înghite pe cel slab, iar averile sunt făcute prin înșelăciune sau forță; cei care respectă legea sunt dați la o parte, în vreme ce șmecherii câștigă... În China de astăzi există clase sociale și luptă de clasă*” (pp. 42-43). Contrar așteptărilor, Yu Hua constată că filozofia și gândirea lui Mao nu s-au încheiat odată cu moartea acestuia, ci au devenit tot mai influente în lume. Astfel, la Viena, la parada de 1 Mai 2009, s-a demonstrat cu portretele lui Marx, Engels, Lenin, Stalin și Mao Zedong. Același lucru l-a con-

statat în alte țări europene și în Nepal, cu ocazia unei vizite în 2008 (p. 45): „*Reînvierea lui Mao este mai mult decât o stare de spirit chineză; e o stare de spirit globală*”. Evident, Austria și alte țări europene nu au cunoscut binefacerile Gulagului sovietic, iar dacă lumea actuală ar citi cărțile Annei Applebaum, Stéphane Courtois, Soljenitin, Șalamov, probabil că s-ar vindeca de utopia comunistă. În epoca lui Mao, singurul scriitor chinez invocat, citat și admirat era Lu Xun, despre care Yu Hua a conferențiat la Oslo în 2006. În orice controversă, dispută politică, chestiune științifică neclară se dădea un citat din *Domnul Lu Xun*; restul erau tovarășii. Odată cu dispariția lui Mao (1976), China este preocupată de recuperarea decalajului manifestat în toate aspectele vieții curente: „*Un lucru este clar: când o societate foarte reprimată trece prin schimbări sociale puternice, ea devine mult prea permisivă... A fost ca un salt în înălțime care ne-a dus dintr-o perioadă de lipsuri materiale într-una a extravagantei și a risipei; dintr-o perioadă în care politicul era deasupra a orice, într-una în care banul dictează; într-una în care banul dictează; dintr-o perioadă de inhibare puternică a instinctelor, într-una de răsfăț și destrăbălare... Treizeci de ani pe care i-am acoperit într-un singur salt*” (p. 155). Decalajul s-a accentuat la toate nivelurile: bogății/sărăci, urban/ rural, între diferitele provincii ale aceleiași țări etc. Acest decalaj duce la dezorganizarea familiei, la sinucidere. Neputința de a trăi după anumite standarde de viață conduce la depresie și excludere. Surprinde totuși faptul că numeroși oameni de afaceri ai Chinei actuale au pornit de la zero, de la *frul ierbii*, devenind foarte bogați, și își permit un anumit stil de viață extravagant. Nu știm dacă Yu Hua a fost influențat de Gabriel Tarde (1843-1904), în scrierea eseului *imitației*. Acest Gabriel Tarde este autorul teoriei imitației. La baza existenței societății stă imitația. Astfel, în ultimele trei decenii, în China apare o falsă aristocrație care, îmbogățită rapid, caută să imite stilul de viață al unor oameni care au acumulat averi în decurs de câteva generații. În sfârșit, ultimul eseu, *cacealma*, încheie o carte densă despre China actuală ce se citește cu luare-aminte.

*Yu Hua, *China, în zece cuvinte*; traducere din chineză și note de Mugur Zlotea; București, Editura „Humanitas”, 2018, 290 p.

o Ilie Boea

Gheorghe IORGA

Avatarurile bovarismului (I)

• Note de lectură •

Încă de la apariție (Mercure de France, Paris, 1902), într-o vreme când nu se făceau profeții în legătură cu orizontul de așteptare al cititorului sau în privința gusturilor intelectuale ale acestuia (fenomenul receptării fiind încă marginal și neinteresant pentru psihologii și sociologii lecturii), „Le Bovarysme”, cartea cea mai cunoscută a lui Jules de Gaultier (1858-1942), i-a făcut pe unii dintre comentatori să-și amintească expresia latină (Terentianus Maurus) „pro captu lectoris habent sua fata libelli”. Au intuit ori au înțeles că lucrarea, precedată de alta, „De la Kant la Nietzsche” (1900), și urmată imediat de „Ficțiunea universală” (1903), chiar unitară fiind și urmărind cu acribie și ardoare demonstrarea tezei, are toate datele retorice prin care își structurează tematica pe niveluri de receptare, selectându-și „categoriile” diverse de cititori. Aserțiunea pare a fi valabilă și pentru cititorii români de astăzi, după ce „Bovarismul” a apărut la Institutul European Iași, în 1993 (trad., Ani Boboceva), în prestigioasa colecție „Eseuri de ieri și de azi”. Unii vor lua cartea cu ei, în plimbări lungi sau în călătorii tihnite, purtând-o ca pe un blazon de intelectual de arătat lumii, ori și-o vor pune pe noptieră și vor citi, înainte de culcare, în funcție de orizontul lor... *bovaric* de așteptare, pagini ce-i vor face să... plângă ori, paradoxal, să... rădă cu lacrimi. Între aceștia, în virtutea aceluiași bovarism al imagini sinelui, se vor găsi destui care vor posta coperta pe Facebook sau pe alte rețele de „socializare”. Excludându-i pe cei pedanți și pe cei curioși, amatori de titluri de cărți importante, cu care își hrănesc searbăda... erudiție, ne place să credem că au fost/ sunt/ vor fi și cititori răbdători să pătrundă sensurile bovarismului; aceștia vor reflecta asupra textului, vor visa la ce-au reflectat, așa cum visezi la ceva esențial legat de viață, de om și de specia căreia îi aparțin – o specie, ați ghicit, bovarică... În sfârșit, întorcându-ne în 1902, cititorii avizați, comentarii lui Jules de Gaultier, vor reuși să aducă bovarismul în atenția marelui public ca pe o cale de a descifra condiția umană și neliniștile ei dintotdeauna. Cifrul se află în ultima frază a „Avertismentului” ce precedă textul propriu-zis și devine un vademecum: „Nu am putut crede că ar fi posibil să ne sustragem cu totul acestei fatalități a obișnuințelor noastre mentale și ni s-a părut suficient să avertizăm că *adevăratul scop* (subl.n.) al acestui studiu este altundeva, că el nu și-a propus decât asta: să pună în mâinile unora un aparat de optică mentală, o *lornietă de spectacol* (subl.n.) care să le permită să se intereseze de *jocul fenomenului uman* (subl.n.) prin cunoașterea unora dintre *regulile care îl ordonează* (subl.n.)”.

Filozof, psiholog, moralist și chiar constructor de universuri ideologice, Jules de Gaultier se dovedește a fi, în „Bovarismul”, mai ales un naturalist atent la lucrurile concrete: a vrut să pornească de la o observație pe cât de precisă, pe atât de posibilă, pe care istoria reală sau analiza unui individ

oarecare n-ar putea-o furniza. Știe că istoria, într-adevăr, ca și natura însăși, nu dă niciodată caracteristici absolut pure; doar fabula, povestea, are acest merit când porcede de la un spirit superior, fiindcă rezumă și face să conveargă persuasiv nenumărate trăsături dispersate. Personajul asupra căruia se apleacă Jules de Gaultier e Emma Bovary. În viața interioară a personajului central al celei mai importante opere flaubertiene, autorul „a săpat ca o fântână adâncă de unde să culegă rezumatul limpede al tuturor cerurilor”, cum se exprima un cronicar al timpului. Povestea se știe prea bine. Eroina lui Flaubert, soția unui modest medic de țară, se concepe o femeie din înalta societate. Cu temperament impetuos și hărăzită unor experiențe succesive de tot felul, unor intrigii amoroase, ea înțelege iubirea „sub formele unei pasiuni exorbitante și unice”, „într-un decor fastuos și cu peripeții de roman”. Trebuie ca totul să se conformeze acestei concepții: întâi, propria gândire, apoi inima; în cele din urmă, condițiile existenței sale, pretextele pasiunilor năvalnice. Cel puțin aceasta e dorința pe care viața nu i-a îndeplinit-o niciodată. Rodolphe de la Huchette îi poate spune Emmei, fără nicio rețineră, tot felul de vorbe frumoase și-i poate face jurăminte pe care ea chiar le așteaptă de la el. Dar când e vorba despre acte, când, spune Jules de Gaultier, „dragostea absolută – așa cum își închipuie c-o încearcă, așa cum își închipuie c-o inspiră” – trebuie, de exemplu, să-l determine pe Rodolphe să fugă împreună cu ea, adică să fie constrâns „la altceva decât la jurăminte și vorbe”, Rodolphe, dominat de o pasiune vulgară, nu ezită să iasă din rol. Încetează să răspundă ficțiunii prin ficțiune, iar visul Emmei „se sparge la contactul cu această realitate pe care,

imprudentă, a trezit-o”. La fel, „în fața acestei somații a ficțiunii”, copleșită de nevoia din ce în ce mai mare de bani la care au adus-o „dorințele personajului său artificial”, imită semnătura soțului ei, Charles Bovary, pe actele subscrise. Imaginația ei de a se crede alta decât este nu schimbă legea lumii exterioare: „Nicio imagine adversă nu poate face ca efectele subscripției să nu fie prezentate la termen, neplătite fiind”. Decât să mărturisească, eroina se sinucide, plătind astfel neputința de a supune realul imaginarului ei. (Ne vin în minte versurile lui Baudelaire din „Lepădarea Sfântului Petru” – ciclul „Răzvrătire”: „– Desigur, eu pleca-voi, de-acum satisfăcut./ Din lumea-n care fapta nu-i soră cu visarea...”) Sufletul Emmei iese fremătând din lume și dispare. Plătește cu viața greșala de a fi ignorat *spiritul critic*. Emma Bovary se concepe alta decât este în realitate și încearcă să-și aservească persoana ființei imaginare, iar condițiile vieții reale, condițiilor existenței la care visează. Dar face totul cu o energie neîmblânzită: energie a inteligenței, energie a voinței. Același Baudelaire îi reproșează eroinei lui Flaubert că și-a creat *reprezentări* prea clare pentru o femeie și că a săvârșit un perpetuu exces de imaginație vizuală. Visurile sale sunt veritabile halucinații; ele au culoarea și relieful vieții. După Jules de Gaultier, această preponderență a imaginilor pure asupra senzațiilor e o trăsătură comună tuturor personajelor lui Flaubert. E maladia lor generală, de unde rezultă un efect tragic sau comic, în funcție de caz și de personajele de pe scenă. Farmacistul Homais e comic în virtutea aceluiași mecanism ce o face pe Emma Bovary rând pe rând emoționantă și teribilă: vanitos într-o manieră excesivă, lipsit de spirit critic, convingându-se pe el însuși că par-

ticipă la „demnitatea cunoașterii umane”, vrea să devină om de știință. Ecartul dintre fantoșa lui, vizibilă, și ideea pe care și-o face despre visul lui îi dă măsura ridicolului, așa cum distanța dintre pasiunile Emmei și ceea ce așteaptă de la ele dă măsura riscului său tragic. Frédéric Moreau, din „Educația sentimentală”, Antonie, din „Încercările sfântului Antonie”, Bouvard și Pécuchet lasă impresii de același ordin, prin aceleași mijloace. Jules de Gaultier îi numește pe toți acești eroi cu același cuvânt: sunt *bovarici*, iar *bovarismul* lor constă din puterea lor extremă, uneori prodigioasă, de a fugi de ei înșiși și, ca să spunem așa, de a se aliena și a se denatura: „Înzestrate cu un caracter determinat, ele (personajele, n.n.) își asumă un caracter diferit sub stăpânirea unui entuziasm, a unei admirații, a unui interes, a unei necesități vitale. Dar această slăbiciune a spiritului este însoțită de o neputință și, dacă se concep altele decât sunt, nu ajung să egaleze modelul pe care și l-au propus. Și totuși, dragostea de sine le împiedică să-și mărturisească lor înseși această neputință”. Orbindu-le judecata, amorul propriu le pune în postura să se păcălească și să se identifice în ochii lor cu imaginea pe care au substituit-o propriei persoane. Pentru a se ajuta în această înșelăciune, ele imită din personajul ce au decis să fie tot ce este posibil să fie imitat, tot exteriorul, întreaga aparență: gestul, intonația, îmbrăcămintea, frazeologia; dar această imitație, care restituie efectele cele mai superficiale ale unei energii fără a reproduce principiul care stă la baza acestor efecte, această imitație este, la drept vorbind, o parodie. „Astfel, în vreme ce sunt dăruite cu o intensitate variabilă de aptitudini determinate, în vreme ce sunt predispuși la anumite moduri de a simți, a gândi și a voi, destinate unei manifestări speciale a activității, iată că nu recunosc sau disprețuiesc aceste aptitudini și tendințe și se identifică cu o ființă diferită. Iată-le neglijând toate actele în care energia lor ar fi putut reuși și înversunându-se în moduri de acțiune, de sentiment, de gândire, pe care au putut foarte bine să le admire și să le înțeleagă, dar pe care nu le pot reproduce, în așa fel încât toată energia lor, îndepărtată de la scopuri accesibile și stimulată spre imposibil, se risipește în eforturi inutile, eșuează și se ruinează.” Nimic mai firesc, nimic mai necesar. Energia individuală fiind împărțită, efortul total al fiecărui individ fiind fără încetare hărțuit între ceea ce este și cea ce crede că este, urmează pierderi infinite. Chiar când se consideră virtuoaasă și îi rezistă, de exemplu, la început, tânărului Léon, slujbașul notarial în Yonville-l'Abbaye (cu lecturi identice cu ale eroinei, făcându-și din dragoste, natură, artă o concepție asemănătoare cu a ei), Emma Bovary nu face decât să acumuleze în ea germeii ruinei viitoare: jucând comedia unei virtuți pe care nu o are, își creează drepturi la fericire și la titluri în compensațiile vieții, care nu servesc decât la

• Ilie Boca

• continuare în pag. 13